

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Гуманітарний факультет
Кафедра міжнародних відносин та права

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
«МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО»

Одеса , 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Гуманітарний факультет
Кафедра міжнародних відносин та права

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з дисципліни
«МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ПРАВО»
для здобувачів вищої освіти спеціальності
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії» денної форми навчання

**Розглянуто та затверджено на засіданні
кафедри міжнародних відносин та права
Протокол № 1 від «30» серпня 2021 р.**

Одеса – 2021

Конспект лекцій з дисципліни «Міжнародне економічне право» для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Чістякова І. М., Озернюк Г. В., Шеченко Т. В., Кудлай І. В. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. 99 с.

ЗМІСТ

Лекція 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА.....	5
Лекція 2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА.....	8
Лекція 3. ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН.....	13
Лекція 4. ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА.....	18
Лекція 5. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	24
Лекція 6. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ	35
Лекція 7. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ	41
Лекція 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	48
Лекція 9. МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕЛЬНЕ ПРАВО	56
Лекція 10. МІЖНАРОДНЕ ВАЛЮТНЕ ПРАВО.....	66
Лекція 11. МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ ПРАВО	71
Лекція 12. МІЖНАРОДНЕ ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО.....	75
Лекція 13. МІЖНАРОДНЕ МИТНЕ ПРАВО	83
Лекція 14. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	87
ЛЕКЦІЯ 15. МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСОВЕ ПРАВО.....	93
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	98

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Одним із головних чинників, що впливають сьогодні на рівень світового прогресу та розвиток економіки кожної окремої країни, є міжнародне економічне співробітництво.

В умовах зростання європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів, економіка окремої країни багато в чому залежить від рівня розвитку економіки інших держав. Будучи складовою світової економіки, вона не може успішно розвиватись у відриві від неї, тому виникає потреба в узгодженні зовнішньоекономічної політики різних країн і стратегії щодо її реалізації.

Активний розвиток міжнародних економічних зв'язків не лише сприяє економічному зростанню держав світового співтовариства, а й дає змогу підтримувати і зміцнювати мирні взаємовідносини, знімати міжнародну напруженість, створювати систему міжнародної економічної безпеки. Іншими словами, міжнародне економічне співробітництво є реальною матеріальною основою зміцнення миру на Землі.

Економічними відносинами є відносини між суб'єктами міжнародного публічного права, в яких присутній комерційний аспект. Об'єктивними передумовами правового регулювання міжнародних економічних відносин є наявність суверенних держав (їх нині у світі близько двохсот) та інших суб'єктів міжнародного публічного права. Підтримка і розвиток зв'язків між ними в економічній сфері неможливі без міжнародного економічного права

У процесі міжнародного економічного співробітництва (як і співробітництва в інших напрямках) між державами, їх угрупованнями, міжнародними організаціями та іншими учасниками виникають, змінюються (або припиняються) певні відносини, які потребують відповідного урегулювання, упорядкування. Інструментом, засобом цього, як відомо, є правові норми, система яких і становить міжнародне економічне право — самостійну галузь міжнародного публічного права. Отже, міжнародне економічне право є основним нормативним регулятором відносин, які виникають у сфері міжнародного економічного співробітництва.

Мета навчальної дисципліни: вивчення міжнародно-правової системи регулювання економічних відносин; надання знань щодо суб'єктів міжнародного економічного права та основних підгалузей, особливостей застосування законодавства в сфері регулювання міжнародних економічних відносин тощо.

Завдання навчальної дисципліни: надання майбутнім фахівцям знань щодо історичних передумов та сучасної системи міжнародно-правового регулювання світових економічних відносин та з процесами гармонізації та уніфікації правового регулювання економічних відносин; з особливостями міжнародної економічної інтеграції; навчити здійснювати аналіз міжнародно-правових актів універсального та регіонального характеру в сфері міжнародного економічного права; навчити володіти юридичною термінологією та понятійним апаратом міжнародного економічного права; застосовувати норми міжнародного економічного права при моделюванні способів розв'язання конкретних юридичних ситуацій як з метою вирішення практичних питань, так і вдосконалення національного законодавства.

Лекція 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

- 1. Поняття міжнародного економічного права та сучасні доктрини міжнародного економічного права.**
- 2. Предмет міжнародного економічного права.**
- 3. Методи міжнародного економічного права.**
- 4. Система міжнародного економічного права.**
- 5. Інститути міжнародного економічного права.**

Основні поняття: міжнародні економічні відносини, міжнародне економічне право, державне співробітництво, міжнародно-правове регулювання, предмет та методи міжнародного економічного права, система та інститути міжнародного економічного права

1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА ТА СУЧАСНІ ДОКТРИНИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Прогресуюча інтенсифікація розширення і поглиблення різноманітних економічних відносин між народами, державами і континентами обумовила появу і стрімке формування порівняно нової галузі сучасного міжнародного права - міжнародного економічного права. Як поняття, воно являє собою сукупність принципів і норм, які регулюють різноманітні економічні відносини, що носять міжнародний характер.

Міжнародне право є незамінним інструментом організації міжнародних економічних відносин. Воно є свідомим узгодженим впливом держав на їх розвиток у потрібному напрямі.

Міжнародне економічне право - це галузь міжнародного публічного права, яка є сукупністю принципів і норм, що регулюють відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права і є їх узгодженим волевиявленням.

Норми міжнародного економічного права спрямовані на сприяння безперешкодному здійсненню державами їх суверенних прав у галузі міжнародних економічних відносин, рівноправному співробітництву держав незалежно від соціально-економічних систем і політичних режимів, економічному прогресу планети в цілому та країн, що розвиваються, зокрема.

Суб'єкти міжнародного економічного права

- Держава та подібні їй утворення;
- Правосуб'єктні міжрядові організації

Завданням норм міжнародного економічного права є:

• Сприяння безперешкодному здійсненню державами їх суверенних прав в галузі міжнародних економічних відносин.

• Рівноправне співробітництво держав, незалежно від їх соціально-економічних систем та політичних режимів.

Правовою основою становлення і розвитку міжнародного економічного права є положення ст. 1 Статуту ООН, що формулюють, як одну з основних цілей ООН, здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного характеру.

Існують дві концепції міжнародного економічного права.

Згідно з **першою концепцією** міжнародне економічне право є галуззю міжнародного публічного права, а економічні відносини суб'єктів міжнародного права - її предметом. Цієї концепції дотримуються Г. Шварценбергер, Я. Броунлі (Велика Британія), П. Верлорен ван Темаат (Нідерланди), В. Леві (США), П. Вейль (Франція), П. Піконе (Італія), І. Перетерський, М. Богуславський, Г. Тункін, Д. Фельдман, Є. Усенко, Г. Бувайлик, В. Лісовський (Росія).

На думку Г. Шварценбергера, міжнародне економічне право має такі компоненти: володіння природними ресурсами та їх використання; виробництво та розподіл товарів; «невидимі» міжнародні угоди господарського або фінансового характеру; кредити та фінанси; відповідні послуги; статус і організація суб'єктів, що здійснюють таку діяльність. Міжнародне економічне право охоплює лише ті економічні аспекти, які є об'єктом впливу міжнародного публічного права.

Нідерландський юрист П. Темаат вважав, що до міжнародного економічного права не можна зараховувати норми національного зовнішньоекономічного законодавства та норми міжнародного приватного права.

Друга концепція більш поширена. Згідно з нею міжнародне економічне право розглядається, як галузь не лише публічного, а й міжнародного приватного права, як галузь не лише міжнародного публічного права, а й частина національного права. Прихильники цієї концепції вважають, що міжнародне економічне право поширюється на суб'єктів не лише публічного права, а й приватного, які беруть участь у відносинах комерційного характеру; що виходять за межі однієї держави. Відомими прихильниками цієї концепції є, наприклад, А. Левенфельд (США), Г. Еллер, В. Фікентшер, П. Фішер (Німеччина), В. Фрідман, Е. Пітерсман (Велика Британія), П. Рейтер (Франція) та ін. Друга концепція має багато спільного з теоріями транснаціонального права спрямованими на те, щоб зрівняти держави і транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного права.

2. ПРЕДМЕТ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Міжнародне право є незамінним інструментом організації міжнародних економічних відносин. Воно є свідомим узгодженим впливом держав на їх розвиток у потрібному напрямі. На початок ХХ ст. міжнародне публічне право у сфері економіки опрацювало низку спеціальних принципів, інститутів і міжнародно-правових доктрин.

Спеціальні принципи:

- рівні можливості;
- відкриті двері;
- режим найбільшого сприяння;
- національний режим;
- капітуляція.

Із зародженням нових форм міжнародного економічного співробітництва з'явилися нові (окрім торговельних) види міжнародних економічних договорів. Створено численні міжнародні економічні організації. У другій половині ХХ ст. у Європі було створено дві міжнародні організації, метою яких стала економічна інтеграція їх членів, - Рада Економічної Взаємодопомоги та Європейське Економічне Співтовариство. У жовтні 1947 р. вперше в історії людства було укладено багатосторонній торговельний договір - Генеральну угоду з тарифів і торгівлі (ГАТТ).

Окремі фахівці-міжнародники вважають, що міжнародне економічне право на початок 70-х років ХХ ст. було самостійною галуззю міжнародного публічного права. Хоча існують й інші думки: дехто вважає, що міжнародне економічне право, як галузь міжнародного публічного права, перебуває на стадії формування.

Предметом міжнародного економічного права є міжнародні *економічні відносини*: як дво-, так і багатосторонні. У межах міжнародного економічного права міжнародними вважаються відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного публічного права.

Економічні відносини є комерційними в широкому розумінні Отже, усі відносини сфери міжнародного публічного права, де присутній комерційний елемент, належать до сфери дії міжнародного економічного права.

Предметом міжнародного економічного права є такі групи відносин:

- міжнародні договірні відносини;

- міжнародні валютні відносини;
- міжнародні кредитні відносини;
- міжнародні митні відносини;
- міжнародні інвестиційні відносини;
- міжнародні транспортні відносини;
- відносини співробітництва в сфері промисловості та сільського господарства;
- відносини в галузі науково-технічного співробітництва.

3. МЕТОДИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

У міжнародному економічному праві діють два методи: колізійний метод, матеріально-правовий метод.

Колізійний метод - не врегульовує правові відносини суб'єктів по суті, а лише вказує норми якої правової системи підлягають застосуванню. Колізійний метод передбачає застосування права однієї з договірних держав, чи відсилає до законодавства третьої держави.

Матеріально-правовий метод - є сукупністю способів та засобів регулювання міжнародних відносин за допомогою принципів міжнародного права, норм міжнародних договорів, торговельних звичаїв, судової та арбітражної практики.

4. СИСТЕМА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Система міжнародного економічного права - це внутрішня форма міжнародного економічного права, його будова за галузями та інститутами.

- Сукупність, взаємозв'язок і взаємодія міжнародно-правових інститутів.
- Об'єктивно обумовлена його внутрішня будова, об'єднання і розміщення норм міжнародного економічного права у певному взаємозв'язку і послідовності.

Система міжнародного економічного права:

- *Загальна частина* поняття та методи міжнародного економічного права, принципи та правові форми; правовий статус держави, міжнародної організації та транснаціональної корпорації як суб'єкти міжнародних правовідносин; поняття та види міжнародних економічних договорів.

- *Особлива частина* міжнародне торговельне право; міжнародне валютне право, міжнародне інвестиційне право, міжнародне транспортне право, міжнародне митне право, міжнародне співробітництво в промисловості та сільському господарстві.

5. ІНСТИТУТИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Норма міжнародного економічного права - це формально визначене правило поведінки держав та міжнародних організацій в галузі міжнародних економічних відносин.

Інститут міжнародного економічного права - сукупність норм міжнародного економічного права, що регулюють однорідні міжнародні економічні відносини.

Міжнародне економічне право складається з таких правових інститутів:

- Інституційний механізм регулювання міжнародних економічних відносин, що включає в себе основні засади діяльності Генеральної Асамблеї ООН з регулювання міжнародних економічних відносин, положення діяльності ГАТТ/ СОТ; міжнародні фінансово-кредитні організації МВФ, МБРР, ЄБРР; Організація країн – експортерів нафти (ОПЕК) та інші спеціалізовані міжнародні економічні організації; регіональних економічних організацій Європейського союзу та Європейських співтовариств, СНД, Євразійського економічного співтовариства тощо.

- Міжнародні економічні договори, їх класифікація та виконання.
- Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.
- Міжнародне торговельне право, його принципи та джерела.
- Міжнародне валютне право та його організаційно-правовий механізм.

- Міжнародне транспортне право, що включає міжнародно-правове регулювання морських, залізничних, авіаційних, автомобільних та змішаних перевезень.
- Міжнародне митне право та організаційно-правові форми міжнародного митного співробітництва.
- Міжнародно-правове регулювання співробітництва у промисловості, сільському господарстві.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте, що таке міжнародні економічні відносини?
2. Надайте відповідь, як визначається поняття «міжнародне економічне право»?
3. Охарактеризуйте доктрини міжнародного економічного права?
4. Визначте, що являє собою предмет міжнародного економічного права?
5. Проаналізуйте існуючі методи правового регулювання в міжнародному економічному праві.
6. Перелічіть, з яких частин складається система міжнародного економічного права? Дайте розгорнуту відповідь.
7. З'ясуйте, що таке інститут міжнародного економічного права?

Лекція 2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

- 1. Поняття та система джерел міжнародного економічного права.**
- 2. Міжнародний договір в системі джерел міжнародного економічного права.**
- 3. Міжнародний звичай як джерело міжнародного економічного права.**
- 4. Рішення міжнародних організацій та міжнародних судів та їх значення як джерел міжнародного економічного права.**

Основні поняття: джерело міжнародного економічного права, міжнародні принципи, міжнародний договір, ратифікація, конвенція, міжнародний звичай, судовий прецедент як джерело міжнародного економічного права.

1. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА.

Закріплення норм і принципів міжнародного економічного права у конкретних джерелах має велике значення. Це пов'язано насамперед з тим, що вони, як певні правила, набувають загальнообов'язкового характеру. Джерела є формою юридичного втілення, вираження норм і принципів міжнародного економічного права. Водночас норми і принципи міжнародного економічного права характеризують зміст їх джерел.

Джерела міжнародного економічного права - це система міжнародних договорів (угод), рішень міжнародних організацій тощо, в яких знаходять своє юридичне закріплення норми і принципи міжнародного економічного права.

Правовою основою становлення і подальшого розвитку міжнародного економічного права є положення ст. 1 Статуту ООН, що формулюють, як одну з основних цілей ООН, здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем економічного характеру. З огляду на глобальне значення такого завдання, питаннями розвитку міжнародного економічного співробітництва в ООН займається безпосередньо Генеральна Асамблея і спеціально створена для цього і працююча під її керівництвом Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП).

У розвиток положень ст. 1 Статуту ООН про розширення міжнародного економічного співробітництва у жовтні 1947 р. під егідою ООН була укладена **Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ)**. На основі просторового розширення дії принципу найбільшого сприяння ГАТТ має на меті:

- боротьбу з дискримінацією в торгівлі;
- зниження митних тарифів;
- лібералізацію зовнішньої торгівлі;
- зняття обмежень в імпорті товарів та ін.

До основних джерела міжнародного економічного права можна віднести:

- Статут ООН;
- Генеральну угоду з тарифів і торгівлі;
- Декларацію і Програму дій щодо встановлення нового міжнародного економічного порядку;
- Хартію економічних прав і обов'язків держав;
- Декларацію про новий глобальний консенсус про шляхи розвитку міжнародного економічного співробітництва в інтересах усіх держав;
- Конвенцію про правовий статус, привілеї та імунітети міждержавних економічних організацій 1980 року, яку також можна віднести до числа джерел міжнародного економічного права.

ГАТТ набула рис міжнародної економічної організації, в ній беруть участь *більше* 150 держав, що контролюють понад 90% світової торгівлі. У 1995 році ГАТТ перетворено у Світову організацію торгівлі (СОТ). Проте світовий економічний порядок, що формувався на основі ГАТТ, багато в чому відбивав інтереси індустріально розвинутих держав. Це не влаштовувало держави, що розвиваються, вплив яких в ООН неухильно зростає. У результаті в квітні 1974 року Генеральна Асамблея ООН прийняла Декларацію і Програму дій щодо встановлення нового міжнародного економічного порядку (НМГП), а в грудні цього ж року - Хартію економічних прав і обов'язків держав. У цих документах були сформульовані концепція і комплексна програма встановлення НМЕП.

Цей новий економічний порядок, відображаючи інтереси держав, що розвиваються, підкреслював суверенні права держав у розпорядженні своїми природними ресурсами, суверенну рівність держав, свободу їхнього вибору у сфері економічного і соціального розвитку, неприпустимість будь-якої дискримінації, вирішення всіх економічних питань на умовах справедливості і взаємної вигоди та ін. Важливе місце в документах приділялося необхідності встановлення преференційного режиму в міжнародних економічних відносинах. Ці положення не влаштовували економічно потужні держави, що прагнули послабити політичне і юридичне значення цих документів. Однак документи ухвалені ООН і вони значною мірою сприяли прогресивному розвитку сучасного міжнародного економічного права.

У травні 1990 року ООН прийняла Декларацію про новий глобальний консенсус про шляхи розвитку міжнародного економічного співробітництва в інтересах усіх держав. Ця Декларація *деякою* мірою зблизила позиції розвинутих держав і держав, що розвиваються.

До джерел міжнародного економічного права відноситься:

Міжнародний договір - угода двох або кількох держав про встановлення, зміну або припинення прав і обов'язків у різних відносинах між ними.

Принципи міжнародного економічного права за своєю юридичною природою засновуються і впливають зі змісту основних принципів сучасного міжнародного права.

Міжнародно-правовий звичай-це правило поведінки, що склалося внаслідок фактичного його застосування протягом тривалого часу, ніде в офіційних документах не записане, але визнане державою.

Судовий прецедент - це рішення по конкретній справі що є обов'язковим для судів тієї ж чи нижчої інстанції при вирішенні аналогічних справ або виступає зразком тлумачення закону.

2. МІЖНАРОДНИЙ ДОГОВІР В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА.

Міжнародний договір - угода двох або кількох держав про встановлення, зміну або припинення прав і обов'язків у різних відносинах між ними.

У відповідності зі статтями 2 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року і Віденської конвенції про право договорів між державами і міжнародними організаціями 1986 року: міжнародний договір означає міжнародну угоду, укладену державами й іншими суб'єктами міжнародного права в писемній формі, незалежно від того, чи міститься така угода в одному, двох або декількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.

Міжнародні економічні договори - це добровільно укладені між державами рівноправні угоди економічного характеру, в яких закріплені норми та принципи, що регулюють міжнародні економічні відносини.

За структурою міжнародний договір переважно складається з: преамбули, основних статей, прикінцевих положень. Розрізняють міжнародні договори:

- що підлягають ратифікації;
- що не підлягають ратифікації.

Ратифікація (затвердження) - акт міжнародного права, за допомогою якого держава, через свої компетентні органи, наділені повноваженнями укладати договори, виражає свою згоду взяти на себе зобов'язання в міжнародному плані на підставі відповідного договору.

Договори, що підлягають ратифікації набувають сили в порядку, передбаченому для законів України, тобто через 10 днів із дня їх офіційного обнародування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня їх опублікування в офіційному друкованому виданні.

Держава має право відмовитися від ратифікації договору, не підпадаючи під дію вимог, що випливають із міжнародних зобов'язань. Проте відмова ратифікувати конвенцію, особливо двосторонню, є скоріше винятком, ніж правилом.

Вимоги до міжнародних договорів, що підлягають ратифікації:

1. *обов'язковість* їх якнайшвидшої ратифікації, яка здатна надати їм внутрішньодержавної сили;
2. суб'єктом ратифікації міжнародних договорів може бути законотворчий орган;
3. порядок ратифікації міжнародних договорів є таким самим, що й порядок ухвалення нормативно-правових актів;
4. строки ратифікації та порядок вступу в дію нормативних міжнародних договорів - такі самі, що й для нормативно-правових актів.

В Україні лише Верховна Рада наділена правом давати згоду на ратифікацію міжнародних договорів України (ст. 85 Конституції України).

Єдина система реєстрації і обліку міжнародних договорів України перебуває у віданні Міністерства закордонних справ України. Реєстрація міжнародних договорів України в Секретаріаті ООН і у відповідних органах інших міжнародних організацій здійснюється Міністерством закордонних справ.

Міжнародні договори, що потребують ратифікації, і міжнародні договори, що не потребують ратифікації, приєднання до яких або ухвалення яких провадиться від імені України, публікуються у: «Відомостях Верховної Ради України», газеті «Голос України», «Зібранні чинних міжнародних договорів України».

Договори, укладені від імені міністерств або інших центральних органів державної виконавчої влади України, публікуються в: «Зібранні чинних міжнародних договорів України».

Класифікувати міжнародні договори можна за різними підставами:

За кількістю сторін:

- односторонні;

- двосторонні;
 - багатосторонні.
- За рівнем на якому вони укладаються:**
- міждержавні договори;
 - міжурядові договори;
 - відомчі договори.

3. МІЖНАРОДНИЙ ЗВИЧАЙ ЯК ДЖЕРЕЛО МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

«Аж до останніх часів міжнародне право в переважній частині складається зі звичаєвих норм»

Дж. Старк

Саме в міжнародно-правовому звичаї можуть бути закріплені неписані, як самі собою зрозумілі правила організації і здійснення міжнародних економічних відносин. Вони використовуються з мовчазної згоди сторін (мовчазний договір) і, як правило, не мають свого формального (письмового) закріплення в жодному договорі або угоді. Такі норми, як правило, виникають і розвиваються в процесі тривалої практики міжнародних відносин.

Ст. 38 Статуту Міжнародного суду:

«Міжнародний звичай як доказ загальної практики визнано правовою нормою». Тобто не будь-яка практика може стати міжнародним звичаєм, а лише та, яка віддзеркалює лінію обов'язкової поведінки, на яку погодилось міжнародне співтовариство.

В сучасному міжнародному економічному праві міжнародний звичай відіграє значну роль як джерело права, як форма відображення норм міжнародного права і як процедура створення таких норм:

У разі відсутності конвенційного регулювання звичай заповнює відповідні прогалини.

Він часто регулює міжнародні відносини паралельно з міжнародним договором, трапляються випадки, коли ця практика передбачається в самих міжнародних договорах (наприклад, преамбула Віденської конвенції про право міжнародних договорів, 1969 р.).

Міжнародний звичай є основним регулятором відносин між державами - не учасниками міжнародного договору і державами - учасниками міжнародного договору.

Міжнародний звичай застосовується також між державами - сторонами міжнародного договору у таких випадках:

Для регулювання відносин, які виникли перед тим, як договір набув чинності (Віденська конвенція про право міжнародних договорів, ст. 4):

Для регулювання відносин, які виникли після того, як договір набув чинності (паралельне, подвійне правове регулювання), а саме:

1. коли у сфері відносин діють загальновизнані принципи та норми міжнародного права;
2. коли міжнародні договірні та міжнародні звичаєві розпорядження є близькими, але не тотожними;
3. коли конвенція закріплює зовсім нові норми, держави користуються міжнародним звичаєм щодо старих юридичних фактів;
4. коли важко встановити момент «перетворення» звичаєвої норми на договірну;
5. коли договірна норма уточнює звичаєву;
6. коли конвенційна норма закріплює лише принципові вимоги звичаю, а нові звичаї розвивають ці положення;
7. коли міжнародний договір стає доказом існування міжнародного звичаю;
8. коли міжнародний договір виконує функцію кодифікації міжнародних звичаїв;
9. коли міжнародний договір підписано, але він не набув чинності;

10. коли в міжнародному договорі визначається, які міжнародні звичаї можуть застосовуватися;

11. коли звичай складається в ході розроблення міжнародного договору;

12. коли міжнародний договір укладається для тлумачення міжнародного звичаю.

Щоб склався міжнародний звичай, необхідна реалізація певних умов. Потрібне визнання (волевиявлення) його державою. Як правило, дії держав щодо створення звичаю є односторонніми, некоординованими. І якщо такі дії збігаються, то можна говорити про започаткування процесу створення звичаю.

Згода держав у звичаєвому нормоутворенні впливає з таких свідчень:

- прецеденту, який не викликає протесту інших держав;
- правових домагань, що впливають із конкретних фактичних дій держав;
- односторонніх і багатосторонніх актів держав;
- заяв держав, які не викликають протесту інших, а, навпаки, інші держави починають наслідувати їх;

• мовчазної згоди держав на якесь правило поведінки;

• свідомого, а не спонтанного створення права;

• прийняття закону держави для заповнення прогалів у міжнародному праві, якщо інші держави не протестують, а вбачають у ньому допомогу в розвитку міжнародного права.

Для підтвердження наявності міжнародного звичаю, як правило, вказують на три головні фактори:

1. міжнародна практика (прецеденти);

2. *opinion juris sive necessatis* - думка, що визначає цю практику (прецеденти) за юридичну норму;

3. фактор часу (тривалість застосування).

Для створення міжнародно-правового звичаю важливою є практика тільки суб'єктів міжнародного права. Міжнародна практика повинна бути постійною, загальною, одноманітною і тривалою. Звичай як форма існування норм міжнародного права має одержати визнання правозастосовних органів як звичай. Він впливає з досліджень та оцінки практики держав, а не з абстрактних міркувань. Міжнародний звичай не має офіційного письмового формулювання.

4. РІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА МІЖНАРОДНИХ СУДІВ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

У сучасних державах, включаючи Україну, сфера суспільних відносин, регульованих правовими звичаями, помітно мала й обмежена, на відміну від сфери дії законодавства.

Правовий прецедент - це рішення державного органу (судового, адміністративного) по конкретній юридичній справі, що являє загальнообов'язковий приклад рішення наступних аналогічних справ.

Види правових прецедентів: а) судовий; б) адміністративний.

Розходження цих прецедентів пов'язане з існуванням у механізмі держави судових і адміністративних органів.

У ряді сучасних держав судовий прецедент займає помітне місце серед джерел (форм) права. До числа таких держав насамперед ставляться Англія (батьківщина правового прецеденту) і США, однак правила й межі дії судового прецеденту в цих країнах неоднакові.

В Україні судовий прецедент не є джерелом права, оскільки суди не ставляться до числа правотворчих органів. Видання в Україні збірників з рішеннями конкретних юридичних справ вищими судовими інстанціями служать орієнтиром правильного розуміння й однакового застосування норм матеріального й процесуального права.

В радянському, а потім в українському правознавстві (як в загальній теорії права, так і в галузевих юридичних науках), довгий час панувала точка зору, згідно з якою судовий

прецедент не міг бути віднесений до джерел права. Крім того, за радянських часів студентів ще на студентській лаві переконували, що тільки в країнах англо-американської правової системи, тобто, в країнах загального права, судовий прецедент офіційно визнається джерелом права. В країнах же романо-германської правової сім! основним джерелом права є нормативний акт.

Сучасне порівняльне правознавство навряд чи дозволить нам погодитися з правильністю цього переконання. В Німеччині, Франції, Нідерландах, Швейцарії - по суті в усіх розвинутих країнах континентальної правової традиції - якщо не в самому тексті закону, то принаймні в сучасній правовій доктрині, ніхто не заперечуватиме правотворчу роль судів. Таке заперечення, а точніше ігнорування судової практики як джерела права, було б, з одного боку, елементарно безграмотним (хоча б в контексті встановлених повноважень Суду Європейського Союзу), а з іншого - могло б бути сприйнято, як дурний тон по відношенню до тих судів, які протягом останніх століть створювали право в зазначених країнах.

Сучасне континентальне право країн, на які Україна традиційно орієнтується в своєму правовому розвитку, - це не тільки і не стільки кодекси і закони, скільки сотні та тисячі рішень судів різноманітних інстанцій, які стали результатом аналізу обставин конкретних справ, аргументів, покладених в основу попередніх рішень, а іноді й досить вільного та сміливого тлумачення норм кодексів (законів).

Якщо ж розглядати введення прецеденту в ідеалі, то для того, щоб він зміг «прижитися» в нашій країні, потрібно:

- законодавчо закріпити за судами правотворчу функцію;
- створити і затвердити відповідну процедуру, яка сприятиме швидкому закріпленню судових рішень в якості прецеденту;
- створити орган-фільтр, який би скасовував прецеденти, які не відповідають (або перестали відповідати) реаліям суспільного життя.

Питання для самоконтролю:

1. Визначте, що таке джерело міжнародного економічного права?
2. З'ясуйте, які джерела міжнародного економічного права вам відомі?
3. Назвіть ознаки міжнародного економічного договору.
4. Визначте, яке місце міжнародного звичаю в системі джерел міжнародного економічного права?
5. Прокоментуйте, які звичаї ділового обороту вам відомі?
6. Охарактеризуйте прецедент як джерело міжнародного економічного права.
7. Проаналізуйте, яка юридична сила рішень міжнародних економічних організацій?
8. Дайте відповідь, як Ви розумієте поняття «мовчазна згода»?

Лекція 3. ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

1. **Поняття та система принципів міжнародного економічного права;**
2. **Місце загальних міжнародно-правових принципів в нормативній системі міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин;**
3. **Юридичний зміст спеціальних принципів міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин;**
4. **Нормативне закріплення принципів міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин.**

Основні поняття: принцип міжнародного економічного права; загальні міжнародно-правові принципи; суверенна рівність держав; територіальна недоторканість; мирне

співіснування; мирне вирішення спорів; спеціальні принципи міжнародно-правового регулювання міжнародних економічних відносин.

1. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Принцип (початок, основа) - це основне, визначене положення певної теорії, вчення, а також керівна ідея, основне правило діяльності.

Система принципів міжнародного економічного права складається з:

- основних (загальних) принципів;
- спеціальних принципів.

До основних принципів міжнародного економічного права належать основні принципи міжнародного публічного права:

• Принцип мирного співіснування - один із провідних і важливих принципів міжнародного права, його галузей, зокрема і міжнародного економічного права. Дотримання цього принципу зобов'язувало держави світу відмовлятися від застосування сили або погрози силою, мирно врегульовувати спори тощо.

• Принцип мирного співіснування знайшов своє втілення у багатьох міжнародно-правових актах, які регулюють відносини між окремими країнами світу. Він міцно вкоренився в політичній і правовій термінології ООН, у ряді резолюцій її Генеральної Асамблеї, в інших міжнародно-правових документах. Так, в Хартії економічних прав і обов'язків держав, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН у 1974 р., передбачені суверенне право кожної держави на вільний вибір соціально-економічної системи (ст. 1), заборона дискримінації держав у міжнародній торгівлі за ознаками належності до певної соціально-економічної системи (ст. 4).

• Принцип суверенної рівності держав визнаний Статутом ООН і закріплений у міжнародних договорах і деклараціях. Термін «суверенітет» у перекладі з французької буквально означає «верховенство», «верховна влада». У більш широкому розумінні він означає незалежність держави, її право самостійно вирішувати свої внутрішні і зовнішні справи, без втручання в них будь-якої іншої держави.

Державний суверенітет є однією з головних ознак держави. Якщо його немає, то не може бути і самої держави. Тому багато держав офіційно проголошує свій суверенітет.

На важливість і значення цього принципу у міжнародних відносинах взагалі і міжнародних економічних відносинах зокрема вказує те, що він знайшов своє юридичне закріплення насамперед у Статуті ООН. «Організація заснована на принципі суверенної рівності її Членів», - сказано в п. 1 ст. 2 цього Статуту. А це означає, що всі держави, незалежно від існуючої в них соціально-економічної системи, масштабів їх території, кількості і складу населення, економічної чи військової могутності, а також інших характерних для них ознак, є рівноправними, суверенними суб'єктами міжнародних відносин, у тому числі і міжнародних економічних відносин. Як зазначалося на Женевській конференції 1964 р., економічні відносини між країнами мають будуватися на основі поваги принципів суверенної рівності держав. Особливе значення принцип суверенної рівності має для країн, що розвиваються, адже він певною мірою перешкоджає здійсненню відносно них політики неоколоніалізму, непомірної експлуатації їх природних багатств.

• Принцип утримання у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності, так і політичної незалежності будь-якої держави. Будь-яка держава при здійсненні своїх міжнародних стосунків зобов'язана утримуватися від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності, так і політичної незалежності іншої держави. Така погроза або застосування сили є порушенням норм міжнародного права і Статуту ООН. Вони не повинні застосовуватися як засоби регулювання міжнародних питань. Агресивна війна є злочином

проти миру, яка тягне за собою відповідальність за міжнародним правом. Відповідно до цілей і принципів ООН держави зобов'язані утриматися від пропаганди агресивних війн.

Кожна держава зобов'язана утриматися від організації підбурювання, надання допомоги або участі в актах громадянської війни, або в терористичних актах в іншій державі.

Територія держави не повинна бути об'єктом військової окупації як результату застосування сили в порушення положень Статуту ООН. Вона не повинна бути об'єктом придбання іншої держави в результаті погрози силою або її застосування. Це не може визнаватися законним,

Усі держави повинні на основі загально визнаних принципів і норм міжнародного права добросовісно виконувати свої обов'язки стосовно підтримання міжнародного миру і безпеки і прагнути до підвищення ефективності системи безпеки на основі Статуту ООН.

2. МІСЦЕ ЗАГАЛЬНИХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ В НОРМАТИВНІЙ СИСТЕМІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

У Декларації про принципи міжнародного права, прийнятій у 1970 р. (далі- Декларація 1970 р.), дається розширене трактування суверенної рівності, яке зводиться до такого:

- 1) держави юридично рівні;
- 2.кожна держава здійснює права відповідно до свого повного суверенітету;
- 3.кожна держава зобов'язана поважати правосуб'єктність інших держав;
- 4.територіальна цілісність і політична незалежність держав є недоторканими, непорушними;
- 5.кожна держава має право вільно вибрати і розвивати свої політичні, соціальні, економічні та культурні системи;
- 6.кожна держава зобов'язана виконувати повністю і добровільно свої міжнародні зобов'язання й жити у мирі з іншими державами.

• Принцип рівноправ'я і самовизначення народу закріплений у Статуті ООН, і його зміст зводиться до того, що всі народи мають право вільно визначати без втручання ззовні свій політичний, економічний, соціальний і культурний розвиток, а кожна держава зобов'язана поважати це право. Кожна держава зобов'язана сприяти за допомогою спільних і самостійних дій здійсненню цього принципу відповідно до положень Статуту ООН, з тим щоб сприяти дружнім відносинам і співробітництву між державами, а також невідкладно покласти край колоніалізму, проявляючи при цьому повагу до волі заінтересованих народів.

Створення суверенної незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави або об'єднання з нею, або встановлення будь-якого іншого політичного статусу, визначеного народом, є способом здійснення цим народом права на самовизначення. Кожна держава зобов'язана утримуватись від будь-яких насильницьких дій, що позбавляють народи їх права на самовизначення, свободу і незалежність.

• Принцип співробітництва держав є основою побудови і розвитку міжнародних відносин у різних сферах і галузях. Цілком зрозуміло, що без дотримання цього принципу неможливі нормальні міжнародні відносини, зокрема в економічній сфері. Цьому принципу присвячений спеціальний розділ Декларації 1970 р., котрий називається «Обов'язки держав, які співробітничать одна з одною відповідно до Статуту», де сказано, що держави зобов'язані співробітничати одна з одною, незалежно від відмінностей їхніх політичних, економічних і соціальних систем, у різних галузях міжнародних відносин з метою підтримання міжнародного миру, безпеки і сприяння міжнародній економічній стабільності та прогресу, загальному добробуту народів.

3. ЮРИДИЧНИЙ ЗМІСТ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Спеціальні принципи міжнародного економічного права:

- розвиток економічних і науково-технічних відносин між державами;
- юридичної рівності та неприпустимості економічної дискримінації держав;
- свободи вибору форми організації зовнішньоекономічного зв'язку;
- невід'ємного суверенітету держав над власними природними та іншими ресурсами,

а також економічною діяльністю;

- нації найбільшого сприяння; ш національного режиму;
- принцип взаємності.

Крім вищезазначених, до спеціальних принципів міжнародного економічного права належать:

- Принцип невтручання має дещо похідний характер стосовно таких принципів, як повага суверенітету і суверенної рівності держав. Статут ООН (п. 7 ст. 2) забороняє втручання у справи, які стосуються внутрішньої компетенції будь-якої держави, навіть ООН. На це також наголошується в Декларації 1970 р. та в інших міжнародно-правових документах. Дотримання зазначеного принципу виключає можливість використання тиску, всляких економічних санкцій, введення ембарго та інших обмежень стосовно тієї чи іншої держави. Принцип був закріплений і в конституціях багатьох країн. Але, на жаль, цей міжнародно-правовий принцип нерідко порушується з боку окремих держав. Достатньо нагадати про військову інтервенцію США проти Домініканської Республіки, економічну блокаду Куби. І як не прикро, але сьогодні слід визнати, що й колишній СРСР та деякі інші соціалістичні країни допускали грубе порушення цього принципу. Як було заявлено керівниками СРСР, Болгарії, Угорщини, НДР та Польщі на зустрічі 4 грудня 1989 р., введення їхніми країнами військ до Чехословаччини у 1968 р. було не що інше, як втручання у внутрішні справи суверенної держави. Відомо, що ці неправомірні дії мали довготривалі негативні наслідки. Належну політичну оцінку дав другий з'їзд народних депутатів колишнього СРСР і рішення про введення радянських військ до Афганістану.

- **Принцип сумлінного виконання міжнародних зобов'язань** ще іноді розглядають як принцип поваги міжнародних зобов'язань. І це цілком зрозуміло, адже якщо не буде поваги до існуючих міжнародних зобов'язань, то мало надії на їх належне виконання. Значення цього принципу зростає і у зв'язку з тим, що в міжнародних відносинах практично відсутні органи (апарат), які б вживали заходи щодо примусового виконання міжнародних зобов'язань. Безумовно, що сумлінне ставлення тієї чи іншої держави до виконання своїх зобов'язань, особливо у міжнародних економічних відносинах, відіграє вирішальну роль під час укладання довгострокових договорів та угод.

- **Принцип взаємної вигоди** - один із загально визнаних принципів міжнародного права, яким найчастіше керуються у міжнародних економічних відносинах. Цей принцип тісно пов'язаний з таким принципом, як суверенна рівність держав. Адже лише в межах рівності можна врахувати взаємні інтереси, досягти обопільної вигоди. Тому в Хартії 1974 р. ці принципи розглядаються, як такі, що взаємно доповнюють один одного. Недодержання цього принципу у міжнародних економічних відносинах спричиняє неоколоніалізм, дискримінацію, нерівноправність і нееквівалентність обміну, врешті-решт призводить до політичної й економічної залежності, особливо ще недостатньо розвинутих країн.

Водночас не слід вважати якимось відступом від принципу взаємної вигоди встановлення, як виняток, для країн, що розвиваються, певних пільг, режиму найбільшого сприяння. Йдеться про так звані преференції (з латинської - віддаю перевагу), які застосовуються лише щодо тих країн, яким їх надано, і не поширюються на інші країни, навіть якщо вони користуються режимом найбільшого сприяння. Зазначене «порушення» принципу взаємної вигоди забезпечує фактичну рівність і фактичну взаємну вигоду у економічних стосунках між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються.

Принцип взаємної вигоди закріплений у багатьох міжнародно-правових актах: Принципах міжнародних торговельних відносин і торговельної політики, які сприяють розвитку, прийнятих на I Конференції з торгівлі і розвитку в 1964 р., Декларації про встановлення нового міжнародного економічного порядку, прийнятій на VI спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН у 1974 р., Хартії економічних прав та обов'язків держав, Заключеному акті загальноєвропейської наради.

• Принцип розгляду міжнародних спорів мирними засобами зобов'язує державу вирішувати всі свої міжнародні спори з іншими державами у такий спосіб, щоб не піддавати загрози міжнародний мир, безпеку і справедливість. Держави повинні прагнути до швидшого і справедливого розв'язання своїх міжнародних спорів, з допомогою переговорів, обстежень, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або іншими мирними засобами на свій вибір. Держави повинні узгодити такі мирні засоби, які відповідали б обставинам і характеру спору. Вони повинні утримуватися від будь-яких дій, які можуть погіршити становище настільки, що буде створена загроза підтриманню міжнародного миру і безпеки. Мирні спори розв'язуються на основі суверенної рівності держав і відповідно до принципів свободи вибору засобів мирного розв'язання спорів.

4. НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Хартія економічних прав та обов'язків держав від 12 грудня 1974 року у 1 розділі виділяє такі принципи:

- суверенітет, територіальна цілісність та політична незалежність держав;
- суверенна рівність усіх держав;
- ненапад;
- невтручання;
- взаємна і рівна вигода;
- мирне співіснування;
- рівноправність і самовизначеність народу;
- мирне регулювання спорів;
- усунення несправедливості;
- сумлінне виконання міжнародних договорів;
- повага прав людини та основних свобод;
- відсутність потягів до гегемонії та сфер впливу;
- сприяння міжнародній соціальній справедливості;
- міжнародне співробітництво з метою розвитку;
- вільний доступ до моря та з нього для країн, що не мають виходу до моря, у межах зазначених принципів.

Юридичне значення Хартії та інших документів про встановлення нового економічного порядку полягає в тому, що, незважаючи на рекомендаційний характер норм цих документів згадані норми визнані державами. Ці принципи фіксуються у дво- та багатосторонніх економічних угодах. Принципи набирають статусу загальноновизнаних.

Дотримання принципу невтручання виключає можливість використання будь-яких санкцій, запровадження ембарго та інших обмежень, спрямованих проти певної країни чи групи держав. Принцип невтручання зафіксований і в конституціях окремих країн. На практиці цей міжнародно-правовий принцип часто порушується.

Принцип незастосування сили посідає чільне місце в системі Принципів Статуту ООН. Цей принцип вважається розвитком принципу ненападу. Принцип було підтверджено, розвинуто та конкретизовано у численних дво- та багатосторонніх міжнародних документах.

Принцип невід'ємного суверенітету держав щодо їх природних ресурсів є конкретизацією принципу суверенної рівності держав. Цей принцип передбачає повний

постійний суверенітет держав щодо всіх їх природних багатств та економічної діяльності; надає державам право на володіння, використання і експлуатацію їх багатств і ресурсів.

Принцип національного режиму передбачає, що на основі взаємності фізичні та юридичні особи іноземної держави повністю або частково прирівнюються у правах до фізичних та юридичних осіб певної держави. Національний режим з окремих видів прав може надаватися певною державою і в односторонньому порядку на основі її внутрішнього законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте Декларацію про принципи міжнародного права.
2. Визначте, що означає поняття «суверенітет»?
3. З'ясуйте, який критерій покладено в основу класифікації принципів міжнародного економічного права на загальні і спеціальні?
4. Дайте відповідь, в чому полягає зміст принципу територіальної недоторканості?
5. Прокоментуйте, як забезпечується виконання принципу мирного регулювання спорів?
6. Охарактеризуйте принцип рівноправності і самовизначеності народів.
7. Визначте, яке місце займає принцип сприяння міжнародній соціальній справедливості в системі принципів міжнародного економічного права?
8. З'ясуйте, у чому зміст принципу вільного доступу до моря та з нього для країн, що не мають виходу до моря?

Лекція 4. ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

- 1. Правовий статус держави як суб'єкта міжнародного економічного права;**
- 2. Імунітет держави**
- 3. Види імунітетів держави**
- 4. Основні доктрини імунітету держави**
- 5. Міжнародно-правове регулювання імунітету держави**

Основні поняття: правовий статус, суб'єкт, держава, імунітет держави, види імунітетів держав, доктрини імунітету держави, обмежений імунітет, функціональний імунітет, судовий імунітет, майновий імунітет, податковий імунітет.

1. ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕРЖАВИ ЯК СУБ'ЄКТА МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Суб'єкт права - це фізична або юридична особа, яка відповідно до закону наділена здатністю мати суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що дає їй можливість брати участь у відповідних правовідносинах.

Підходи щодо складу суб'єктів міжнародного економічного права

Вітчизняна доктрина	до суб'єктів міжнародного економічного права належать держави та міжнародні економічні організації.
Зарубіжна доктрина	суб'єктами міжнародного економічного права є не лише юридичні, а й фізичні особи (В. Фікентшер)
	суб'єктами міжнародного економічного права є держави, міжнародні економічні організації і транснаціональні корпорації (М. Беланже)

Суб'єктами міжнародного економічного права є учасники міжнародних економічних відносин. Головним суб'єктом міжнародного економічного права є держава.

Держава - це:

- політична форма організації суспільства, яка виражає обумовлену економічним ладом політичну владу пануючого класу або всього народу;
- первинний і основний суб'єкт міжнародного економічного права, композиція з трьох елементів: певної території, населення, що мешкає на цій території і політичної організації (влади).

Кожна держава на основі свого суверенітету має право бути суб'єктом міжнародно-правових відносин і, зокрема, міжнародних економічних відносин.

Загальні ознаки держави:	Ознаки держави, зазначені в Міжамериканській конвенції про права та обов'язки держав від 26 грудня 1933 р.
1) публічна влада;	1) постійне населення;
2) державний суверенітет;	2) певна територія;
3) територіальний поділ населення;	3) уряд;
4) державний апарат;	4) здатність вступати у відносини з іншими державами
5) податкова система;	
6) право.	

Правосуб'єктність держави, має два прояви:

- міжнародну правоздатність;
- міжнародну дієздатність.

Держави мають універсальну юридичну правоздатність:

- розробляють норми міжнародного економічного права;
- встановлюють відповідальність за їхнє порушення;
- визначають міжнародний правопорядок і функціонування міжнародних організацій

тощо.

Міжнародна правоздатність держави - це здатність держави мати права й обов'язки з міжнародного права, тобто здатність бути суб'єктом міжнародних правовідносин.

Практика міжнародного співробітництва за участі держав виробила ряд організаційних форм, а саме:

- міжнародне економічне співробітництво держави з державою;
- співробітництво держави з міжнародними організаціями, зокрема економічними, на правах повноправного членства;
- співробітництво держави з міжнародними економічними організаціями на правах асоційованого членства;
- співробітництво держави з відповідною групою держав;
- співробітництво держави в рамках міжнародної організації з іншими державами, які є її членами;
- співробітництво держави через певну міжнародну організацію з іншими державами, які не є її членами.

2. ІМУНІТЕТ ДЕРЖАВИ

Держави ще за стародавніх часів були учасниками міжнародних торговельних, культурних та інших зв'язків.

Термін «імунітет» у перекладі з латинської «іттипііаз» («іттипііаііз») означає звільнення від чогось.

Імунітет держави - це принцип, згідно з яким до держави або її органів і представників не може бути заявлений позов в іноземному суді без її згоди. У міжнародному приватному праві під імунітетом розуміють непідлеглість однієї держав законодавству та юрисдикції іншої. Імунітет ґрунтується на суверенітеті держав, їх рівності. Це означає, що жодна з них не може здійснювати свою владу над іншою державою, її органами, майном. Такий статус характеризується як *«rag inraget поп Babei itregiut»* - рівний над рівним не має влади.

Імунітет держави існував в різних проявах в різні історичні періоди розвитку державності.

Законодавство та доктрина завжди намагалися визначити сутність імунітету і кодифікувати норми про нього у окремих загальних (універсальних) конвенціях. Частково це вдалося зробити у:

- Віденській конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р.,
- Конвенції про спеціальні місії 1969 р.,
- Віденській конвенції про представництво держав і їх відносини з міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975р.,
- Віденській конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.

Ці угоди регулюють чимало питань, пов'язаних з представництвом держав у міжнародному спілкуванні, зокрема, використання дипломатичним агентом імунітету від цивільної юрисдикції, крім пред'явлення речових позовів щодо приватного нерухомого майна, яке знаходиться на території держави перебування, якщо тільки агент не володіє імунітетом від імені акредитуючої держави з метою представництва; пред'явлення позовів у сфері спадкування, якщо агент повинен бути виконавцем заповіту, здійснювати піклування над спадковим майном, спадкоємцем чи «відказоодержувачем» як приватна особа, а не від імені акредитуючої держави.

3. ВИДИ ІМУНІТЕТІВ ДЕРЖАВИ

1. Судовий імунітет полягає в непідсудності держави без її згоди судам іншої держави (*rag inraget поп Babei Jugizslicionem*-рівний над рівним не має юрисдикції). Причини притягнення до відповідальності значення не мають. До держав, як правило, не можуть бути пред'явлені позови у іноземних судах, якщо тільки ці держави з власної волі не підпорядкували себе юрисдикції іноземних судів. У широкому розумінні цей вид імунітету містить:

а) Імунітет від пред'явлення позову в іноземному суді прийнято іменувати судовим імунітетом у вузькому розумінні слова.

Цей вид імунітету означає, насамперед, непідсудність держави іноземному суду. Кожна держава має право висунути вимогу в суді іноземної держави до фізичної або до юридичної особи, але пред'явлення позову до держави в іноземному суді, як правило, неможливе, якщо тільки сама держава не погодилася на підпорядкування юрисдикції відповідної держави. Така згода може бути виражена індивідуальним актом, тобто має бути видано спеціальний акт стосовно даного випадку

б) Імунітет від попередніх дій передбачає, що суд, який розглядає приватноправовий спір за участю іноземної держави, не вправі застосовувати будь-які заходи для попереднього забезпечення позову, тому що такі міри носять примусовий характер. Часто заходи для забезпечення позову розглядаються і приймаються судом ще до порушення і слухання справи за участю держави. У будь-якому випадку, якщо такі міри стосуються держави та її власності (арешт державних рахунків в іноземних банках, опис майна, обмеження права держави користуватися своїм майном і т. ін.), то з огляду імунітету вони недопустимі.

в) Імунітет від попереднього виконання рішення передбачає, що відносно держави та її власності не можуть бути застосовані будь-які примусові заходи для виконання іноземного (арбітражного) рішення органами цієї або будь-якої іншої іноземної держави.

2. Майновий імунітет означає правовий режим недоторканності власності, що знаходиться на території іноземної держави. Юридичним змістом даного виду імунітету є заборона звернення стягнення і примусового вилучення майна, що належить державі. Власність користується імунітетом незалежно від наявності судового розгляду, навіть якщо знаходиться у володінні особи, що не має імунітету.

Наявність імунітету в держави означає, що ним наділені зовнішньоторговельні об'єднання, морські пароплавства, в оперативному управлінні яких перебувають державні торговельні судна. Існування принципу роздільної майнової відповідальності між державою і її юридичними особами означає, що за невиконання зобов'язань перед іноземними контрагентами (фірмами) майнову відповідальність несуть юридичні особи самотійно.

Відповідно до ст. 32 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Україна як держава не несе відповідальності за дії суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, як і вони не несуть такої відповідальності за дії України як держави.

4. ОСНОВНІ ДОКТРИНИ ІМУНІТЕТУ ДЕРЖАВИ

Держава і державні органи дедалі частіше виступають стороною відносин приватноправового характеру, що призводить до збільшення позовів проти держави і державних органів як у державних судах різних країн світу, так і в міжнародному комерційному арбітражі. Спори за участю держави і державних органів мають багато особливостей, які, зокрема, пов'язані із застосуванням державою і її органами специфічних способів захисту.

Доктрина «акт держави»

Доктрина «акт держави» походить із США. Вона передбачає, що нація суверенна в межах своїх кордонів, і її внутрішні дії не можуть бути предметом розгляду судів іншої нації. Переважно існує в країнах англосаксонської (прецедентної) системи права (США, Великобританія, Канада тощо).

Нині триває дискусія стосовно того, чи належить доктрина «акт держави» до звичайного публічного міжнародного права і, відповідно, чи дійсно вона надає захист, подібний до державного імунітету.

Доктрина «акт держави» може бути застосована як захист, якщо спір виник із акту/дії, здійсненої в межах суверенних повноважень такої держави на її території, при цьому відсутні загальновизнані міжнародні принципи, які б стосувалися предмета такого акту/дії.

Існують основні обмеження до застосування цієї доктрини, що включають випадки:

- приватні або комерційні дії суверенної держави;
- наявність арбітражного застереження, яке унеможливорює застосування захисту «акт держави» при виконанні арбітражного рішення; а також експропріація в порушення норм міжнародного права.

Доктрина «естопель»

Доктрина «естопель» походить з англосаксонської системи права і базується на принципах добросовісності і послідовності і передбачає в найбільш вживаному сенсі заборону особі заперечувати або оспорювати в суді те, що така особа раніше заявила, здійснила або дала зрозуміти іншій стороні. Тобто держава відмовляється від виконання зобов'язань за таким договором на більш пізньому етапі за умови фактичного підтвердження його застосовності (чинності) у силу своєї поведінки, мовчазної згоди або попередніх дій. Традиційно не допускається захист шляхом посилення на естопель проти держави, але практика поступово змінюється.

Публічний порядок

У національному законодавстві відсутня дефініція поняття публічного порядку, незважаючи на те що цей термін міститься як в Нью-Йоркській Конвенції про визнання й виконання іноземних арбітражних рішень від 1958 р., так і в законах України «Про

міжнародний комерційний арбітраж» та «Про міжнародне приватне право». Пленум Верховного Суду України в своїй постанові від 24 грудня 1999 р. «Про практику розгляду судами клопотань про визнання й виконання рішень іноземних судів та арбітражів і про скасування рішень, постановлених у порядку міжнародного комерційного арбітражу на території України» зазначив, що «під публічним порядком... належить розуміти правопорядок держави, визначальні принципи і засади, які становлять основу існуючого в ній ладу (стосуються її незалежності, цілісності, самостійності й недоторканності, основних конституційних прав, свобод, гарантій тощо)».

5. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІМУНІТЕТУ ДЕРЖАВИ

Принцип непідпорядкування однієї суверенної держави дії законодавства іншої або вилучення держави та її органів з-під дії юрисдикції іншої держави отримав своє походження з посольського права і сьогодні став загальноновизнаним. Законодавство та доктрина завжди намагалися визначити його сутність і кодифікувати норми про імунітет у окремих загальних (універсальних) конвенціях. Частково це вдалося зробити у:

- Віденській конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р.;
- Конвенції про спеціальні місії 1969 р.;
- Віденській конвенції про представництво держав і їх відносини з міжнародними організаціями універсального характеру від 14 березня 1975 р.;
- Віденській конвенції про консульські зносини від 24 квітня 1963 р.

Ці угоди регулюють чимало питань, пов'язаних з представництвом держав у міжнародному спілкуванні, зокрема, використання дипломатичним агентом імунітету від цивільної юрисдикції, крім пред'явлення речових позовів щодо приватного нерухомого майна, яке знаходиться на території держави перебування, якщо тільки агент не володіє імунітетом від імені акредитуваної держави з метою представництва.

Сьогодні в доктрині та практиці різних правових систем відомі дві теорії розуміння імунітету держави: **абсолютного та функціонального (обмеженого)**.

<p>Теорія абсолютного імунітету</p>	<p>Імунітет заснований на імперативному принципі сучасного міжнародного публічного права - суверенній рівності держав. Держава завжди є єдиним суб'єктом, хоча вияв її правосуб'єктності може бути різним. Тому, як суб'єкт міжнародного приватного права, держава не втрачає властивості суверена (владної особи), а продовжує діяти у цій сфері, як суверен, користуючись абсолютним імунітетом.</p> <p>Згідно з цією теорією має місце достатньо широке тлумачення та застосування імунітету, яке полягає в тому, що заявлення позову до іноземної держави, забезпечення позову і звернення стягнення на майно іноземної держави може бути допущено тільки зі згоди компетентної держави. Виникнувши в середні віки, вказаний принцип тривалий час домінував у міжнародно-правовій практиці й теорії. Тепер коло держав, які застосовують його, значно звузилось. Зазначена теорія поширена в Болгарії, КНР, Польщі. Свого часу радянська доктрина, теорія і практика визнавала принцип абсолютного імунітету. Тобто вона виходила із того, що держава не перестає бути сувереном в економічному обігу, не відмовляється від суверенітету і не позбавляється його.</p>
--	---

<p>Теорія функціонального (обмеженого) імунітету</p>	<p>У більшості держав набула поширення дана теорія імунітету. Відповідно до неї держава, діючи як суверен, завжди користується імунітетом. Якщо ж держава діє як приватна особа, скажімо, в зовнішньоторговельних операціях, то в цих випадках вона імунітетом не володіє. На вказаній концепції базується і Європейська (Базельська) конвенція про імунітет держав 1972 р. Конвенція розмежовує публічно-правові та приватно-правові дії держави. Вона містить перелік випадків, у яких держава не користується імунітетом (спори з трудових контрактів, охорони патентів на товарні знаки, щодо нерухомості, відшкодування шкоди та ін.). Не застосовується імунітет щодо контрактів, які повинні бути виконані в країні суду, що розглядає справу; щодо виконання угод комерційного, фінансового, професійного характеру. Імунітет не визнається, якщо держава має комерційну установу в державі суду, який розглядає справу.</p>
---	--

На засадах теорії про функціональний (обмежений) імунітет ґрунтуються

- Закон про імунітети іноземної держави (США, 1976 р.);
- Акт про імунітет держави (Великобританія, 1978 р.);
- Акт, що надає імунітет державі у канадських судах (Канада, 1982 р.);
- Ордонанс про імунітет держави (Пакистан, 1981 р.);
- Акт про імунітет держави (Сінгапур, 1979 р.);
- Акт про імунітет іноземної держави (ПАР, 1981р.);
- Акт про імунітет іноземної держави (Австралія, 1984 р.).

Теорію обмеженого імунітету застосовують у своїй практиці суди Австрії, Франції, Італії, Швейцарії, Бельгії, Греції, Данії, Норвегії, Фінляндії. Про застосування у практиці судів ФРН теорії функціонального імунітету свідчать рішення Конституційного суду цієї держави від 1962 та 1963 рр.

У Базельській конвенції йдеться про дії не лише комерційного характеру. Конвенція стосується всіх дій приватно-правового характеру. Конвенція розмежовує публічно-правові та приватноправові дії. У ній зазначаються випадки, за яких держава не має імунітету, зафіксовано правовідносини, коли імунітет держави зберігається.

Питання, пов'язані з імунітетом держави, її органів та представників, не вирішені остаточно. Наприклад, різним є ставлення до застосування імунітету у разі пред'явлення зустрічного позову. На думку багатьох учених (С. Усенка, І. Перетерського, Л. Лунца), якщо згоди бути відповідачем по зустрічному позову держава, котра є позивачем по основному позову, не надала, то до зустрічного позову застосовують загальні правила про судовий імунітет держави. М.Богуславський вважає, що звернення однієї держави з позовом до суду іншої не означає визнання підсудності щодо зустрічного позову. Якщо держава-позивач не надавала такої згоди, то щодо зустрічного позову повинні застосовуватися загальні положення про імунітет. Це правило підтримувалося у доктрині та застосовувалося у судовій практиці.

Однак сьогодні ситуація є дещо іншою. Згода держави, котра пред'явила позов, на юрисдикцію суду стосовно зустрічних позовів, що ґрунтуються на тих же правовідносинах чи фактах, що і основний, вважається наданою. Це впливає з норм багатосторонніх міжнародних договорів, наприклад, Віденської конвенції про дипломатичні зносини від 18 квітня 1961 р. (статті 31, 32) та інших конвенцій про дипломатичне право, Європейської конвенції про імунітет держав 1972 р. (ст. 1).

Наприклад, у п. 3 ст. 32 вказаної Віденської конвенції передбачено, що порушення справи дипломатичним агентом або особою, яка користується імунітетом від юрисдикції відповідно до ст. 37 цієї Конвенції, позбавляє цю особу права посилатися на імунітет від юрисдикції щодо зустрічних позовів, безпосередньо пов'язаних з основним позовом. Стаття 31 цієї Конвенції зазначає, що дипломатичний агент користується імунітетом від цивільної юрисдикції тільки стосовно майна чи ситуацій, коли він представляє інтереси акредитуючої держави. Права посилатися на імунітет щодо зустрічного позову позбавляється акредитуюча держава. Пункт 2 ст. 1 Європейської конвенції 1972 р. зазначає, що договірна держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції у судах іншої договірної держави щодо зустрічного позову, якщо у його основі є правовідносини чи факти, на яких базується основний позов.

Спробою врегулювання питання юрисдикції судів та застосування імунітету в разі заявлення зустрічного позову є ст. 10 за назвою «Зустрічні позови», що увійшла до згаданого проекту статей про юрисдикційні імунітети держав та їх власності 1986 р. Вирішення цього питання тут базується на тісному зв'язку понять «зустрічний позов» та «основний позов». Зустрічний позов - це цивільно-правова вимога, яка порушується відповідачем у відповідь на перший, пред'явлений до нього у суді, основний позов. У ч. 1 статті зазначено, що держава не може посилатися на імунітет від юрисдикції при розгляді, якщо позов, порушений нею у суді іншої держави, стосовно будь-якого зустрічного позову проти цієї держави базується на тих же правових відносинах чи фактах, що й основний позов.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттю «держава».
2. Визначте, які ознаки держави характеризують її як суб'єкт міжнародного економічного права?
3. З'ясуйте, що означає поняття «імунітет»?
4. Перелічіть, які види імунітетів держави вам відомі?
5. Визначте особливості судового імунітету.
6. Виділіть основні риси майнового імунітету.
7. Зробіть порівняльний аналіз абсолютного і функціонального імунітету.
8. Охарактеризуйте держави, які підтримують теорію функціонального імунітету.

Лекція 5. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

1. Поняття міжнародної економічної організації та її правовий статус.
2. Міжнародні економічні організації в системі ООН.
3. Міжнародні фінансово-кредитні організації.
4. Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та інші спеціалізовані міжнародні економічні організації.
5. Регіональні економічні організації.

Основні поняття: міжнародна економічна організація, міжнародні економічні організації в системі ООН, міжнародні фінансово-кредитні організації, спеціалізовані міжнародні економічні організації, регіональні економічні організації.

1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ПРАВОВИЙ СТАТУС

Міжнародні економічні організації є різновидом міжнародних організацій і інституційними механізмами координації та регулювання співробітництва практично в усіх галузях міжнародних економічних відносин.

Нині у світі нараховується понад 4 тис. міжнародних організацій, з яких понад 300 - міжурядові.

Перші міжнародні економічні організації (комісії, спілки, комітети, асоціації) виникли ще у XIX ст. Так, були створені комісії з питань експлуатації міжнародних річок, таких як Рейн (1814 р.) і Дунай (1856 р.), Всесвітня поштова спілка (1874 р.), Міжнародний комітет мір та ваг (1875 р.), Міжнародна асоціація залізничних конгресів (1885 р.) та ін.

Перший найбільш узагальнений поділ міжнародних організацій за так званим організаційним принципом дає можливість виділити їх чотири групи:

- універсальні міжнародні організації, членами яких є держави різних соціально-економічних систем;
- міжнародні організації, членами яких були соціалістичні країни;
- міжнародні організації, які об'єднують розвинуті (капіталістичні) країни;
- міжнародні регіональні організації, до складу яких входять, як правило, країни, що розвиваються.

У літературі має місце й інша класифікація, коли міжнародні економічні організації поділяються на три групи:

- міжнародні економічні організації в системі ООН;
- міжнародні економічні організації, які не входять до системи ООН;
- регіональні економічні організації.

Можна ділити міжнародні економічні організації залежно від напрямку міжнародного економічного співробітництва:

- співробітництво у галузі міжнародної торгівлі;
- співробітництво у валютно-фінансовій сфері;
- співробітництво у галузі транспорту;
- співробітництво у галузі промисловості;
- співробітництво у галузі сільського господарства;
- співробітництво у галузі інвестицій;
- науково-технічне співробітництво;
- співробітництво у галузі інтелектуальної власності
- співробітництво у галузі стандартизації та сертифікації продукції

Міжнародні організації, в тому числі економічні, можна класифікувати і за назвою:

• організація (Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародна морська організація);

• союз (Всесвітній поштовий союз, Міжнародний союз електрозв'язку);

• спілка (Міжнародна спілка автомобільного транспорту, Європейська телерадіомовна спілка);

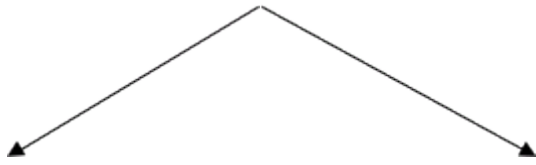
- фонд (Міжнародний валютний фонд);
- центр (Міжнародний торговий центр);
- рада (Рада Європи);

• банк (Міжнародний банк реконструкції та розвитку); комісія (Міжнародна електротехнічна комісія, Дунайська комісія, Комісія зі збереження морських живих ресурсів Антарктики, Комісія з питань охорони нових сортів рослин);

• асамблея (Парламентська асамблея міжнародного економічного співтовариства), агентство (Міжнародне агентство з питань атомної енергії);

• конференція (Конференція ООН з торгівлі та розвитку Європейська конференція міністрів транспорту); ініціатива (Центральна європейська ініціатива).

Залежно від впливу на країни-члени (за характером повноважень) міжнародні організації можна поділяти на:

Міжнародні організації

не мають наддержавних повноважень тому, що країни-члени не передають їм своїх функцій. Основним завданням таких організацій є забезпечення взаємодії держав у процесі їх

співробітництва. Саме взаємодія збільшує потенціал не лише міжнародної організації, а й держав, які входять до її складу

Наддержавні організації

наділяються повноваженнями країн-членів у відповідних сферах їхньої діяльності. Це повною мірою стосується Європейських Співтовариств.

Система норм і принципів, які визначають правовий статус міжнародних організацій, їх органів, називається правом міжнародних організацій. Ця система права складається із двох підсистем:

- первинного права. Установчі договори міжнародних організацій (здебільшого це статuti) є правовим фундаментом їхньої діяльності і становлять сутність первинного права.

- вторинного права. Його системою є правові норми, які віддзеркалюють зміст правових актів, що приймаються міжнародними організаціями та їхніми структурами в межах компетенції, закріпленої в міжнародних договорах. Іншими словами, вторинне право є «внутрішнім» правом, адже воно більше спрямоване на врегулювання відносин внутрішньоорганізаційного характеру, що виникають у процесі діяльності певної організації.

Отже, під міжнародними економічними організаціями слід розуміти такі організації, які створені на основі міжнародних договорів і проводять свою діяльність, спрямовану на організацію і здійснення міжнародного економічного співробітництва.

Правоздатність міжнародних економічних організацій дає їм змогу укладати угоди як з окремими державами, так і з міжнародними організаціями в межах завдань і цілей, закріплених в їхніх установчих документах.

Міжнародні економічні організації користуються імунітетом, що має важливе значення для їхньої діяльності. Відповідно до Конвенції про правовий статус, привілеї та імунітет міжнародних економічних організацій від 5 грудня 1980 р, майно й активи цих організацій мають імунітет від будь-якої форми адміністративного та судового втручання, за винятком випадків, коли сама організація відмовляється від імунітету (ст. 4).

2. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ООН

Однією із важливих цілей універсальної міжнародної організації ООН є співробітництво в розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру (ст. 1 Статуту ООН). Ця мета досягається через діяльність міжнародних організацій системи ООН.

Спеціалізовані установи — це міжурядові самостійні, автономні організації, пов'язані з ООН спеціальною угодою через ЕКОСОП.

Спеціалізованою установою вважається лише та, що відповідає **таким вимогам**:

1. організація має бути утворена урядами (тобто виключаються всі неурядові організації);

2. вона повинна мати глобальний, універсальний характер (тобто виключається навіть регіональні міжурядові організації);

3. організація має діяти в певній сфері міжнародного співробітництва: економічній, соціальній, культурній, освіти, охорони здоров'я тощо;

4. вона повинна підписати угоду з ООН про співробітництво, координацію і взаємодію з нею та іншими спеціалізованими установами, що координуються ЕКОСОП. Спеціалізованих установ є 17.

Класифікація спеціалізованих установ:

Фінансові — МФВ, МБРР, МФК, МАТ, БАТІ, МФСР

Економічні — ФАО, ЮНІДО

Технічні — ІКАО, МСЕ, ІНО, ВПС, ВМО

Соціальні — МОП, ВООВ

Гуманітарні — ЮНЕСКО, ВОІВ

Взаємовідносини між ООН та спеціалізованими установами базуються на основі укладених угод, які підписує Економічна і Соціальна Рада. У кожній такої угоди є свої особливості залежно від специфіки СУ. Однак, спеціалізовані установи ніякою мірою не є підконтрольними ЕКОСОП. Це цілком незалежні і автономні організації, які мають свої статuti, структури, бюджети.

ЮНІДО - наймолодша із спеціалізованих установ системи ООН з промислового розвитку. Була заснована 1975р. До складу ЮНІДО входять 168 держав. Україна також є членом цієї організації з 1985 р. Штаб-квартиру ЮНІДО розміщено у Відні (Австрія)

Напрямок діяльності ЮНІДО: допомога країнам, що розвиваються, у їх промисловому розвитку. В ході свого функціонування організація надає послуги експертів-консультантів, технічних експертів, у поставках устаткування, проводить семінари, сприяє підготовці кадрів.

29 жовтня 1993 року Рада з промислового розвитку на своєму засіданні у Відні ухвалила крупномасштабну реформу ЮНІДО.

Головними об'єктами ЮНІДО визначено: розвиток і конкурентоспроможність промисловості і технології; розвиток людських ресурсів, стабільне економічне зростання за допомогою індустріалізації, екологічно-раціональний промисловий розвиток і міжнародне співробітництво в галузі промислового інвестування і технології.

Головними органами ЮНІДО є:

- Генеральна конференція, яка проводиться один раз на два роки і визначає принципи і політику діяльності ЮНІДО, затверджує бюджет, здійснює контроль за використанням фінансових ресурсів;

- Рада з промислового розвитку (РПР), що складається з 53 членів ЮНІДО (33 - представники країн, що розвиваються, 15 - від розвинутих країн, 5 - від країн з перехідною економікою), яка розробляє принципи і політику ЮНІДО, розглядає і приймає програму діяльності Організації, обговорює питання координації діяльності системи ООН у галузі промислового розвитку, контролює ефективність використання ресурсів Організації, готує і подає на розгляд Генеральної Асамблеї ООН через ЕКОСОП щорічну доповідь про діяльність ЮНІДО;

- Секретаріат;

- Представництва ЮНІДО на місцях.

ФАО - продовольча та сільськогосподарська організація ООН, що була утворена 16 жовтня 1945 року в Квебеку, має статус спеціалізованої установи. Наприкінці 2003 року Україна стала членом ФАО

Цілями ФАО є:

1. постійне підвищення реальних стандартів харчування, а через це і відповідне підвищення життєвого рівня країн усього світу;

2. поліпшення виробничих циклів та маркетингу;

3. підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;

4. вдосконалення механізмів розподілу харчових та агрохімічних продуктів;

5. сприяння розвитку на місцях та підвищення рівня інфра-структурного забезпечення сільського господарства;

6. поліпшення умов життя на селі.

Вищим органом управління ФАО є **Конференція** націй-членів, що проводить свої сесії один раз у два роки. Головними функціями Конференції є:

1. огляд роботи ФАО;
2. прийняття Програми дій та бюджету на наступні 2 роки;
3. розробка рекомендацій для членів та міжнародних організацій щодо будь-яких питань, які стосуються цілей ФАО.

Конференція обирає Раду (тимчасовий виконавчий орган), до якої входять 49 країн-членів (на три роки), генерального директора. Др. Джаск Діуф (Сенегал) був призначений генеральним директором у 1994 році на 6-річний термін, переобраний на наступний 6-річний термін у 2000 році. Рада виконує повноваження, делеговані їй Конференцією, та проводить щонайменше 3 засідання між сесіями Конференції. Незалежний голова Ради назначається Конференцією на 2 роки (з подовженням терміну).

У структурі ФАО налічується 8 департаментів:

- Управління та фінансів;
- Сільського господарства;
- Економіки та соціальних питань;
- Рибальства;
- Ліництва;
- Загальних справ та інформації;
- Стабільного розвитку та технічної кооперації.

ФАО має 5 регіональних, 5 субрегіональних офісів, 5 представницьких офісів та більше 78 національних офісів. Штаб-квартира ФАО знаходиться у Римі. У штаті ФАО 3700 працівників, з них 1500 кваліфікованих працівників та 2200 - загального обслуговування.

3. МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ.

Інституціональне забезпечення міжнародної фінансово-кредитної системи насамперед зводиться до міжнародних фінансово-кредитних організацій.

Основними фінансово-кредитними інститутами є:

- Міжнародний валютний фонд
- Група Світового банку
- Банк міжнародних розрахунків
- Організації з регулювання зовнішньої заборгованості
- Регіональні банки

Міжнародний валютний фонд - це спеціалізована агенція ООН, створена в 1944 р. для упорядкування валютно-фінансових відносин між країнами, підтримки валютних курсів та надання кредитної допомоги у вирівнюванні платіжних балансів. Діє як акціонерне товариство. Капітал МВФ становлять внески держав-членів відповідно до їх квот. Останні, у свою чергу, ураховують питому вагу країн у світовій економіці та торгівлі. Процедури голосування враховують розміри квот держав-членів. Цей фонд надає коротко- і середньострокові кредити для покриття дефіциту платіжного балансу та з метою підтримки економічної і структурної перебудови господарського механізму країн-членів.

Статут МВФ змінювався в 1969 р. (із уведенням спеціальних прав запозичення - СДР), у 1976-1978 р. (з ліквідацією Бреттон-Вудської валютної системи) і в листопаді 1992 р. (із включенням санкції TM призупиненням права голосування стосовно держав, що не погасили свою заборгованість перед МВФ).

Метою діяльності МВФ є:

- сприяння міжнародному валютному співробітництву шляхом консультацій і взаємодії по валютних проблемах;
- створення сприятливих умов для розширення і збалансованого росту міжнародної торгівлі;

- сприяння стабільності валютних курсів, підтримка упорядкованих валютних взаємин, запобігання девальвації валют, викликуваною конкуренцією;
- надання допомоги в створенні багатобічної системи платежів і в усуненні обмежень на обмін валюти, що перешкоджають розвитку світової торгівлі;
- надання на тимчасовій основі фінансових засобів країнам-членам для коректування їхніх платіжних балансів без застосування мір, деструктивних для процвітання на національних і міжнародних рівнях;
- скорочення тривалості і масштабів дефіциту міжнародних платіжних балансів держав-членів.

Світовий банк - це міжнародний інвестиційний інститут, заснований (під назвою Міжнародний банк реконструкції та розвитку) одночасно з Міжнародним валютним фондом згідно з ухвалою міжнародної валютно-фінансової конференції, яка відбулася в американському містечку Бретон-Вудсі в 1944 році.

До складу Групи Світового банку входить дві основні самостійні організації:

Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР);

Міжнародна асоціація розвитку (МАР).

Серед головних організацій Групи Світового Банку також є: Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Багатостороннє агентство гарантування інвестицій (БАТІ) Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів (МЦРІС).

Міжнародний банк реконструкції та розвитку – це спеціалізований заклад ООН з фінансового сприяння в реконструкції та розвитку економік країн-членів. МБРР функціонує з 1945 року. Членами цієї кредитної установи можуть бути тільки ті країни, які вступили до МВФ.

МБРР здійснює свою діяльність у вигляді надання довгострокових позик. Як правило, кредити надаються на термін 15-25 років.

Міжнародний банк реконструкції та розвитку надає позики в основному для:

- розвитку інфраструктури;
- здійснення сільськогосподарських проектів;
- розвитку промисловості, але не більше 20% від загальної суми позики і то в основному на розвиток малого бізнесу.

Міжнародна асоціація розвитку - це міжнародна міжурядова організація, яка також, як і МБРР, є спеціалізованим органом ООН. Створена у 1960 році для сприяння економічному розвитку найменш розвинених країн шляхом надання їм пільгових кредитів.

Міжнародна фінансова корпорація - це також міжнародна міжурядова організація, спеціалізований заклад ООН. Створено в 1956 році для стимулювання приватного підприємництва, головним чином у країнах-членах МФК, що розвиваються.

МФК надає кредити приватним підприємствам і купує цінні папери, не конкуруючи з приватними інвесторами (її частка в акціонерному капіталі не перевищує 20%). МФК сприяє спільним інвестиціям місцевого та іноземного капіталів і вкладає кошти тільки у прибуткові підприємства приватного сектору. Термін надання позики 5-15 років. Рівень відсотку встановлюється залежно від ставок грошового ринку.

Багатостороннє агентство гарантування інвестицій - це спеціалізована установа, метою якої є заохочення надходження інвестицій у країни, що розвиваються, шляхом їхнього страхування від не-комерційних ризиків.

Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів - це спеціалізована установа правового спрямування, метою якої є стимулювання приватних інвестицій через урегулювання конфліктів між іноземними інвесторами та місцевими урядами. Створено МЦРІС у 1966 році. До цієї організації входить понад 130 країн

Важливу роль на світовому ринку позичкових капіталів грає система групових і регіональних міжнародних фінансово-кредитних установ. Особливе місце серед таких

установ займає **Банк міжнародних розрахунків - БМР**, заснований у 1930 році, як міждержавна фінансова організація

Паризький клуб (ПК) Parigі Cиb (PC) - це неформальне об'єднання держав-кредиторів, ядром якого була Група десяти країн, які уклали в 1962 р. у Парижі з Міжнародним валютним фондом Генеральну угоду про позики. До Групи десяти входили Бельгія, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, США, Німеччина, Франція, Швеція, Швейцарія. Наприкінці ХХ ст. до групи входило вже 19 держав-учасниць.

Паризький клуб розглядає питання, пов'язані з регулюванням і відстроченням платежів за державною заборгованістю країн, що розвиваються. У засіданнях Паризького клубу беруть участь як спостерігачі представники Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції і розвитку (Світового банку), Організації економічного співробітництва і розвитку, Організації ООН з промислового розвитку.

Лондонський клуб. Проблемами приватної зовнішньої заборгованості країн-боржників (тобто заборгованості, що виникла за кредитами, одержаними не під урядові гарантії) займається Лондонський клуб. Він є об'єднанням понад 400 великих комерційних банків-кредиторів. Створився на початку 80-х років з огляду на загострення проблеми міжнародної заборгованості.

Регіональні банки - важливі фінансово-кредитні установи, до яких відносять:

- Азійський банк розвитку (АзБР) створено у 1965 році, а операції він здійснює з 1966 року.
- Африканський банк розвитку (АфБР) створено в 1964 році, а функціонує з 1966 року.
- Міжамериканський банк розвитку (МАБР) створено у 1959 році зі штаб-квартирою у Вашингтоні. Наприкінці 90-х років МАБР налічував 46 членів.
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) створено в 1990 році, а операції здійснює з 1991 року. Штаб-квартира ЄБРР знаходиться в Лондоні.
- Чорноморський банк торгівлі та розвитку - ЧБТР. Розпочав здійснювати операції з 1999 року.

Мета створення регіональних банків та основні завдання:

- фінансування програм розвитку країн, що розвиваються;
- сприяння зовнішній торгівлі країн-членів;
- надання фінансової, технічної та економічної допомоги;
- сприяння економічному зростанню і співробітництва в регіоні
- зниження рівня бідності;
- забезпечення раціонального природокористування.
- надання позик і вкладання власних коштів з метою досягнення економічного та соціального прогресу країн-членів, які розвиваються;
- надання технічної допомоги та послуг експертів у підготовці та здійсненні програм і проектів розвитку;
- стимулювання державних і приватних інвестицій з метою розвитку;
- надання допомоги в координації планів та цілей

4. ОРГАНІЗАЦІЯ КРАЇН-ЕКСПОРТЕРІВ НАФТИ (ОПЕК) ТА ІНШІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Організація була заснована такими країнами: Алжир, Еквадор, Індонезія, Ірак, Іран, Кувейт, Лівія, Нігерія, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати і Венесуела.

Завдяки тому, що ОПЕК контролює приблизно половину світового об'єму торгівлі нафтою, вона здатна значно впливати на рівень світових цін. На долю нафтового картеля, який в 1962 році зареєстрований в ООН як повноправна міжурядова організація, доводиться близько 40% світового видобутку нафти.

Основними цілями створення ОПЕК є:

- координація і уніфікація нафтової політики держав-членів. Визначення найбільш ефективних індивідуальних і колективних засобів захисту їх інтересів.
- забезпечення стабільності цін на світових ринках нафти.
- увага до інтересів країн-виробників нафти і необхідності забезпечення: стійких доходів країн-виробників нафти; ефективного, рентабельного і регулярного постачання країн-споживачів; справедливих доходів від інвестицій в нафтову промисловість; охорона навколишнього середовища на користь нинішніх і майбутніх поколінь.
- співробітництво з країнами-нечленами ОПЕК в цілях реалізації ініціатив по стабілізації світового ринку нафти.

Наприкінці 1973 р. країни-члени ОПЕК протягом трьох місяців підняли ціни на нафту вчетверо. Об'єднання ОПЕК встановлює єдині продажні ціни на нафту, сприяє збільшенню доходів від продажу видобутої нафти, стимулює освоєння національних нафтових джерел країн-учасниць.

Вплив ОПЕК на світові ціни на нафту послабився, коли Норвегія і Великобританія розпочали експлуатацію власних родовищ нафти з-під дна Північного моря. До того ж промислово розвинені країни світу зайнялися пошуком альтернативних джерел енергії та її економним використанням.

Повноправними членами можуть бути тільки члени-засновники і ті країни, чії заявки на прийом були схвалені конференцією. Вудь-яка інша країна, що експортує сиру нафту в значних розмірах і має інтереси, в своїй основі схожі з інтересами країн-членів, може стати повноправним членом за умови, що її ухвалення буде схвалено більшістю в 3/4 голосів, включаючи голоси всіх членів-засновників.

Вищим органом ОПЕК є Конференція, що скликається двічі на рік. Органами керування є Рада керівників та Генеральний секретар

Штаб-квартира ОПЕК розташована у Відні - столиці Австрії.

До спеціалізованих міжнародних організацій належать:

- Міжнародна морська організація,
- Всесвітній поштовий союз,
- Міжнародний союз електрозв'язку,
- Всесвітня метеорологічна організація,
- Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку,
- Міжнародна організація цивільної авіації,
- Продовольча і сільськогосподарська організація,

Міжнародна морська організація (ІМО)

Це міжнародна міжурядова організація, що має статус спеціалізованої агенції ООН. Заснована в 1958 р. з метою сприяння міжнародному співробітництву у сфері морських перевезень і морської торгівлі. Функціонувати розпочала в 1959 р. До 22 травня 1982 р. мала назву «Міжурядова морська консультативна комісія». Нині до складу ІМО входять 150 держав.

Вищим органом ІМО є Асамблея, до якої належать всі держави-члени. Скликається вона раз на 2 роки. Протягом міжсесійного періоду роботою ІМО керує Рада. Штаб-квартира організації розташована в Лондоні.

Всесвітня метеорологічна організація (ВМО)

У 1873 р. було створено неурядову Міжнародну метеорологічну організацію. На зміну їй у 1947 р. засновано міжурядову Всесвітню метеорологічну організацію. Свою діяльність вона розпочала у 1951 р. Статус спеціалізованої агенції ООН одержала в тому ж році. Членами ВМО є понад 170 країн та 5 територій. Останні мають обмежені права при голосуванні.

Мета діяльності ВМО - сприяти всесвітньому співробітництву щодо створення мережі станцій для проведення метеорологічних спостережень, а також центрів, що забезпечують діяльність метеослужб. Організація сприяє налагодженню системи оперативного обміну метеорологічною інформацією, а також застосуванню метеорології в

авіації, мореплавстві, сільському господарстві. Багато уваги в діяльності ВМО приділяється стимулюванню метеорологічних досліджень (зокрема, реалізується Всесвітня кліматична програма та глобальна програма атмосферних досліджень) і підготовці фахівців. У межах ВМО відбувається міжнародний обмін метеозведеннями. Організація надає допомогу державам у створенні та діяльності метеослужб, а також у застосуванні метеорології і гідрології для втілення проектів економічного розвитку.

Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО)

Організація є спеціалізованою агенцією ООН. Конвенцію про міжнародну цивільну авіацію (далі - Конвенція) було укладено в 1944 р., і ця дата вважається днем створення організації, хоча діяльність вона розпочала в 1947 р.

Мета цієї Організації - розроблювати принципи і методи міжнародної аеронавігації, сприяти плануванню і розвитку міжнародного повітряного транспорту, удосконалювати польотно-технічні правила, гарантувати безпеку польотів.

Міжнародний союз електрозв'язку (МСЗС)

Ця організація була заснована в Парижі у 1865 р. як Міжнародний телеграфний союз.

У 1934 р. було укладено Міжнародну конвенцію електрозв'язку і назву організації змінено на Міжнародний союз електрозв'язку. Статус спеціалізованої агенції ООН організація отримала в 1947 р.

Статут МСЗС діє з 1 червня 1994 р. Головна мета діяльності МСЗС - підтримувати і розширювати міжнародне співробітництво з метою поліпшення та раціонального використання електрозв'язку, сприяти технічній допомозі країнам, що розвиваються, у сфері електрозв'язку, розвитку технічних засобів та їх оптимальній експлуатації для підвищення ефективності служб електрозв'язку, заохочення до співробітництва з іншими міжнародними організаціями. Генеральний секретаріат раз на 4 роки організовує всесвітні виставки з електрозв'язку (ТЕЛЕКОМ) і бере участь у регіональних виставках.

Всесвітній поштовий союз (ВПС)

Ця міжурядова організація була створена у 1874 р. з метою забезпечення організації і вдосконалення міжнародної поштової служби. Статус спеціалізованої агенції ООН отримала у 1947 р. Основними правовими основами діяльності є Статут, Загальний регламент та Всесвітня поштова конвенція.

Членами ВПС є близько 190 держав світу. Вищий орган - Конгрес. Він збирається один раз на 5 років і складається з представників усіх держав-членів. Передбачена можливість скликання Надзвичайного конгресу.

Конгрес обирає Генерального директора ВПС та Виконавчу раду. Рада збирається на сесії один раз щороку. Поточною роботою керує Міжнародне бюро, яке виконує функції секретаріату ВПС.

Комісії Ради займаються різними аспектами поштової служби світу.

Консультативна рада з поштових досліджень вивчає технічні, виробничі, економічні проблеми, а також питання технічного співробітництва, професійної підготовки та перепідготовки, які становлять інтерес для країн, що розвиваються.

Союз докладає зусиль щодо підтримки конкурентоспроможності поштових послуг держав-членів. Офіційна мова ВПС - французька. Штаб-квартира розташована в Берні (Швейцарія).

5. РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Розпад колишнього Союзу РСР обумовив пошук нових форм політичного, економічного, гуманітарного та іншого співробітництва між самостійними державами, які свого часу були союзними республіками. Так, були створені такі регіональні організації:

- Співдружність Незалежних Держав (СНД),
- Євразійське економічне співтовариство (ЄврАзЕС),
- ГУУАМ

Коротка характеристика регіональних економічних організацій:

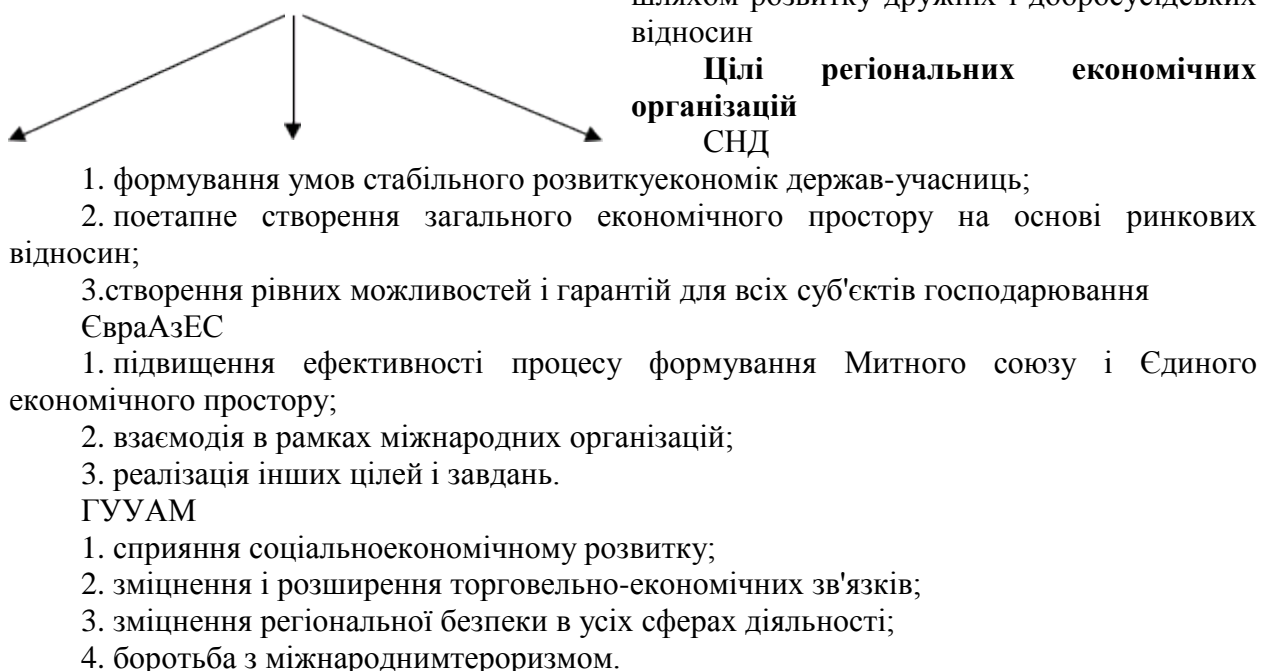
Назва організації	Коротка характеристика
СНД	Створена у 1991 р. за участі 12 держав-членів - Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан, Туркменія, Україна, Узбекистан.
ЄврАзЕС	Створено 10 жовтня 2000 р. на основі Договору про заснування Євразійського економічного співтовариства, який був підписаний президентами Російської Федерації, Республіки Казахстан, Киргизької Республіки і Республіки Таджикистан.
ГУУАМ	Створено 1 червня 2001 р. відповідно до Ялтинської Хартії, за участі Грузії, України, Республіки Узбекистан, Азербайджанської Республіки та Республіки Молдова

Також до регіональних економічних організацій можна віднести Чорноморське Економічне Співробітництво (ЧМЕС), яке створене у 1992 р.

Завдання Чорноморського економічного співробітництва (ЧМЕС):

- Розвиток економічного співробітництва між державами-членами;
- Сприяння економічному, технологічному, соціальному прогресу, а також вільному підприємству;
- Оптимальне використання усіх можливостей для розширення та диверсифікації співробітництва;
- Охорона специфічних економічних інтересів країн - членів;
- Лібералізація та гармонізація режимів зовнішньої торгівлі з практикою ВТО;
- Поглиблення співробітництва ЧМЕС з ЄС і поступове створення Євро-Чорноморського економічного простору.

Мета створення ЧМЕС - перетворення Чорного моря в море стабільності, миру шляхом розвитку дружніх і добросусідських відносин

Органи управління	Характеристика
Міждержавна рада	Розробляє структуру співробітництва, визначає етапи, приймає відповідні рішення і контролює хід їх виконання, а також здійснює інші функції.

Інтеграційний комітет	Постійно діючий виконавчий орган, який розробляє і здійснює заходи, що впливають із договору, забезпечує реалізацію рішень Міждержавної ради, програм інтеграції, договорів та угод тощо.
Міжпарламентський комітет	Приймає модельні акти, на основі яких розробляються акти національних законодавств, а також вносить пропозиції щодо питань розвитку правової основи інтеграції
ЄврАзЕС	
Органи управління	Характеристика
Міждержавна рада	Розглядає принципи діяльності Співтовариства, пов'язані з загальними інтересами держав-учасниць, визначає стратегію, напрями і перспективи розвитку інтеграції і приймає рішення, спрямовані на реалізацію цілей і завдань ЄврАзЕС.
Інтеграційний комітет	Забезпечення взаємодії органів Співтовариства, підготовка пропозицій щодо порядку денного засідань Міжради і рівня їх проведення, а також проектів рішень і документів.
Міжпарламентська асамблея	Розглядає питання гармонізації (зближення, уніфікації) національного законодавства держав-учасниць, приведення його у відповідність з договорами, укладеними в рамках Співтовариства з метою реалізації його завдань
Суд співтовариства	Покликаний забезпечити однакове застосування державами-учасницями Договору про ЄврАзЕС та інших договорів і рішень, що приймаються органами Співтовариства. Розглядає спори економічного характеру що виникають між державами-учасницями

СНД

ГУУАМ	
Органи управління	Характеристика
Вищий орган	Щорічні зустрічі глав держав, на яких приймається рішення щодо основних напрямів політичного, економічного та гуманітарного співробітництва в рамках ГУУАМ, створення спеціалізованих органів ГУУАМ, а також погоджуються позиції з актуальних питань міжнародного життя, які становлять взаємний інтерес.
Виконавчий орган	Засідання міністрів закордонних справ, яке проводиться, як правило, два рази на рік. На цих засіданнях розглядається питання виконання домовленості в рамках ГУУАМ, а також готуються для розгляду на зустрічах глав держав пропозиції щодо подальшого розвитку і поглиблення співробітництва об'єднання,
Робочий орган	Комітет національних координаторів, до складу якого входять призначені міністрами закордонних справ національні координатори по одному від кожної держави-учасниці. Зазначений Комітет координує діяльність у рамках ГУУАМ між державами-учасницями, забезпечує підготовку зустрічі глав держав і засідань міністрів закордонних справ.

Питання для самоконтролю:

- З'ясуйте, чи є міжнародні організації суб'єктами міжнародного економічного права?
- Розкрийте поняття «міжнародної економічної організації».

3. Дайте відповідь, які вам відомі міжнародні економічні організації в системі ООН?
4. Назвіть основні міжнародні фінансово-кредитні організації.
5. Визначте, що таке спеціалізовані міжнародні економічні організації?
6. Охарактеризуйте регіональні економічні організації.
7. Визначте, членом яких міжнародних економічних організацій є Україна?

Лекція 6. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

- 1. Поняття і значення транснаціональних корпорацій.**
- 2. Класифікація транснаціональних корпорацій**
- 3. Нормативна система регулювання транснаціональних корпорацій**
- 4. Питання регулювання діяльності транснаціональних корпорацій на двосторонньому рівні**

Основні поняття: транснаціональна корпорація, дочірнє підприємство, філія, спільне підприємство, багатонаціональне підприємство, орган управління, іноземні інвестиції, монополізм.

1. ПОНЯТТЯ І ЗНАЧЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

У процесі становлення транснаціональних корпорацій виділяють декілька етапів:

На першому етапі транснаціоналізації діяльності великих промислових компаній відбувався процес інвестування передусім у сировинні галузі іноземних економік.

Другий етап еволюції транснаціональних корпорацій пов'язаний із посиленням ролі зарубіжних виробничих підрозділів транснаціональних корпорацій та інтеграції зарубіжних виробничих і збутових операцій. Виробничі зарубіжні відділення спеціалізувалися передусім на виробництві продукції, яка на попередніх стадіях виробничого циклу вироблялася материнськими фірмами.

На сучасному, третьому етапі, стратегія транснаціональних корпорацій характеризується прагненням до утворення мереж внутрішньофірмових зв'язків регіонального, а нерідко й глобального масштабу, а в рамках внутрішньофірмових зв'язків інтегруються наукові дослідження та розробки, матеріальне забезпечення, виробництво, розподіл і збут.

Таким чином, у процесі еволюційного розвитку транснаціональних корпорацій зазнали істотних змін. За критерієм міжнародної економічної активності в їх розвитку виділяють чотири покоління.

Діяльність транснаціональних корпорацій першого покоління значною мірою була пов'язана з розробкою колишніх колоній, що дає підставу визначити їх як «колоніально-сировинні». За своєю організаційно-економічною формою і механізмами функціонування це були картелі, синдикати і перші трести. Транснаціональні корпорації другого покоління - транснаціональні корпорації типу «трест». їхня специфіка - міцний зв'язок з виробництвом військово-технічної продукції. Почавши свою діяльність у період між двома світовими війнами, деякі з цих транснаціональних корпорацій зберегли свої позиції у світовій економіці й після Другої світової війни.

У 60-ті роки дедалі помітнішу роль почали відігравати транснаціональні корпорації третього покоління, які широко використали досягнення науково-технічної революції. Вони виступали в організаційно-економічній формі концернів і конгломератів.

На початку 80-х років поступово з'явилися і утвердилися глобальні ТНК четвертого покоління. їх визначальними рисами є планетарне бачення ринків і функціонування в умовах глобальної конкуренції.

Перше уявлення про транснаціональну корпорацію як категорію можна одержати через з'ясування значення слів «корпорація» і «транснаціональна»:

Корпорація - пізньолатинське слово, яке означає певні об'єднання, спілки, що створюються для досягнення певних цілей.	Транснаціональна - корпорація, що виходить за межі однієї держави, що пов'язана
---	---

Є декілька визначень ТНК:

• ТНК - це міжнародні фірми, що мають свої господарські підрозділи в двох і більше країнах і керівництво цими підрозділами здійснюється з одного або декількох центрів.

• ТНК - це мережа підприємств, які виходять з одної країни та мають складові частини та філії в різних країнах

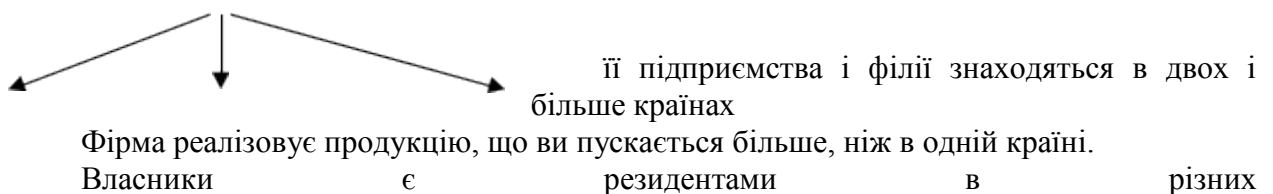

• ТНК - це корпорації, які використовують об'єктивні тенденції МПП та посилюють процеси інтернаціоналізації світу, а їх виробнича та торгово-реалізаційна діяльність винесена

Відмінність ТНК від звичайних корпорацій полягає у тому, що ТНК переносять за кордон не товар, а процес вкладення капіталу.

Головними економічними критеріями, за якими визначають належність компаній до ТНК є: число іноземних держав; відсоток грошової маси, що виплачується за кордоном; відсоток іноземних капіталовкладень; відсоток прибутку, який корпорація отримує за кордоном; число зайнятих за кордоном; загальний рівень продажу за кордоном.

Ознаки ТНК

ТНК - активний учасник розвитку світового господарства і в процесі міжнародного поділу праці.
 Для неї характерна відносна незалежність руху капіталу від процесів, які виникають в національних межах.
 Вона реактивно регулює світові господарські відносини, здійснюючи операції з метою вилучення високого прибутку

Основні риси ТНК:

Стратегія глобальних операцій дає змогу ТНК успішно здійснювати стратегію довгострокової максимізації передбачає відмову від короткострокових вигод задля зміцнення ринкових позицій у майбутньому і забезпечення стабільного прибутку на тривалу перспективу.

• Переваги корпорацій, що пов'язані з транснаціоналізацією, є водночас причинами активного розвитку транснаціональних корпорацій:

• Можливість використання у власних інтересах особливостей державної, зокрема податкової, політики в різних країнах, різниці в курсах валют.

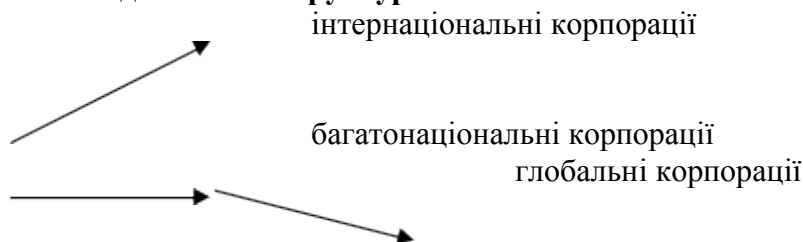
- Можливості підвищення ефективності та конкурентоспроможності.
 - Недосконалість ринкового механізму в реалізації власності на технології, виробничий досвід та інші «невідчутні» активи, насамперед управлінський і маркетинговий досвід.
 - Додаткові можливості підвищення ефективності та конкурентоспроможності через доступ до ресурсів іноземних держав.
 - Близькість до споживачів продукції іноземної філії фірми і можливість отримання інформації про перспективи ринків і конкурентний потенціал фірм приймаючої країни.
 - Здатність продовжувати життєвий цикл своїх технологій і продукції.
 - За допомогою прямих іноземних інвестицій фірма дістає можливість уникати бар'єрів при входженні на ринок певної країни через експорт товарів та/або послуг
- У сучасному світі ТНК мають велике значення, тому що саме вони:
 Впливають на основні показники торгівлі, руху капіталу
 Визначають параметри науково-технічного прогресу
 Впливають на основні показники міжнародної економічної діяльності

2. КЛАСИФІКАЦІЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Класифікувати транснаціональні корпорації можна за багатьма критеріями

Види ТНК за структурними ознаками

Інтернаціональ - це національна домінуюча компанія із на корпорація - закордонними активами. Правовий режим цього типу ТНК передбачає господарську діяльність, що здійснюється в різних країнах створеними там філіями, структурними підрозділами (представництвами) і дочірніми компаніями. Вони становлять великий виробничо-збутовий комплекс, де право власності на акціонерний капітал мають виключно представники країни-засновника.

Багатонаціональна (мультинаціональна) корпорація - це міжнародна корпорація, що об'єднує національні компанії кількох держав на виробничих і науково-технічних засадах. Багатонаціональна корпорація припускає великий ступінь незалежності під час проведення операцій у кожній із країн. З позиції міжнародного права помітними ознаками цього типу ТНК є орієнтація, у першу чергу, на закордонні ринки, наявність багатонаціонального акціонерного капіталу, створення багатонаціонального керівного центру, комплектування адміністрації закордонних філій кадрами, що знайомі з місцевими умовами.

Глобальна корпорація - це корпорація, що інтегрує господарську діяльність, здійснювану в різних країнах. Така компанія проектує виріб чи схему надання послуг стосовно визначеного сегменту світового ринку або виготовляє в різних країнах складові частини одного виробу. Найбільше до глобалізації тяжіють хімічна, електротехнічна, електронна, нафтова, автомобільна, інформаційна, банківська та деякі інші галузі промисловості та види діяльності. Глобальні корпорації є найновітнішим типом ТНК.

Види ТНК залежно від організаційно-правової форми

- Холдингові - засновані на акціонерній формі контролю

- Нехолдингові - об'єднання відбувається на підставі спеціальних угод

3. НОРМАТИВНА СИСТЕМА РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Міжнародно-правове регулювання ТНК здійснюється на таких рівнях:

- Регіональному
- Універсальному

До документів Регіонального рівня можна віднести Декларацію про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства.

Керівні принципи для багатонаціональних підприємств:

- дотримання міжнародного права;
- підпорядкованість праву країни перебування;
- урахування політики цієї країни в галузі розвитку та права;
- співробітництво з країною перебування з недопущенням практики підкупу та субсидій;
- обов'язкове невтручання у внутрішні справи.

Важливу роль у регулюванні міжнародних правових відносин за участі ТНК відіграють країни Андської групи — субрегіонального торговельно-економічного об'єднання, створеного в межах Латиноамериканської асоціації інтеграції.

У межах цієї групи країн-учасниць була створена Комісія Картахенської угоди, за рішенням якої виділяються:

1969 р.	укладено Андський пакт Болівією, Колумбією, Перу, Чилі (до 1976 р.) і Еквадором.
Основними цілями групи цих країн є:	<ul style="list-style-type: none"> • використання інтеграції для прискорення економічного розвитку країн-учасниць; • сприяння поступовому перетворенню іноземних компаній в національні і змішані; • врівноваження впливу Аргентини, Мексики і Бразилії в цій Асоціації.

Багатонаціональні підприємства. Це акціонерні підприємства, місце перебування та центр управління якими знаходяться в регіоні країн-учасниць. Контролюються вони ззовні.

Транснаціональні підприємства. Це такі підприємства, центр управління якими знаходиться за межами регіону країн Андського пакту, а їхня діяльність здійснюється в межах цього регіону через дочірні підприємства, відділення чи якісь інші їх структурні ланки.

1970 р.	прийнятий Кодекс іноземних інвестицій, який містить уніфіковані правила щодо здійснення діяльності іноземних інвесторів, зокрема і ТНК.
1948 р. (Баварія)	Щодо універсального рівня, то можна сказати, що певне значення надавалося Хартії міжнародної торговельної організації. Вона, як багатостороння угода, була спрямована на:

У 1974 р. була створена Хартія економічних прав та обов'язків, що закріпила положення спрямовані на обмеження діяльності ТНК.

У 1974 р. були створені: Міжурядові комісії з ТНК та Центр по ТНК, що приступили до розроблення проекту кодексу ТНК.

Проект кодексу поведінки ТНК складається з таких частин:	
1	Преамбула і цілі;
2	Визначення і сфера застосування;
3	Діяльність ТНК: <ul style="list-style-type: none">• загальні і політичні положення;• економічні, фінансові і соціальні положення;• надання гласності інформації:
4	Режим ТНК;
5	Міжурядове співробітництво;
6	Здійснення кодексу поведінки.

Цей проект складався з шести частин:

У проекті Кодексу сформульовані принципи діяльності ТНК, які мають прогресивний характер. До них, зокрема, належать такі:

- дотримання положень, що стосуються передання технологій та охорони навколишнього середовища; Повага суверенітету країн, в яких вони здійснюють свою діяльність;

- підпорядкування законам цих країн;
- урахування економічних цілей і завдань політики, що проводиться в цих країнах;
- повага до соціально-культурних цілей, цінностей і традицій країн, в яких вони здійснюють свою діяльність;
- невтручання у внутрішні справи;
- відмова вести діяльність політичного характеру;
- утримання від практики корупції;
- дотримання законів і постанов, що стосуються обмеженої ділової практики, утримання від її застосування.

За дотриманням норм Кодексу повинна здійснювати нагляд спеціальна комісія ООН, а також Центр ООН з ТНК.

Отже, міжнародно-правове регулювання діяльності ТНК на регіональному рівні відіграє певну роль, але воно ще не спроможне захистити країни, особливо ті, які стали на шлях самостійного розвитку. Тому саме ці країни і висунули вимоги про встановлення нового міжнародного економічного порядку, в межах якого здійснювалося б правове регулювання діяльності ТНК, тобто міжнародно-правове регулювання діяльності ТНК універсального характеру.

За характером відносин з материнською компанією залежні підприємства поділяються на:

Філію - не вважається окремою юридичною особою. Вона діє на основі положення, яке затверджує її материнська компанія;

Дочірнє підприємство - самостійну юридичну особу, яка відокремилася від основного (материнського) підприємства. Може засновуватися шляхом передання частини майна материнського підприємства. Засновник дочірнього підприємства затверджує його статут і зберігає за собою певні управлінсько-контрольні функції.

Стосовно дочірнього підприємства вживається ще термін «афілійована компанія», яка володіє пакетом акцій основної компанії, але його розмір не перевищує контрольного пакету акцій. Така компанія може бути філіалом або представництвом основної (материнської компанії). При цьому материнська компанія бере участь у керуванні

афілійованої компанії на основі відповідного договору. Афілійована компанія часто створюється в разі перенесення підприємницької діяльності до регіону, віддаленого від місцезнаходження основної компанії. Афілійовані компанії неминуче виникають при створенні ТНК. Проте материнська компанія завжди володіє контрольним пакетом акцій дочірньої компанії;

Спільне підприємство, у діяльності якого беруть участь фірми чи фізичні особи інших країн. Організаційно воно оформлюється, як єдине, загальне підприємство.

Спільні підприємства створюються з метою об'єднання зусиль і налагодження коопераційної діяльності підприємств, розташованих у різних країнах, а також підвищення ефективності виробництва та збуту продукції, товарів і послуг.

Космополізм ТНК, що інколи подавляє державність країн, у яких вони оперують, порушення ними норм трудового, податкового права, екологічних стандартів, обмежень монополістичної діяльності стали причинами суперечностей між ТНК, з одного боку, та країнами їх базування і приймаючими державами - з іншого.

4. ПИТАННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ НА ДВОСТОРОННЬОМУ РІВНІ

Існує три рівні правового регулювання діяльності ТНК:

а) внутрішнє законодавство (яким є, у більшості випадків, інвестиційне) не здатне адекватно регулювати відносини, пов'язані з діяльністю ТНК, оскільки у даній сфері виникає також проблема впливу правових актів держави базування головного підприємства - материнської компанії, що свідчить про недостатність інститутів національного законодавства приймаючої держави.

б) двосторонні угоди - це обов'язкові міжнародні угоди між двома країнами, в яких кожна країна зобов'язується дотримуватися щодо ТНК стандартів, обумовлених у договорі.

в) багатосторонні угоди - це угоди між двома і більше країнами.

Останні, залежно від кількості держав, які беруть у них участь, можуть бути універсальними, регіональними та субрегіональними.

Регіональне регулювання діяльності ТНК було здійснене у рамках СНД та спрямоване на створення шляхом укладання відповідних угод багатонаціональних компаній - найважливішого компоненту інтеграції та інвестиційної діяльності.

Першим нормативно-правовим документом зі створення ТНК в рамках СНД була Угода країн СНД «Про сприяння у створенні та розвитку виробничих, комерційних, кредитно-фінансових, страхових і змішаних транснаціональних об'єднань» від 15 квітня 1994 р. Вона передбачає, транснаціональні об'єднання є юридичними особами відповідно до законодавства держави їх реєстрації, але не характеризує ТНК як правову категорію. Тобто, йдеться про встановлення повного підпорядкування юридичної особи національному правопорядку відповідної держави.

В Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке б регулювало діяльність ТНК на її території. Ці питання охоплюються законом «Про режим іноземного інвестування», прийнятим 19 березня 1995 р.

В Конвенції про транснаціональні корпорації від 6 березня 1998 р. (далі-Конвенція про ТНК), яка набула чинності 14 січня 2000 р. та спрямована на розвиток Угоди країн СНД 1994 р. було викладено загальні умови співробітництва у сфері створення та діяльності ТНК.

Конвенцією про ТНК передбачено, що останні створюються та діють відповідно до вимог законодавства Сторін.

Згідно положень Конвенції під поняттям «транснаціональна корпорація» визначається юридична особа (сукупність юридичних осіб):

- яка має у власності, господарському віданні або оперативному управлінні відокремлене майно на території двох і більше сторін;

- утворена юридичними особами двох і більше сторін;
- зареєстрована, як корпорація.

Передбачено, що ТНК може створюватися добровільно як на основі міжурядових угод, так і іншим, не забороненим законодавством сторін способом. Названою Конвенцією встановлено, що порядок реєстрації корпорації визначається законодавством держави - місця її реєстрації. Реєстрація підтверджується видачею свідоцтва встановленого зразку, яка містить повну назву та організаційно-правову форму корпорації з обов'язковим внесенням до назви словосполучення «транснаціональна корпорація».

Аналіз Конвенції про ТНК свідчить, що вона містить ряд недоліків та прогалин. Зокрема, вона не визначає, що слід вважати місцем реєстрації ТНК - законодавство держави головного підприємства або держави кожного її учасника. Крім того, у даній Конвенції відсутня регламентація прав та обов'язків як ТНК, так і приймаючої країни, які мають особливе значення для взаєморозуміння цих суб'єктів.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте походження терміну «транснаціональна корпорація».
2. З'ясуйте, чи існують в Україні транснаціональні корпорації?
3. Визначте, які ознаки транснаціональної корпорації вам відомі?
4. Охарактеризуйте види транснаціональних корпорацій.
5. Проаналізуйте, в чому відмінність між інтернаціональною і мультинаціональною корпорацією?
6. Визначте, чи можна вважати дочірні і спільні підприємства структурними одиницями транснаціональної корпорації?
7. Розкрийте зміст Конвенції про транснаціональні корпорації.

Лекція 7. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ДОГОВОРИ

1. **Поняття та значення міжнародних економічних договорів.**
2. **Правове регулювання відносин в межах міжнародних економічних договорів.**
3. **Види міжнародних економічних договорів та їх класифікація.**
4. **Міжнародно-правове регулювання порядку укладення міжнародних економічних договорів.**
5. **Забезпечення виконання зобов'язань, що впливають з міжнародних економічних договорів.**
6. **Засоби вирішення спорів, що впливають з міжнародних договорів.**
7. **Міжнародний арбітраж як спосіб розв'язання міжнародних економічних спорів.**

Основні поняття: міжнародний економічний договір, види міжнародних економічних договорів, укладення міжнародних економічних договорів, оферта, акцепт, забезпечення виконання зобов'язань, неустойка, гарантія, міжнародні спори, засоби вирішення спорів, переговори, посередництво, міжнародний арбітраж.

1. ПОНЯТТЯ ТА ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Договір - це угода двох або кількох сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх прав і обов'язків. Під **міжнародним договором** розуміють добровільну угоду між двома або кількома рівноправними державами чи міжнародними організаціями щодо їхніх взаємних прав і обов'язків у політичних, економічних, культурних та інших відносинах. Міжнародний економічний договір - це, насамперед, різновид міжнародних договорів.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) - матеріально оформлена угода двох або більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їх іноземних контрагентів, спрямована на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності

Міжнародні економічні договори мають надзвичайно важливе значення як для економіки країн, що беруть у них участь, так і для світового господарства в цілому. В умовах зростаючої взаємозалежності різних країн, цілих регіонів виникає гостра потреба економічного співробітництва. У свою чергу, економічне співробітництво позитивно сприяє вирішенню питання про сумісність національних економік різних країн. Адже саме тут виникають проблеми, пов'язані, приміром, із стандартизацією та уніфікацією в промисловості, сільському господарстві, науці і техніці.

Немає необхідності доводити, що відокремлення економіки будь-якої країни від світового господарства не сприяє її соціально-економічному розвитку, зростанню добробуту людей. Укладення міжнародних економічних договорів, з одного боку, впливає на ефективність економічного розвитку, задоволення суспільних потреб народного господарства і населення відповідної країни, з іншого боку, економічне співробітництво між країнами розширює можливості на мирній основі вирішувати всі назрілі проблеми. Розвиток міжнародних економічних відносин через укладення відповідних договорів між країнами стабілізує їхні економічні зв'язки на взаємовигідній основі.

Міжнародний економічний договір - це добровільна угода між двома або кількома державами, міжнародними організаціями, відповідно до якої встановлюються, змінюються або припиняються їхні взаємні права та обов'язки.

Основні завдання міжнародних економічних договорів:

- Регулювання економічних відносин між різними суб'єктами.
- Встановлення застосовного права та вказівка на орган, уповноважений розглядати спори, що випливають з такого договору.
- Встановлення способів забезпечення виконання зобов'язань та заходів юридичної відповідальності, що будуть застосовані при невиконанні чи при неналежному виконанні умов міжнародного економічного договору.

Основні ознаки міжнародного економічного договору:

- Вільне волевиявлення сторін.
- Юридична рівноправність і самостійність сторін.
- Укладення договору між суб'єктами лише у межах своєї діє- і правоздатності.
- Умови договору не повинні порушувати публічний порядок.

Міжнародний економічний договір слід розглядати не лише, як правову форму відповідних економічних зв'язків між різними країнами, джерело міжнародного економічного права, а й як основне джерело зобов'язань. Юридичне їх закріплення дає можливість у разі необхідності захистити у відповідний спосіб ті чи інші права й інтереси, якщо вони порушуються у зв'язку з неналежним виконанням зобов'язань, що впливають з міжнародних економічних договорів.

Міжнародний економічний договір слід також розглядати і як інструмент виявлення волі сторін, відповідно до чого встановлюються, змінюються або припиняються відносини, пов'язані із зобов'язаннями.

2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН В МЕЖАХ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Специфіка суб'єктів (контрагентів), між якими виникають міжнародні економічні відносини, різноманітність предметів, які лежать в основі цих відносин, та інші чинники зумовлюють певну складність правового регулювання у цій сфері. Тим більше, що в основі міжнародних економічних угод лежать різні договори в галузі торгівлі, фінансів, транспорту, промислового й сільськогосподарського співробітництва, науково-технічного

прогресу та ін. Навіть у межах одного різновиду договору, як правило, спостерігається значне розмаїття предметів договору, вартості, строків, економічного становища контрагентів тощо.

Отже, складність міжнародних економічних відносин обумовлює складність їх правового регулювання.

Основні джерела, за допомогою яких здійснюється правове регулювання відносин в сфері міжнародних економічних договорів:

- Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів від 1974 р.
- Віденська Конвенція про міжнародний договір купівлі-продажу товарів від 1980 р.
- Конвенція про представництво в міжнародних договорах купівлі-продажу товарів від 1983 р.
- Конвенція про право, що застосовується до міжнародної купівлі-продажу товарів, - закріплює основні форми прикріплення.
- Конвенція про міжнародний фінансовий лізинг (1988 р.).
- Конвенція про міжнародний факторинг (1988 р.).
- Акт про міжнародний комерційний арбітраж.

Основними регуляторними актами СОТ у сфері міжнародних економічних договорів є Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ); Генеральна угода з тарифів і торгівлі послугами (ГАТТС); Угода про торговельні аспекти прав на інтелектуальну власність (ТРИПС)

Міжнародні угоди у сфері інтелектуальної власності:

- Угода про фірмове найменування та географічне зазначення походження товарів.
- Угода про захист від недобросовісної конкуренції.
- Угода про винаходи і промислові зразки.

Основні договори у сфері торгівлі товарами:

- Угода про технічні бар'єри для торгівлі.
- Угода про до відвантажу-вальну інспекцію.
- Угода про застосування санітарних і фітосані-тарних.
- Угода про заходи безпеки.
- Угода про текстиль та одяг.
- Угода про правило походження.

3. ВИДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Основою міжнародного правового регулювання економічних відносин між державами є дво- та багатосторонні договори. Вони бувають різними як за змістом, так і за назвою.

Види міжнародних економічних договорів:

○ **Торговельні договори** - встановлюють правовий режим, який сторони взаємно надають одна одній щодо регулювання порядку ввезення та вивезення товарів, митного оподаткування, торговельного Мореплавства, інших видів транспорту, транзиту, діяльності юридичних і фізичних осіб кожної зі сторін на території іншої.

○ **Контингентні угоди** між урядами відповідних країн про поставки товарів. Контингенти взаємних поставок товарів наводяться в переліках, що додаються до угод.

○ **Кредитні угоди**, на підставі яких держави (кредитори) надають іншим державам (боржникам) певні грошові кошти, а одержувачі коштів беруть зобов'язання погасити суму боргу на передбачених угодами умовах (твердою валютою, банківськими металами, поставками товарів тощо).

○ **Міжнародний факторинг** - здійснюється з метою фінансування якоюсь організацією (фактором) експорту іншої особи (виробника продукції) за умови передання виробником фактора права на одержання плати від імпортера-боржника.

○ **Міжнародний лізинг** - угода, відповідно до якої одна сторона (лізингодавець) згідно зі специфікою та умовами, схваленими іншою стороною (лізинго-одержувачем), укладає договір поставки з третьою стороною (постачальником), відповідно до якого лізингодавець придбає промислову установку, засоби виробництва чи інше обладнання та вступає в договір про лізинг з лізингоодержувачем, надаючи йому право використання обладнання в обмін на періодичні платежі.

○ **Міжнародний форфейтинг** - є різновидом договору міжнародного факторингу, за яким поступаються не правом вимоги платежу, а простим і перевідним векселями (траттами) шляхом вчинення індосаменту та форфейтера (фактора).

○ **Довготермінові комплексні угоди про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво**

4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Вирішальне правове значення в процесі укладення договору мають такі стадії:

1. оферта - пропозиція укласти договір;
2. акцепт - згода на його укладення.

Пропозиція про укладення договору, яка адресована одному або кільком особам, є офертою. У ній вказується товар, його кількість і ціна. Оферта набирає чинності, коли вона отримана адресатом. Доки договір не укладений, оферта може бути відкликана оферентом, але за умови, якщо повідомлення про її відклик буде отримано адресатом оферти до відправки акцепту.

У міжнародній практиці розрізняють два види оферт: тверда та вільна.

Тверда оферта - це пропозиція на продаж певного товару, надіслана продавцем (оферентом) одному можливому покупцю, із зазначенням терміну дії оферти, тобто часу, протягом якого оферент вважає себе зв'язаним умовами, переліченими в оферті. Якщо покупець згоден з усіма умовами оферти, він надсилає оференту підтвердження акцепту оферти, тобто прийняття всіх її умов. Якщо покупець не згоден з одним або кількома умовами оферти, він надсилає продавцю відповідь на пропозицію або контроферту із зазначенням своїх умов та терміну відповіді.

Акцепт за своїм змістом не повинен відрізнятися від оферти. Акцепт, який вносить які-небудь доповнення або зміни в оферту, у законодавстві або в судовій практиці розглядається, як нова оферта. Акцепт може бути зроблений у будь-якій формі, включаючи конклюдентні дії, окрім випадків, коли особлива форма акцепту була передбачена в оферті.

Мовчання, за загальним правилом, не вважається акцептом. Але за певних обставин мовчання може розглядатися, як акцепт. Наприклад, якщо така форма висловлення згоди є звичною, традиційною у взаємовідносинах між сторонами. Іноді це може впливати із закону.

Якщо продавець згодний з усіма умовами контроферти, він її акцептує, про що письмово повідомляє покупця. Якщо продавець не згодний, він може вважати себе вільним від своїх обов'язків за офертою або може надіслати покупцю нову оферту з урахуванням усіх зауважень покупця. *Зацікавлені в укладенні контракту* сторони узгоджують умови шляхом обміну офертами та контр-офертами доти, поки досягнуть цілковитої домовленості.

Вільна оферта не містить зазначення терміну її дії і, відповідно, не зобов'язує продавця дотримуватися умов, які містяться в оферті, протягом певного періоду. Згода покупця з умовами оферти підтверджується твердою контрофертою, де містяться його умови. Якщо продавець акцептує контроферту та письмово повідомляє про це покупця, угода вважається укладеною, і сторони зобов'язані виконувати всі умови, викладені в контроферті. Доки договір не укладено, пропозиція може бути відкликана продавцем, якщо в оферті не вказано, що вона безвідклична, до часу підписання покупцем

підтвердження про акцепт. Якщо підтвердження акцепту направлено із запізненням, то акцепт може зберігати свою силу, якщо з цим згоден продавець, і він письмово повідомить про це покупця.

5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ДОГОВОРІВ

Міжнародне економічне право не передбачає міжнародних інститутів, які б забезпечували у примусовому порядку виконання норм права. Сторони міжнародних економічних договорів мусять діяти так, щоб укладені ними договори виконувалися самостійно.

Способи забезпечення виконання зобов'язань:

○ **Неустойкою** є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторі у разі порушення боржником зобов'язання.

○ **Гарантія** - за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципом) свого обов'язку.

○ **Застава** - в силу застави кредитор (заставодержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника.

У Хартії економічних прав і обов'язків держав (прийнято в 1974 р. на 29-й сесії Генеральної Асамблеї ООН) зазначається, що жодна держава не може здійснити щодо іншої держави або загрозувати їй вжиттям економічних, політичних або будь-яких інших заходів примусового характеру, спрямованих на утиснення її суверенних прав або отримання будь-якої вигоди.

Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі (серпень 1975 р.) зафіксував, що держави-учасниці:

- розв'язують спори між ними мирними засобами так, щоб не піддати загрози міжнародний мир, безпеку і справедливість;

- добросовісно і в дусі співробітництва використовують такі засоби як переговори, обстеження, посередництво, примирення, арбітраж, судовий розгляд або інші мирні засоби за їх вибором, включаючи будь-яку процедуру врегулювання, погоджену до виникнення спорів, у яких вони були сторонами;

- утримуються від будь-яких дій, що можуть погіршити становище такою мірою, що буде поставлено під загрозу підтримання міжнародного миру та безпеки і тим самим мирне врегулювання спорів стане важким.

6. ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ, ЩО ВИПЛИВАЮТЬ З МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Основні засоби вирішення спорів:

○ **Переговори** - процедура мирного вирішення суперечки між конфліктуючими сторонами.

○ **Добрі послуги** - це ситуація, коли в конфлікт держав втручається третя сторона. Ця сторона організує контакти між конфліктуючими сторонами та докладає зусиль для того, щоб їх посадили за стіл переговорів. Коли конфліктуючі сторони розпочали переговорний процес, третя сторона може вважати себе вільною.

○ **Човникова дипломатія** - передача усних чи письмових точок зору сторін переговорів, які не хочуть сидіти за одним столом в одній кімнаті зі своїм опонентом.

7. МІЖНАРОДНИЙ АРБІТРАЖ ЯК СПОСІБ РОЗВ'ЯЗАННЯ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СПОРІВ

Міжнародний арбітраж - це третейський суд для розв'язання спорів між державами, створений на основі угоди сторін, рішення якого мають для них обов'язкову силу.

Міжнародний арбітраж - особлива процедура розгляду і врегулювання міжнародного спору, а також міжнародний орган, який створюється за взаємною згодою держав для вирішення конкретного спору, спорів визначеної категорії чи взагалі будь-якого спору між сторонами, що домовляються, у випадку їх виникнення.

В міжнародному публічному праві під третейським судом часто розуміють відому людству з часів Давньої Греції та Давнього Риму форму мирного урегулювання міждержавних конфліктів, як альтернативу їх військовому вирішенню, іноді термін «третейський суд» вживається в значенні форми і засобу врегулювання між сторонами не правових, а «технічних» питань, пов'язаних з виконанням цивільно-правових угод. Такий суд характеризувався, як «квазітретейський суд», оскільки його рішення не підлягають виконанню в порядку, встановленому для виконання рішень з правових спорів. Це рішення спору на підставі експертної оцінки.

Визнання арбітражного суду міжнародним залежить від того, чи належить йому право розгляду спорів з іноземним елементом (сторони, предмет позову, факти, з яких правовідносини виникли).

Основними принципами міжнародного арбітражу є принцип добросовісності та принцип розумності.

• Принцип добросовісності при виконанні зобов'язання з урегулювання міжнародного спору на основі звернення до арбітражу встановлює, що сторони не ухилятимуться з різноманітних причин від виконання букви й духу даного зобов'язання. Сюди входить не тільки відмова укласти арбітражну угоду і взяти участь у формуванні арбітражного суду, а й неправомірність посилання на неюридичний характер спору (у випадку, коли під юрисдикцію арбітражного суду підпадають спори тільки юридичного характеру) чи на непідсудність даного спору арбітражному суду.

Принцип розумності - суд при вирішенні спору має керуватися нормами міжнародного права, а за їх відсутності чи недостатності - міжнародно-правовими принципами, а також враховувати поведінку сторін гіри виконанні ними зобов'язань. Принцип розумності можна спостерігати під час розгляду справи арбітрами, як «дружніми посередниками» підставі справедливості й доброї совісті. **Принципи міжнародного арбітражу умовно можна розділити на дві групи:**

1. Принципи, притаманні будь-якому процесуальному праву;
2. Принципи міжнародного комерційного арбітражу.

Принципи, притаманні будь-якому процесуальному праву	Принципи міжнародного комерційного арбітражу
Принцип незалежності суддів означає створення таких умов діяльності арбітру, за яких він міг би розглядати справи і приймати за ними рішення на підставі закону й керуючись виключно своїми внутрішніми переконаннями.	Добровільність. У цьому принципі виявляється договірна природа міжнародного арбітражу, який не може виникнути без угоди сторін про використання цього засобу врегулювання спору. Угоду сторін можуть оформлювати, як арбітражне застереження в складі основного договору (в цьому випадку воно стосується майбутніх спорів), а також, як окрему арбітражну угоду, якої досягнуто, після укладення договору (найчастіше - після виникнення спору).

<p>Рівність усіх учасників процесу. Арбітражний суд веде розгляд таким чином, щоб забезпечити умови рівного ставлення до сторін і надання будь-якій з них на кожній стадії процесу всіх можливостей для викладення своєї позиції.</p>	<p>Доступність. Цей принцип є однією з найбільших переваг арбітражного процесу перед судовим і полягає він у тому, що арбітражне провадження ґрунтується на економії коштів і часу</p>
<p>Змагальність сторін, свобода в наданні доказів. Відповідно до цього принципу, розгляд спорів побудовано так, що будь-яка із сторін може подавати різноманітні докази на підтримку своєї позиції, а інша їх заперечувати будь-якими законними засобами. При цьому сторони обов'язково вважаються рівноправними</p>	<p>Компетентність. На відміну від загальних судів, у міжнародному арбітражі сторони самостійно обирають арбітра (арбітрів), який розглядатиме справу. Обрані сторонами арбітри найчастіше є фахівцями в тій галузі, до якої належить спір, тобто компетентними зі спірного питання, що забезпечує правильне і швидке вирішення справи.</p>
<p>Принцип оцінки доказів за внутрішнім переконанням. Оцінка доказів - результат розумової діяльності учасників арбітражного процесу, який полягає у визначенні допустимості, відносності, достатності й достовірності доказів. Цю оцінку здійснюють не тільки арбітри, а й особи, які відстоюють власні інтереси. Але якщо в перших оцінка доказів передуює прийняттю рішення у справі, то в других вона створює базу для подання заяв, клопотань, відводів, додаткових відомостей тощо. При оцінюванні доказів необхідно пам'ятати, що жоден з них не має наперед визначеної сили або пріоритету.</p>	<p>Негласність арбітражного розгляду справи. Засідання міжнародного арбітражу проводиться за «зачиненими дверима». Рішення не публікуються. Обнародування рішення можливе лише за взаємної згоди сторін. При цьому сторони встановлюють, яка саме інформація може бути опублікована.</p>
<p>Принцип всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Принцип всебічності передбачає, що під час розгляду справи мають бути перевірені всі можливі версії як на підтримку вимоги позивача, так і ті, що її заперечують.</p> <p>Згідно з принципом повноти, для правильного вирішення справи обов'язково мають бути одержані всі необхідні й достатні відомості. Об'єктивність виключає виявлення відносно сторони упередженого ставлення.</p>	<p>Принцип автономії волі. Більшість арбітражних регламентів надає право сторонам самостійно за взаємною згодою вирішувати питання щодо часу, місця, мови судового розгляду, складу арбітрів, а також права, що має застосовуватися. За відсутності такої згоди арбітражний суд сам визначає, де, коли, в якому складі, якою мовою вестиметься розгляд і яке право застосовуватиметься.</p>
<p>Процесуальна несумісність. Даний принцип полягає в тому, що в одному процесі одна особа не може виконувати дві чи більше процесуальні функції. Тобто арбітр не може бути стороною у справі або її представником, сторона не може бути запрошена як експерт і та ін.</p>	

Види міжнародного арбітражу (третейського розгляду)

○ **ізолюваний арбітраж** (арбітраж асі Бюс), що створюється в силу особливої угоди сторін, що сперечаються, для розв'язання конкретного спору, не прибігаючи до допомоги міжнародних інституцій.

○ **інституціональний (постійний) арбітраж**, який здійснюється постійно діючим арбітражним органом. Такий арбітраж припускає наявність між державами особливої угоди, за якою вони заздалегідь зобов'язуються передавати здатні виникнути між ними спори на вирішення третьої (незацікавленої) сторони.

При вирішенні проблеми звернення до міжнародного арбітражного суду чи національного варто врахувати переваги та недоліки міжнародного комерційного арбітражу.

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ul style="list-style-type: none">• нетривалий порівняно із звичайними судами термін розгляду справи;• відносна порівняно із судами дешевизна;• компетентність арбітражних судів, оскільки арбітри вибираються із числа спеціалістів;• негласність розгляду справ;• відсутність можливості оскарження рішень;• спрощеність виконання арбітражних рішень.	<ul style="list-style-type: none">• відсутність можливості оскарження арбітражного рішення;• обмежені повноваження арбітрів;• неможливість поєднання позовних вимог;• відсутність гарантії, що після розгляду спору в арбітражі не виникне розгляд справи в іншому суді.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттю «міжнародний економічний договір».
2. З'ясуйте, на яких стадіях укладається міжнародний економічний договір?
3. Охарактеризуйте основні ознаки міжнародного економічного договору.
4. Визначте, які види договорів найчастіше використовуються в міжнародних економічних відносинах?
5. Перелічіть, які ви знаєте способи забезпечення виконання зобов'язань міжнародного економічного договору?
6. Дайте відповідь, в чому відмінність між посередництвом і добрими послугами?
7. Визначте, що означає термін «човникова дипломатія»?
8. Назвіть види міжнародного арбітражу (третейського розгляду).
9. Перелічіть та охарактеризуйте, які принципи міжнародного арбітражу вам відомі?

Лекція 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

1. Поняття та правові засади регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

2. Загальна характеристика Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

3. Види зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

4. Суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні.

5. Порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

6. Органи державного управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Основні поняття: зовнішньоекономічна діяльність, господарюючий суб'єкт, режим найбільшого сприяння, зовнішньоекономічні зв'язки, експорт, імпорт, національний режим, державне регулювання, спеціальний режим.

1. ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Зовнішньоекономічна діяльність - діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.

Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюється Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р., останні зміни внесені Законом від 16.11.2006 р.

Основними завданнями закону є:

- правове утвердження самостійності України при здійсненні та регулюванні зовнішньоекономічних відносин;
- всебічний розвиток економічних відносин з іншими державами на взаємовигідній основі;
- запровадження правового регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні, включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво, спеціалізацію та кооперацію в галузі виробництва, науки і техніки, економічні зв'язки в галузі будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових, кредитних та інших банківських операцій, надання різноманітних послуг.

Цілями державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є:

- забезпечення збалансованості економіки і рівноваги внутрішнього ринку країни;
- створення сприятливих умов для входження економіки України в систему міжнародного розподілу праці;
- створення рівних можливостей для всіх суб'єктів зовнішньоекономічних відносин;
- заохочення до конкуренції та ліквідації монополізму в цій сфері;
- захист економічних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Рівні правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності

- Національний;
- Міжнародний

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється:

- Україною як державою в особі її органів в межах їх компетенції;
- недержавними органами управління економікою (товарними, фондовими, валютними біржами, торговельними палатами, асоціаціями, спілками та іншими організаціями координаційного типу), що діють на підставі їх статутних документів;
- самими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності на підставі відповідних координаційних угод, що укладаються між ними.

Міжнародні нормативно-правові акти в сфері зовнішньоекономічної діяльності:

- Гармонізована система і Комбінована номенклатура ЄС.
- Загальна система прифе-ренцій, прийнята на II Конференції ЮНКТАД у 1968 р.
- Торгові договори (договори про торгівлю і мореплавання), які визначають найважливіші принципи і створюють правову базу для всього комплексу економічних взаємин між країнами.
- Торгові угоди (угоди про товарооборот, угоди про товарооборот і платежі), які регулюють окремі сторони економічних взаємовідносин

Національне законодавство, що регулює зовнішньоекономічну діяльність

Законодавчі акти

Закони, які

Нормативні

<i>стратегічного характеру</i>	<i>стосуються, крім ЗЕД, інших сфер</i>	<i>документи тактичного характеру</i>
1. Закони, що регламентують ЗЕД України (Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», 1991 р.).	1. Митний кодекс України, 2002 р.	1. Постанови Верховної ради України, об обмежені в часі («Про порядок регулювання (здійснення) бартерних операцій», 1999 р.; «Про експортне мито на вивіз великої рогатої худоби», 2000 р.).
2. Концепції розвитку ЗЕД України (концепція розвитку експортного потенціалу України, ЗЕД України, зовнішньоекономічної політики України).	2. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», 1994 р.	2. Укази Президента України.
3. Програми довгострокового розвитку ЗЕД України з країнами світу.	3. Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж», 1997 р.	3. Накази міністерства економіки з питань європейської інтеграції.
	4. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», 1997 р.	4. Декрети Кабінету Міністрів тощо.
	5. Закон України «Про місцеві державні адміністрації», 1999 р.	

2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ»

Серед законодавчих актів, що регулюють відносини в зовнішньоекономічній сфері, безперечно, основним є Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», ухвалений 16 квітня 1991р., складається із 7 розділів, у яких об'єднано 39 статей, а саме:

- розділ I («Загальні положення») включає статті 1 -б;
- розділ II («Регулювання зовнішньоекономічної діяльності») включає статті 7-23;
- розділ III («Спеціальні правові режими зовнішньоекономічної діяльності») включає статті 24-25;
- розділ IV («Економічні відносини України з іншими державами та міжнародними міжурядовими організаціями») включає статті 26-27;
- розділ V («Захист прав і законних інтересів держави та інших суб'єктів зовнішньоекономічної і господарської діяльності України») включає статті 28-31;
- розділ VI («Відповідальність у зовнішньоекономічній діяльності») включає статті 32-37;
- розділ VII («Порядок розгляду спорів у зовнішньоекономічній діяльності!») включає статті 38-39.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність»

- Визначає поняття «Зовнішньоекономічна діяльність»;
- Закріплює принципи зовнішньоекономічної діяльності;
- Визначає спеціальні правові режими зовнішньоекономічної діяльності;
- Встановлює основи правового і економічного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, включаючи питання ліцензування і квотування зовнішньоекономічних операцій;
- Визначає суб'єктів і види зовнішньоекономічної діяльності;

Принципи зовнішньоекономічної діяльності закріплені в ст. 2 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність». Дані принципи поширюються на діяльність іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні.

Назва принципу	Суть принципу полягає у:
1. Принцип суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності	<ul style="list-style-type: none">- виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;- обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин.
2. Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва	<ul style="list-style-type: none">- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;- праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;- обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;- виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності.
3. Принцип юридичної рівності і недискримінації	<ul style="list-style-type: none">- рівності перед законом всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, в тому числі держави, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;- забороні будь-яких, крім передбачених цим Законом, дій держави, результатом яких є обмеження прав і дискримінація суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності за формами власності, місцем розташування та іншими ознаками;- неприпустимості обмежувальної діяльності з боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків, передбачених цим Законом.
4. Принцип верховенства закону	<ul style="list-style-type: none">- регулюванні зовнішньоекономічної діяльності тільки законами України;- забороні застосування підзаконних актів та актів управління місцевих органів, що у будь-який спосіб

	створюють для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності умови менш сприятливі, ніж ті, які встановлені законами України.
5. Принцип захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України; - здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права; - здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;
6. Принцип еквівалентності обміну	- неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Режими регулювання зовнішньоекономічної діяльності:

- Національний режим.
- Режим найбільшого сприяння.
- Спеціальний режим.

Національний режим означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів.

Режим найбільшого сприяння означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче. Режим найбільшого сприяння надається на основі взаємної угоди суб'єктам господарської діяльності інших держав згідно з відповідними договорами України та застосовується у сфері зовнішньої торгівлі.

Спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

3. ВИДИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

1. Експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили.

2. Надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України.

3. Наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі.

4. Міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України.

5. Кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

6. Створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України.

7. Створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України.

8. Спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами.

9. Підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів *зовнішньоекономічної діяльності* за межами України.

10. Організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

11. Організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту.

12. ТоврроойміннчїбротрпціІапрпдїїі та^інш^ліяльність. побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

13. Орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

14. Операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку.

15. Роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами.

4. СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ є:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України підприємства, організації та об'єднання всіх видів, включаючи акціонерні та інші види господарських товариств, асоціації, спілки, концерни, консорціуми, торговельні доми, посередницькі та консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та інші), в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України.

5. ПОРЯДОК ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право:

- самостійно визначати форму розрахунків по зовнішньоекономічних операціях з-поміж тих, що не суперечать законам України та відповідають міжнародним правилам;

- безпосередньо брати і надавати комерційні кредити за рахунок власних коштів у діючій на території України валюті та в іноземній валюті як у межах, так і за межами України, самостійно приймати рішення у зазначених питаннях;

- вільно обирати банківсько-кредитні установи, які будуть вести їх валютні рахунки та розрахунки з іноземними суб'єктами господарської діяльності, користуватись їх послугами, з додержанням при цьому вимог чинних законів України.

Розрахункове та кредитне обслуговування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснюється на території України банком для зовнішньоекономічної діяльності України і уповноваженими комерційними банківськими та кредитними установами, а також іноземними і міжнародними банками, зареєстрованими у встановленому порядку на території України.

В Україні забороняється:

- 1) експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне, археологічне або культурне надбання українського народу, що визначається згідно із законами України;

- 2) імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди суспільній моралі, здоров'ю чи становити загрозу життю населення, тваринному світу та рослинам, або призвести до заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, якщо стосовно транзитних товарів не вжито необхідних заходів для запобігання такої шкоди;

- 3) імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду тощо, які суперечать відповідним нормам Конституції України;

- 4) експорт природних ресурсів, які вичерпуються, якщо обмеження також застосовуються до внутрішнього споживання або виробництва;

- 5) експорт та імпорт товарів, які здійснюються з порушенням прав інтелектуальної власності.

Основними мотивами розвитку зовнішньоекономічної діяльності на рівні підприємства можуть бути:

1. розширення ринку збуту своєї продукції за національні межі з метою максималізації прибутку;

2. закупка необхідної сировини, комплектуючих виробів, нових технологій і обладнання;

3. залучення інжинірингових та інших послуг для потреб виробництва, з урахуванням їх унікальності, більш вищої якості і низьких цін в порівнянні з внутрішнім ринком;

4. залучення іноземних інвестицій з метою модернізації виробництва, зміцнення експортного потенціалу і конкурентних позицій на світових товарних ринках;

5. участь в міжнародному розподілі праці, спеціалізації і кооперуванні виробництва з метою успішного розвитку своєї економіки.

6. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

До компетенції Верховної Ради України входить:

1. прийняття, зміна та скасування законів, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності;
2. затвердження основних напрямків зовнішньоекономічної політики України;
3. розгляд затвердження та зміна структури органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності; укладення міжнародних договорів України відповідно до законодавства України про міжнародні договори України та приведення чинного законодавства відповідно до правил, встановлених цими договорами;
4. встановлення спеціальних режимів зовнішньоекономічної діяльності на території України відповідно до затверджених переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню або забороняється.

Кабінет Міністрів України виконує такі функції у сфері зовнішньоекономічної діяльності:

- розробляє заходи, спрямовані на здійснення зовнішньоекономічної політики України;
- координує діяльність міністерств, державних комітетів і відомств України щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- координує роботу торговельних представництв України в іноземних державах;
- приймає нормативні акти з питань зовнішньоекономічної діяльності у випадках, передбачених законами України;
- здійснює переговори і укладає міжурядові договори України з питань зовнішньоекономічної діяльності; у випадках, передбачених законами України про міжнародні договори України;
- забезпечує виконання міжнародних договорів України з питань зовнішньоекономічної діяльності всіма державними органами управління, підпорядкованими Кабінету Міністрів, та залучає до їх виконання інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на договірних засадах;
- відповідно до своєї компетенції, визначеної законами України;
- вносить на розгляд Верховної Ради пропозиції щодо системи міністерств, державних комітетів і відомств - органів оперативного державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, повноваження яких не можуть перевищувати повноваження Кабінету Міністрів України;
- забезпечує складання платіжного балансу, зведеного валютного плану України;
- здійснює заходи щодо забезпечення раціонального використання коштів Державного валютного фонду України.

Національний банк України має такі повноваження щодо зовнішньоекономічної діяльності:

- зберігає і використовує золотовалютні резерви країни та інших державних коштовностей, що забезпечують платоспроможність України;
- регулює курс національної валюти України до грошових одиниць Інших держав;
- здійснює облік і розрахунки за наданими та одержаними державними кредитами й позиками, виконує операції з центральними валютними ресурсами, що виділяються з Державного валютного фонду України у розпорядження Національного банку України;
- здійснює інші функції відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» та інших законів України.

Міністерство економіки України наділена наступними повноваженнями в сфері зовнішньоекономічної діяльності:

- забезпечує здійснення єдиної зовнішньоекономічної політики у разі виходу суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на зовнішній ринок;

- координує їх зовнішньоекономічну діяльність, у тому числі відповідно до міжнародних договорів України;
- виконує інші функції відповідно до законів України.

Питання для самоконтролю

1. Визначте, що означає зовнішньоекономічна діяльність?
2. З'ясуйте, хто може бути суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності?
3. Перелічите, які права суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності вам відомі?
4. Визначте, в чому полягають особливості здійснення зовнішньоекономічної діяльності?
5. Назвіть види зовнішньоекономічної діяльності.
6. З'ясуйте, які органи державної влади наділені повноваженнями в галузі зовнішньоекономічної діяльності?

Лекція 9. МІЖНАРОДНЕ ТОРГОВЕЛЬНЕ ПРАВО

1. **Поняття і місце міжнародного торговельного права в структурі міжнародного економічного права.**
2. **Джерела міжнародного торговельного права.**
3. **Принципи міжнародної торгівлі.**
4. **Міжнародні торговельні договори.**
5. **Порядок укладання договору міжнародної купівлі-продажу товарів.**

Основні поняття: міжнародне торговельне право, конвенція, протокол, принципи міжнародної торгівлі, міжнародний торговельний договір, товарообіг, договір міжнародної купівлі-продажу товарів.

1. ПОНЯТТЯ І МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА В СТРУКТУРІ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Міжнародна торгівля - «вільний» експорт та імпорт товарів і послуг, який не зумовлений коопераційними зв'язками та зобов'язаннями щодо збалансованого обміну товарів.

Міжнародне торговельне право - це сукупність міжнародно-правових положень (договорів, угод), що регулюють різні правовідносини суб'єктів міжнародного права у сфері торгівлі.

Міжнародне торговельне право є підгалуззю міжнародного економічного права. Міжнародна торгівля віддавна сприяла розвитку відносин, особливо економічних, між народами і державами. Протягом тривалого часу в її розвитку основну роль грали приватні особи, фірми, компанії, потім держави і їхні організації.

В основі правового регулювання міжнародної торгівлі лежало звичаєве право. Так, наприклад, в однім із джерел звичаєвого права «Consolato del mare» (збірник добрих звичаїв моря XIII-XV століть) регулювалося правове положення купців, їхніх товарів і суден при перебуванні в іноземних портах.

В даний час СОТ, яка замінила ГАТТ у системі міжнародних торговельних організацій, займає центральне місце у сфері торговельних відносин держав. Вищим органом СОТ є Конференція Міністрів. Цей форум складається з представників усіх держав, що входять до СОТ. У структурі СОТ також утворені Секретаріат, Комітет з торговельної політики і Генеральна рада, яка відіграє важливу роль у СОТ, оскільки, в основному, займається здійсненням найважливіших функцій СОТ. Під керівництвом Генеральної ради працюють Орган із розв'язання спорів, Орган із торговельної політики, а також ряд комітетів і рад.

Основними завданнями, що їх прагне вирішувати СОТ у своїй повсякденній діяльності, є:

- зниження тарифних ставок на промислові товари;
- лібералізація торгівлі продуктами сільського господарства;
- реалізація встановлених СОТ правил щодо походження товарів;
- здійснення всіма членами СОТ угод про запобіжні заходи у випадках збитків для національної промисловості від непередбаченого росту імпорту;
- здійснення антидемпінгових заходів з метою захисту національної промисловості;
- обмеження субсидій при необхідності протидіяти субсидованому експорту;
- протидія технічним бар'єрам у торгівлі;
- регулювання торгівлі послугами;
- реалізація права інтелектуальної власності як нового напрямку в діяльності СОТ.

Важливу роль у питаннях розвитку міжнародної торгівлі та формуванні політичних і правових положень у сфері міжнародних торговельних відносин відіграє створена під егідою ООН у 1964 році Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД). З'явившись, як допоміжний орган ООН, швидко розгорнувши активну політико-економічну діяльність, ЮНКТАД незабаром набула рис самостійної міжнародної економічної організації. Основні питання, які вирішує ЮНКТАД, - це сприяння світовому економічному розвитку, й особливо, розвитку країн, що звільнилися від колоніальної залежності. З цією метою ЮНКТАД бере активну участь у формуванні загальної політики у сфері міжнародної торгівлі та принципів її розвитку. Ця діяльність виразилася в таких конкретних акціях, як:

- розробка і прийняття в 1964 р. принципів міжнародних торговельних відносин і торговельної політики;
- підготовка в 1965 р. Конвенції про торгівлю держав, які не мають виходу до моря;
- розробка і прийняття в 1968 р. рекомендацій про введення загальної системи преференцій на користь країн, що розвиваються;
- розробка рекомендацій, що обґрунтовують необхідність прийняття Хартії економічних прав і обов'язків держав, і активна участь у підготовці тексту цієї Хартії в 1973-1974 рр.;
- розробка і прийняття в 1983 р. резолюції про відмову від заходів економічного примусу;
- розробка і прийняття ряду міжнародних договорів та угод у сфері торгівлі різними товарами сировинного призначення (каучук, пшениця, оливкова олія, какао, олово, джут та ін.);
- участь у розробці і прийнятті Угоди про глобальну систему торговельних преференцій між країнами, що розвиваються, та ін.

У широкомасштабному процесі правової регламентації міжнародної торгівлі беруть активну участь й інші міжнародні економічні організації (ОПЕК, МВФ, МБРР та ін.), проте юридична активність СОТ і ЮНКТАД настільки різноманітна й ефективна, що створювані ними комплекси правових норм нерідко характеризуються як «право СОТ», «право ЮНКТАД».

2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА

- міжнародні договори (зокрема, торговельні);
- міжнародні правові акти міжнародних організацій;
- міжнародні торговельні звичаї;
- міжнародні прецеденти міжнародних арбітражів і судів;
- національне законодавство, якщо воно за згодою відповідних
- держав застосовується до регулювання міжнародних торговельних відносин

У міру подальшого розвитку міжнародних економічних зв'язків зростало і значення правового регулювання міжнародної торгівлі. Найважливішу роль у цьому плані стали

грати міжнародні торговельні договори, що уклалися на двосторонній та багатосторонній основах.

Розвиток двосторонніх міжнародних договорів у практиці міжнародних економічних відносин має солідну історію, що сприяє їхньому аналізу, узагальненню і виявленню найбільш загальних і життєздатних тенденцій.

Найбільш уживаними були (і є) такі торговельні договори: договір про торгівлю й економічне співробітництво; договір про торгівлю та мореплавання; договір про торгівлю та навігацію; договір про дружбу і розширення торговельних зв'язків та ін.

Основним змістом таких договорів, крім визначення їхніх сторін (суб'єктів) і умов вступу договору в силу, є:

- надання на взаємній основі пільгового правового митного режиму;
- встановлення пільг у сфері оподаткування ввезених товарів, порядок їхнього ввозу і вивозу;
- визначення порядку транспортування товарів по території учасників договору;
- положення про транзит товарів через територію сторін договору;
- положення щодо правового режиму торговельного мореплавання;
- положення, що визначають правове становище юридичних і фізичних осіб одного учасника договору на території іншого;
- положення, що визначають загальний порядок розрахунків за товар, що поставляється, послуги та ін.

Звичайно після укладання подібних договорів, що носять порівняно загальний характер, укладаються угоди, що конкретизують зміст загального торговельного договору.

На основі вивчення практики укладання двосторонніх міжнародних договорів і з огляду на вимоги міжнародної торгівлі, що постійно розвивається, формувались і багатосторонні міжнародні торговельні договори. Як приклад такого договору, насамперед, варто назвати вже раніше згадувану Генеральну угоду з тарифів і торгівлі 1947 р. (ГАТТ). Цей багатосторонній міжнародно-правовий акт, що неодноразово доповнювався і вдосконалювався, почав розглядатися як основа багатостороннього регулювання міжнародної торгівлі, що, в остаточному підсумку, створило умови виділення міжнародного торговельного права в самостійну галузь сучасного міжнародного права.

Проте, незважаючи на численні оновлення ГАТТ, із часом його положення перестали відповідати сучасним вимогам, і ГАТТ, що набула з часом рис міжнародної торговельної організації, після тривалих дискусій у період семирічної роботи Уругвайського раунду ГАТТ, було перетворено в нову міжнародну торговельну організацію - Світову організацію торгівлі (СОТ).

Юридичною основою цієї нової організації стали документи, що регламентують положення про митні тарифи, торгівлю товарами, торгівлю послугами, а також положення, що стоять на варті інтелектуальної власності, і положення про процедури врегулювання торговельних спорів, контролю за торговельною політикою та ін. Усі ці документи являють собою значний комплекс, об'єднаний у єдиний об'ємний документ, який можна іменувати, як «Кодекс міжнародної торгівлі».

Організації які беруть участь у розвитку міжнародної торгівлі та формуванні політичних і правових положень у сфері міжнародних торговельних відносин СОТ: ЮНКТАД; ОПЕК; МВФ; МБРР. Разом з тим варто зауважити, що найбільший ефект у правовій регламентації міжнародної торгівлі досягається тоді, коли зазначені комплекси правових норм активно взаємодіють з положеннями неюридичного характеру (політичними, економічними та ін.), а також із нормами національних правових систем. Такого роду взаємодія, характерна для сучасного етапу розвитку міжнародного життя, є характерною рисою міжнародного торговельного права. Необхідність уніфікації продиктована тим, що в міжнародній торгівлі істотну участь беруть юридичні особи. Юридичною базою діяльності цих осіб є різні національні правові системи. Ці системи

далеко неоднозначні в регулюванні однотипних питань міжнародної торгівлі, і до того ж, вони нерідко дуже істотно розходяться з положеннями міжнародного торговельного права в таких питаннях.

Таким чином, міжнародне торговельне право - це сукупність міжнародно-правових положень (договорів, угод), що регулюють різні правовідносини суб'єктів міжнародного права у сфері торгівлі.

3. ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ

Принципи права - об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які ставляться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Іншими словами, це є своєрідна система координат, у рамках якої розвивається право, і одночасно вектор, який визначає напрямок його розвитку. Міжнародна торгівля здійснюється на основі принципів, які дістали своє закріплення у багатьох міжнародно-правових документах, і насамперед у документах *Конференції ООН з торгівлі і розвитку (Заключний акт від 15 червня 1964 р.)*

Принципи міжнародного торговельного права - основні, визначальні положення міжнародного права у сфері торгівлі, які застосовуються до учасників торговельних відносин з метою задоволення як інтересів останніх, так і світової спільноти.

Основним принципом міжнародного торговельного права слід вважати принцип, взятий із ГАТТ, - принцип найбільшого сприяння в торгівлі, що, в свою чергу, передбачає принципи:

- неприпустимості дискримінації в торгівлі;
- поступового і неухильного зниження тарифів;
- лібералізації зовнішніх торговельних відносин;
- поступового зняття обмежень в імпорті товарів.

Поряд із цими специфічними принципами, як основні у міжнародному торговельному праві діють принципи, що впливають зі змісту основних принципів сучасного міжнародного права:

- принцип рівності і взаємної вигоди держав у торговельних взаємовідносинах;
- принцип розвитку співробітництва у сфері торгівлі;
- принцип установа національного режиму для іноземних партнерів;
- принцип взаємності і доброзичливості в торговельних відносинах.

Загальні принципи міжнародної торгівлі Заключний акт Конференції ООН з торгівлі і розвитку від 15 червня 1964 р.

1) Торговельні відносини будуються на основі поваги до принципу суверенної рівності, самовизначення народів і невтручання у внутрішні справи інших держав.

2) Недопущення дискримінації, яка може бути пов'язана з належністю держав до різних соціально-економічних систем.

3) Кожна країна має суверенне право на вільну торгівлю з іншими країнами.

4) Економічний розвиток і соціальний прогрес мають стати загальною справою усього міжнародного співробітництва, сприяти зміцненню мирних відносин між країнами.

5) Національна і міжнародна економічна політика має бути спрямована на досягнення міжнародного поділу праці відповідно до потреб та інтересів країн, що розвиваються, і світу в цілому.

6) Міжнародна торгівля має регулюватися правилами, які сприяють економічному і соціальному прогресу.

7) Розширення і всебічний розвиток міжнародної торгівлі залежить від можливості доступу на ринки і вигідності цін на сировинні товари, що експортуються.

8) Міжнародна торгівля має бути взаємовигідною і вестися в режимі найбільшого сприяння, в Ті межах не мають застосовуватися дії, які завдають шкоди торговельним інтересам інших країн.

9) Розвинуті країни, які беруть участь у регіональних економічійшс угрупованнях, повинні робити все від них залежне, щоб не завдавати шкоди і негатив но не впливати на розширення їх імпорту з третіх країн, особливо країн, що розвиваються.

10) Міжнародна торгівля має сприяти розвитку регіональних економічних угруповань, інтеграції та інших форм економічного співробітництва між країнами, що розвиваються.

11) Міжнародні установи і країни, що розвиваються, мають забезпечити збільшення припливу міжнародної фінансової, технічної та економічної допомоги для підтримки через поповнення експортної виручки країн, що розвиваються, їхніх зусиль для прискорення свого економічного зростання.

Загальні принципи міжнародної торгівлі

1. Значна частина коштів, які вивільнюються внаслідок роззброєння, повинна спрямовуватися на економічний розвиток країн, що розвиваються.

2. Державам, які не мають виходу до моря, необхідно надати максимум можливостей, які б дали їм змогу подолати вплив внутрішньоконтинентального положення на їхню торгівлю.

3. Повна деколонізація відповідно до Декларації ООН про надання незалежності колоніальним країнам і народам є необхідною умовою економічного розвитку і здійснення суверенних прав країн на природні багатства.

4. МІЖНАРОДНІ ТОРГОВЕЛЬНІ ДОГОВОРИ

Міжнародний торговельний договір - угода між двома або кількома державами, в якій визначаються їхні взаємні права та обов'язки в галузі торгівлі.

У торговельних договорах вирішуються наступні правові питання:

- стягнення мита;
- регулювання ввезення і вивезення товарів;
- торговельне мореплаводство;
- транспорт;
- транзит;
- діяльність юридичних і фізичних осіб однієї країни на території іншої;
- дія юридичних актів

Торговельні договори (за змістом)

Договори про торгівлю і мореплаводство укладаються, як правило, від імені держав на тривалі строки (п'ять і більше років) і закріплюють основні умови здійснення міжнародних торговельних відносин.

Угоди про торговельні відносини (торговельні угоди) укладаються між урядами країн, які домовляються про встановлення міжнародних торговельних відносин на основі договору про торгівлю і мореплаводство. Вони розвивають і конкретизують положення цього договору, визначаючи обов'язки кожної зі сторін.

Угоди в галузі морського суднопластва підписуються на основі торговельних угод. У цьому документі регламентуються двосторонні відносини у галузі суднопластва, передбачається полегшення доступу торговельних кораблів до портів держави-партнера (за винятком гаваней, закритих із міркувань безпеки), розвиток ділових відносин між морськими транспортними агентствами.

Угоди про товарообіг і платежі визначають не лише асортимент товарів, що взаємно поставляються, строки та умови поставки, а й порядок розрахунків за них.

Клірингові угоди передбачають порядок розрахунків че рез залік зустрічних вимог.

Торговельні конвенції, як угоди, визначають зміст відносин між державами з вузьких спеціальних питань у галузі торгівлі (наприклад, митна конвенція).

Протоколи-це угоди з якого-небудь конкретного питання в галузі зовнішньої торгівлі. Вони використовуються також і для роз'яснення умов договору або угоди.

Стадії укладання міжнародного торговельного договору (згідно Віденської конвенції 1969 року)

1. *Упорядкування і прийняття тексту договору.* Текст приймається за згодою всіх суб'єктів, що беруть участь у його впорядкуванні, а для багатостороннього договору - більшістю в дві третини учасників конференції. Прийняття тексту не накладає на учасників юридичних зобов'язань.

2. *Встановлення автентичності тексту, підписання договору.*

3. *Згода на обов'язковість договору.* Ця згода може бути виражена підписанням, ратифікацією, прийняттям, затвердженням або приєднанням, обміном документами в залежності від порядку передбаченого в самому договорі.

4. *Обмін або депонування ратифікаційних грамот.* При укладанні двосторонніх договорів учасники звичайно оригіналами, а при укладанні багатосторонніх договорів повноваження здаються в секретаріат конференції або організації і ним перевіряються або ж створюється спеціальний комітет з перевірки повноважень.

5. *Вступ договору в силу.*

Деякі вчені практично дроблять ці стадії на більшу кількість, виділяючи вже одинадцять стадій:

1. Призначення уповноважених для ведення переговорів.

2. Пред'явлення і перевірка повноважень.

3. Узгодження тексту договору. Вироблення узгодженого тексту договору є першою обов'язковою стадією в процесі укладання міжнародного до говору Основним методом підготування такого тексту є пере- говори між державами, що домовляються.

4. Обговорення і прийняття тексту договору.

5. Аутентифікація (парафування) договору. Після того, як текст договору в результаті переговорів узгоджений і прийнятий, стає необхідним якимось чином зафіксувати, що даний текст є остаточним і не підлягає змінам з боку уповноважених. Процедура, за допомогою котрої прийнятий текст договору об'являється остаточним, називається встановленням автентичності тексту. Це особлива стадія в укладанні міжнародного договору, тому що всякий уряд, перед тим, як узяти на себе зобов'язання за договором, повинен точно знати, який же його остаточний текстуальний зміст.

6. Підписання договору.

7. Заява застережень. Застереження - це одностороння заява держави, зроблена під час підписання, ратифікації, затвердження, прийняття до говору, приєднання до нього, за допомогою якої вона бажає виключити або змінити юридичну дію певних положень договору в їхньому застосуванні до даної держави.

8. Ратифікація договору. Ратифікація (від латинського *ratum facere* - робити остаточним) - це схвалення тексту міжнародного договору вищим органом державної влади.

9. Обмін і депонування ратифікаційних грамот.

10. Промульгація (опублікування) договору.

11. Реєстрація договору в ООН.

Не обов'язково, щоб укладання кожного договору проходило всі названі стадії. Це залежить від форми договору і від домовленості сторін. Але будь-який міжнародний договір проходить стадії виробітки тексту, його прийняття і стадію, у якій у тій або іншій формі виражається згода держави на обов'язковість для неї договору.

Пролонгація міжнародного договору - механізм продовження терміну дії міжнародного договору, що заснований на домовленості його учасників або закладається в самий текст міжнародного договору.

Існують такі види пролонгації:

1. автоматична пролонгація - продовження терміну дії договору відбувається автоматично (на 5-10 років при наявності вказівки про це в самому договорі);

2. неавтоматична пролонгація - продовження терміну дії договору відбувається за допомогою підписання додаткового протоколу до міжнародного договору (при відсутності заперечень учасників договору).

Денонсація міжнародного договору - це правомірне припинення дії міжнародного договору на умовах, передбачених у самому договорі. Приблизне формулювання механізму денонсації, що закріплюється в договорі, може бути приблизно наступним: «Цей договір буде діяти протягом десяти років з моменту вступу в силу».

5. ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ МІЖНАРОДНОЇ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРІВ

Серед різноманітних комерційних угод договір купівлі-продажу - один із найбільш поширених. За договором купівлі-продажу продавець зобов'язується передати товар покупцю у власність, а покупець зобов'язується сплатити оговорену ціну.

Існують такі принципи укладання, виконання і здійснення договору міжнародної купівлі-продажу товарів:

- принцип взаємної відповідальності;
- принцип свободи;
- принцип рівності (рівноправності) сторін;
- принцип обов'язкового виконання статей договору;
- принцип погодження договору з нормами міжнародного економічного права;
- принцип врахування вимог національного законодавства.

Основні етапи укладення зовнішньоекономічного контракту

1. Попередні переговори сторін з приводу можливостей укладення зовнішньоекономічного контракту (трактація угоди). На цьому етапі сторони домовляються про взаємні пропозиції щодо предмету контракту (кількісні та якісні параметри, ціна, термін поставки товарів, надання послуг).

2. Погодження волі партнерів з приводу укладення взаємного договору. Тут уточнюються конкретні пропозиції сторін, які потім знаходять вираз у статтях контракту.

3. Вибір сторонами часу і місця укладення зовнішньоекономічного контракту.

4. Формування та взаємна передача сторонами письмовця пропозицій щодо укладення зовнішньоекономічного контракту

5. Сторони направляють одна одній взаємні письмові повідомлення про прийняття пропозицій укласти зовнішньоекономічного контракту.

6. Розробка попереднього варіанту зовнішньоекономічного контракту

7. Відкликання письмової пропозиції укладання зовнішньоекономічного контракту - припинення стосунків сторін щодо укладання зовнішньоекономічного контракту.

8. Виконання процедури остаточного укладання зовнішньоекономічного контракту- сторони підписують екземпляри зовнішньоекономічного контракту (мінімум два) та ставлять на них відповідні печатки. З цього моменту зовнішньоекономічного контракту має юридичну силу.

Угода може бути досягнута в різний спосіб, і цей процес може реалізовуватись в різних формах: шляхом безпосередніх переговорів, обміну листами, телеграмами, телексами тощо або навіть за допомогою будь-яких дій, що свідчать про намір і згоду укласти контракт.

Умови договору, які погоджують між собою продавець і покупець

Розділ контракту	Характеристика розділу
1	2
I. Преамбула	1. Назва контракту.

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Реєстраційний номер. 3. Місце та дата укладення. 4. Визначення сторін, що домовляються в тексті контракту, в тому числі: <ul style="list-style-type: none"> • повна юридична назва сторін. • Місце знаходження сторін. • Найменування сторін в тексті контракту. • Продавець. • Покупець.
II. Предмет контракту	<ol style="list-style-type: none"> 1. Найменування предмету зовнішньо-економічної операції. 2. Загальна характеристика предмету контракту. 3. Кількісні і якісні параметри предмету контракту. До п.3 надаються специфікації.
III. Базові умови поставки товару	<p>Базові умови поставок товару передбачають вибір партнерами однієї з умов поставок товарів, що зафіксовані у міжнародних правилах по інтерпретації торгових термінів (Інкотермс). Суть Інкотермс полягає у визначенні можливих умов поставок товарів від експортера до імпортера. Всі умови Інкотермс згруповані у 13 пунктів. Останній їх уточнений зміст зафіксовано МТП в Інкотермс 2000</p>
IV. Ціна та загальна сума контракту	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вартість базових умов поставок. 2. Валюта ціни контракту. 3. Рівень та спосіб фіксації ціни товару. 4. Загальна сума контракту.
V. Якість товарів включає	<ol style="list-style-type: none"> 1. Параметри технічного рівня товару. 2. Показники якості товару. 3. Документи, що підтверджують якість товару (сертифікат якості).
VI. Термін поставки	Час поставки товару в погоджений пункт призначення
VII. Умови платежу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Валюта платежу. 2. Курс перерахування валют в національну валюту. 3. Види, форми розрахунків за поставлений товар. 4. Гарантія платежу.
VIII. Здача та приймання товару	<ol style="list-style-type: none"> 1. Характер задачі на приймання товару (попередня, заключна задача та приймання). 2. Місце задачі та приймання товару. 3. Спосіб приймання товару по кількості і якості. 4. Термін приймання товару по кількості і якості.
IX. Гарантії. Претензії по кількості і якості товару	Тут фіксуються умови надання гарантій по кількості і якості товару, що постачається.

<p>X. Пакування та маркування</p>	<p>I. Пакування 1. Якість пакування. 2. Порядок пакування. 3. Розміри пакування. 4. Способи оплати пакування. II. Маркування 1. Порядок маркування. 2. Платежі за маркування.</p>
<p>XI. Відвантаження товару</p>	<p>1. Обов'язки сторін щодо інформації, яка пов'язана з відвантаженням товару. 2. Порядок виконання зазначених зобов'язань.</p>
<p>XII. Економічні санкції</p>	<p>Вартісне відшкодування збитків стороною контракту, що їх завдала. Порушення з боку продавця: Недотримання термінів поставок товарів. • Поставка неякісних товарів. • Поставка некомплектних товарів. • Порушення зобов'язань по інформації про відвантаження товарів. • Порушення зобов'язань про пакування товарів. • Порушення зобов'язань про маркування товарів • тощо. Єдиним критерієм для визначення порушень з боку продавця є час, протягом якого, через невиконання його зобов'язань, не виконується контракт. Порушення з боку покупця: • Несвоєчасне здійснення розрахунків. Критерієм порушення статей контракту з боку покупця також є час, протягом якого контракт не виконується.</p>
<p>XIII. Страхування</p>	<p>1. Обов'язки продавця та покупця по страхуванню вантажу. 2. Тривалість страхової гарантії. 3. Обсяг страхової гарантії. 4. У мови страхування.</p>
<p>XIV. Арбітраж</p>	<p>1. Визначення Міжнародного комерційного арбітражного суду (МКАС), до якого у разі необхідності звертаються сторони. 2. Перелік документів, яким старію зобов'язані надати МКАС. 3. Фіксується, що рішення МКАС є обов'язковим і виконується ними, 4. Рішення МКАС не є обов'язковими для 3-х сторін, з якими сторони контракту мають господарські стосунки.</p>

<p>XV. Форс-мажорні обставини</p>	<p>Згідно класифікації ООН до них відносять:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Пожежі. 2. Урагани. 3. Землетруси. 4. Повені, але не сезонною характеру. 5. Замерзання моря. 6. Епідемії. 7. Військові дії. 8. Катаклізми (ЧАЕС). 9. Блокади (економічні). 10. Заходи уряду: ембарго, валютні обмеження. 11. Страйки.
<p>XVI. Додаткові умови</p>	<p>I. Спеціальні статті контракту:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стаття про субвиконавців (субпідрядників). 2. Стаття про агентів, 3. Стаття про перевізника. 4. Стаття про норми розвантаження і навантаження товару. 5. Стаття науково-технічної документації. 6. Стаття збереження торговий марок. 7. Стаття про порядок сплати податків. 8. Стаття про спорудження господарського об'єкту. 9. Стаття про підготовку кадрів. <p>II. Організаційно-правові статті:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Стаття про правові документи, на яких базується виконання контракту. Ця стаття фіксує посилення на Інкотермс 2000. 2. Вказується кількість примірників контракту та мови, на яких вони виконані. 3. Стаття про автентичність примірників контракту. Означає, що всі вони є оригіналами. 4. Стаття про надання контракту юридичної сили, яка проявляється в наступному: підписи сторін (зліва - продавець, справа - покупець), печатки на підписах сторін.

Питання для сркоконтролю

1. Дайте визначення терміну «міжнародне торговельне право».
2. З'ясуйте, які існують види міжнародних торговельних договорів?
3. Визначте, яким чином відбувається денонсація договору?
4. Розкрийте стадії укладення договору міжнародної купівлі-продажу товарів.
5. Охарактеризуйте принципи міжнародної торгівлі.
6. Визначте, який орган наділений повноваженнями по ратифікації міжнародного договору?
7. Перелічите та охарактеризуйте, які вам відомі принципи укладення договору міжнародної кулівлі-продажу товарів.

Лекція 10. МІЖНАРОДНЕ ВАЛЮТНЕ ПРАВО

1. Поняття та джерела міжнародного валютного права.
2. Організаційно-правовий механізм міжнародної валютної системи.
3. Європейська валютна система.
4. Міжнародні валютно-кредитні відносини.

Основні поняття: валюта, грошовий знак, демонетизація, розрахунок, девальвація, конвертованість, валютна система, валютно-кредитні відносини.

1. ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ВАЛЮТНОГО ПРАВА

Термін валюта (в перекладі з італійської *valuta* означає цінність, вартість) має декілька значень, а саме:

- це грошові одиниці країн, які беруть участь у міжнародному економічному співробітництві;
- це засіб розрахунку та виміру вартості товарів, робіт та послуг;
- це грошові знаки іноземних держав, а також кредитні й платіжні документи в іноземних грошових одиницях, що застосовуються в міжнародних розрахунках;
- це іноземні гроші, що беруть участь у міжнародному платіжному обороті.

Після світової економічної кризи 1929 - 1933 рр. усі валюти є паперовими грошима. Останньою країною, яка в 1971 році припинила розмін валюти на дорогоцінні метали, була США, тобто відбулась демонетизація.

Демонетизація - це позбавлення золотих монет статусу законного засобу платежу та обігу, яке здійснюється державою.

Валюти поділяються на:

- Конвертовані (такі, що підлягають обміну на інші валюти);
- Обмежено конвертовані (такі, що обмінюються лише на певні валюти);
- Замкнуті (такі, що використовуються лише в межах окремої країни)

Конвертованість може бути повною або частковою: зовнішньою або внутрішньою.

За зовнішньої конвертованості вільна конверсія в інші валюти поширюється лише на іноземців, а для громадян валютної зони необхідний особливий дозвіл валютних органів країни.

За внутрішньої конвертованості правом вільної конверсії користуються громадяни конкретної країни, а іноземцям необхідно одержувати на це особливий дозвіл.

До грудня 1958 року конвертованими валютами були: долар США, швейцарський франк, португальське ескудо.

У грудні 1958 року конвертованими стали більшість західноєвропейських валют. Країни - члени Міжнародного валютного фонду (МВФ) перейшли до багатовалютної системи згідно з Ямайською угодою 1976 року.

Золотовалютні резерви - це золото у зливках і монетах, іноземна валюта, а також кошти в іноземній валюті на рахунках в іноземних банках. Зазначене належить певній державі в особі її казначейства або центрального банку.

Гроші існують давно, і світ без них уявити неможливо. У стародавні часи вже існував обмін валюти однієї країни на валюту іншої. Займалися цим передусім приватні особи (мінjali).

Міжнародне валютне право своїми витокami має міжнародне публічне та приватне право. Система права має таку ієрархію:

- Норма.
- Інститут.
- Підгалузь.
- Галузь.

Предметом правового регулювання міжнародного валютного права є міжнародні валютні відносини. Ці відносини слід розуміти як відносини «між народами» (іншими словами, міждержавні валютні відносини).

Міжнародне валютне право є підгалуззю міжнародного економічного права, а предметом його правового регулювання виступають міжнародні валютні відносини.

Норми міжнародного валютного права мають певні джерела. У цих джерелах вони юридично зафіксовані. Джерелами міжнародного валютного права є:

- міжнародні угоди;
- судова та арбітражна практика;
- міжнародно-правові звичаї.

2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ МІЖНАРОДНОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

Розвинуті країни світу створили свій організаційно-правовий механізм валютних відносин. Його структурними ланками є держави або уповноважені ними відповідні державні органи

Сьогодні спостерігається тенденція посилення впливу окремих держав на міжнародні валютні відносини. Держави з метою уникнення кризових явищ намагаються поєднувати стихійний розвиток валютних відносин з їх державним регулюванням. Уряд цих країн відіграє значну роль у визначенні державної валютної політики і проведенні її через свої державні банки. Наприклад:

- у *США* цю політику здійснюють Федеральна резервна система
- в *Англії* - Банк Англії
- у *Франції*- Французький банк
- у *ФРН*- Німецький федеральний банк
- в *Україні*- Національний банк

Світова валютна система - це форма організації міжнародних валютних відносин, що зумовлені розвитком світового господарства та юридично зафіксовані в міжнародних угодах.

У своєму історичному розвитку світова валютна система пройшла три основні етапи:

Перший – це золотий стандарт (з 1867 року до Першої світової війни).

Другий – Бреттон Вудська є система (1944-1973 рр.).

Третій – Ямацька валютна система (з 1976 року до сьогодні.).

З огляду на тривалу і провідну роль долара США система золотовалютного стандарту була фактично системою золотодола-рового стандарту. Золотовалютний стандарт почав формуватись у 30-х роках і закінчився в 50-60-х роках. Цю систему юридично було оформлено в 1944 році на Бреттон-Вудській конференції. Відповідно до її рішень було створено МВФ і МБРР.

Фонд покликаний сприяти:

- міжнародному співробітництву у валютній сфері;
- розширенню та збалансованому зростанню міжнародної торгівлі і відповідно зростанню зайнятості;
- поліпшення економічних умов країн-членів та інше. У статті 1 Угоди про створення Міжнародного валютного фонду зафіксовано таку мету його діяльності:
 - сприяння міжнародному валютному співробітництву через постійні заклади, що становлять механізм для консультацій і співробітництва з міжнародних валютних проблем;
 - полегшення рівномірного розширення міжнародної торгівлі й тим самим сприяння розширенню та підтримці високого рівня зайнятості й реальних доходів населення та розвитку продуктивних сил всіх країн-членів, як основних цілей економічної політики;
 - сприяння стабільності валют, підтримка впорядкованих відносин між країнами-членами і запобігання знеціненню валют з метою конкуренції;

- допомога у створенні багатосторонньої системи розрахунків за поточними операціями між країнами-членами і в усуненні валютних обмежень, що перешкоджають розширенню світової торгівлі.

Наприкінці 60-х років золотовалютна система перестала відповідати потребам досягнутого рівня інтернаціоналізації господарського життя планети. У 70-х роках після укладення Ямайської угоди золотодоларова система припинила існувати.

Ямайська угода - це домовленість про основні принципи формування нової світової валютної системи замість *Бреттон-Вудської системи золотовалютного стандарту*. Домовленості було досягнуто на нараді країн-учасниць МВФ, яка відбулась 1976 року у Кінгстоні - столиці Ямайки. Ямайська угода запровадила спеціальні правила запозичення (СПЗ) (Special Drawing Right - SDR), як базу нової валютної системи, юридично зафіксувала демонетизацію золота та узаконила режим «плаваючих» валютних курсів. Спеціальні правила запозичення було названо «паперовим золотом».

Спеціальні правила запозичення ~ це міжнародні резервні кредитно-розрахункові кошти країн-членів МВФ, призначені для покриття дефіцитів їх платіжних балансів.

Були вперше запроваджені в 1970 році згідно з рішенням МВФ, прийнятим у 1969 році як допоміжний засіб міжнародних розрахунків.

Були вперше запроваджені в 1970 році згідно з рішенням МВФ, прийнятому 1969; році як допоміжний засіб міжнародних розрахунків.

Міжнародні організації та фонди розподіляються на 6 груп (регіональна ознака):

- Організації і фонди як спеціалізовані заклади ООН: МВФ, МБРР, Спеціальний фонд ООН - СФ, Фонд капітального розвитку ООН - ФКР, Міжнародна фінансова корпорація МФК

- Міжнародні організації європейського континенту: Банк міжнародних розрахунків - ВМР, Європейська валютна система - ЄВС, Європейський інвестиційний банк - ЄІБ, Північний інвестиційний банк - ПІБ, Міжнародний кооперативний банк - МКБ, Європейська федерація асоціацій кредитних інститутів - ЄФАКІ.

- Азіатські міжнародні організації: Азіатський банк розвитку-АзБР, Ісламський банк розвитку - ІБР, Азіатський кліринговий союз - АКС, Фінансова корпорація-АССАН

- Африканські міжнародні організації: Африканський банк розвитку-АфБР, Африканський фонд розвитку - АфФР, Західноафриканський банк розвитку - ЗБР і Банк розвитку держав Центральної Африки - БРЦА, західно-африканська клірингова палата - ЗАКП

- Міжнародні організації країн Латинської Америки: Міжамериканський банк розвитку - МАБР, Карибський банк розвитку - КБР, Центральноамериканський банк економічної інтеграції-ЖБСР, організації Андської групи: корпорація розвитку, резервний фонд, зовнішньоторговельний банк

- Міжнародні організації арабських країн: Арабська інвестиційна компанія - АІК, Арабський банк економічного розвитку Африки - АБЕРА, Арабо-африканський міжнародний банк - ААМБ, Арабо-латинський банк - АЛБ, Союз арабських і французьких банків - САФБ, Арабський фонд економічного і соціального розвитку - АФЕСР, Саудівський фонд розвитку - СФР, Спеціальний фонд арабських країн для надання допомоги Африці

Міжнародні кредитні організації та фонди створюються на основі угод, укладених відповідними державами і функціонують на основі міжнародно-правових аспектів. Такі організації і фонди мають міжнародно-правову суб'єктність і від свого імені укладають договори як з країнами-учасницями, так і з іншими державами та міжнародними організаціями. Країни світу постійно працюють над удосконаленням своїх валютних систем і пошуком найефективніших форм координації своєї валютної політики.

3. ЄВРОПЕЙСЬКА ВАЛЮТНА СИСТЕМА

Європейська валютна система почала свою роботу у 1979 р. і замінила тогочасну «валютну змію». Її головною метою було забезпечення стабільності курсів валют держав-членів Співтовариства.

Європейська валютна система спирається на три елементи:

- Європейська Валютна одиниця - ЕКЮ.
- Курсово-інтеграційний механізм.
- Кредитний механізм

Головним елементом ЄВС була Європейська валютна одиниця (ЕКЮ). ЕКЮ була лише розрахунковою одиницею, вона не мала матеріальної форми (банкноти, монети). ЕКЮ була кошиком, який складався з валют держав-членів Співтовариства.

Кількість валюта держав-членів у кошику ЕКЮ залежить від:

- Частки ВВП держави-члена в сукупності ВВП Співтовариства.
- Частки експорту та імпорту держав-члена у внутрішній торгівлі Співтовариства
- Значення даної валюти як деномінатора" Інструментів ринків капіталу та грошей.

Цілі загальної валюти (ЄВРО)

- Створення зони економічної стабільності.
- Полегшення обмінів.
- Узгодження економічних політик держав-членів.

Переваги ЄВРО

Зменшення витрат на обмін валют

Створення конкуренції американському долару

Зменшення рівня валютних ризиків

Зростання обсягів міжнародної торгівлі країн ЄС

Посилення конкурентної позиції Європи в світі

Євро складається зі 100 євроцентів. У обіг запроваджено грошові знаки євро таких номіналів: банкноти - 5, 10, 20, 50, 100, 200 та 500 євро, монети - 1 та 2 євро, 1, 2, 5, 10, 20 та 50 євроцентів.

Країни-члени ЄС вводять євро на своїх територіях, а також виконують критерії конвенції.

Європейська валютна система передбачає перехід на єдину валюту (євро).

Умови переходу дійсно дуже жорстокі, але без їх виконання, переконані фінансисти, переходити на єдину валюту марно, тому що розпочнеться перекачування національного багатства з більш розвинених країн у менш розквітаючі, що тягне за собою знецінення й у перспективі - погроза повного краху як власне валюти, так і самої системи.

4. МІЖНАРОДНІ ВАЛЮТНО-КРЕДИТНІ ВІДНОСИНИ

Міжнародні валютно-кредитні відносини - це відносини, що виникають між суб'єктами світового господарства з приводу міжнародної міграції капіталів, тобто з приводу переміщення з одних країн у інші вартостей у товарній або грошовій формах з метою отримання прибутку, позичкових процентів чи інших вигод.

Міжнародне економічне співробітництво виробило ряд видів валютно кредитних відносин.

Види валютно-кредитних відносин:

1. *За торговельними і платіжними угодами, які передбачають здійснення кредитних операцій.* Ця форма валютно-кредитних зв'язків базується на відповідних умовах міждержавних угод. Відповідно до цих угод банки, які уповноважені державами здійснювати клірингові розрахунки, зобов'язані у разі відсутності у держав коштів на клірингових рахунках здійснювати платежі в кредит.

2. *За угодами про економічне і промислово-технічне співробітництво.* Використовується у разі поставок устаткування, машин і технології для спорудження великих об'єктів.

3. **За міждержавними угодами про поставки товарів на компенсаційних засадах.** Укладаються на великомасштабні, міжгалузеві роботи й послуги. Характерною особливістю цих угод є те, що за отримані в кредит устаткування, машини, технічні послуги тощо кредитором поставляється на відповідну суму продукція, яка виготовляється підприємством-об'єктом кредитування.

4. **За спеціальними кредитними угодами.** Передбачають надання країною-кредитором країні-позичальникові певної грошової суми в кредит. У цих угодах визначається сума позики, відсоткова ставка, строк повернення позики та інші умови.

Міжнародний рух капіталів здійснюється одночасно у формі експорту для одних країн і у формі імпорту для інших країн.

Форми міжнародного руху капіталу

Експорт капіталу - це одностороння міграція капіталу для розміщення за кордоном з метою отримання прибутку.

Імпорт капіталу - це ввіз капіталу, який використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Формою руху позичкового капіталу у сфері МЄВ, пов'язаною з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення, терміновості та сплати процентів - є міжнародний кредит.

Міжнародний кредит надається державою, банком, іншою юридичною або фізичною особою однієї країни іншій країні, а також банкові, юридичній або фізичній особі іншої країни на певний термін на умовах повернення та сплати процентів.

Експорт капіталу здійснюється у трьох формах:

1. *Експорт підприємницького капіталу.* Це капіталовкладення в закордонні інвестиції у вигляді створення філій, дочірних компаній, спільних підприємств і просто у вигляді участі в капіталі.

2. *Експорт позичкового капіталу.* Це система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл позичкових капіталів між країнами.

3. *Міжнародна економічна допомога.* Фінансова допомога - це надання коштів у вигляді безоплатного кредиту. Матеріальна допомога - це безоплатна передача суб'єктами одних країн суб'єктам інших країн товарів і послуг виробничого та побутового призначення.

Формою руху позичкового капіталу у сфері МЄВ, пов'язаною з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення, терміновості та сплати процентів - є міжнародний кредит.

Форми міжнародного кредиту:

- Лізинг.
- Факторинг.
- Кредити за компенсаційними угодами.

Функції міжнародного кредиту:

- Забезпечує перерозподіл фінансових і матеріальних ресурсів між країнами.
- Пере чи с л ює тимчасово вільні грошові кошти з одних країн на фінансування капіталовкладень в інші.
- Прискорює процес реалізації у світовому масштабі, розсуваючи тим межі розширеного відтворення.

Термін користування кредитом:

- *Короткотермінові* (до 1 року).
- *Середньотер-мінові* (1 -5 років, а в деяких країнах і більше).
- *Довготермінові* (понад терміни користування серед-ньотерміновими кредитами).

Форми міжнародного кредиту:

- *Пільговий кредит*, тобто кредит з певними пільгами щодо терміновості, сплати процентів тощо.

• **Звичайний закордонний кредит**, тобто позика усталеного типу, що надається за кордон тамтешньому суб'єктові на умовах повернення та платності.

• **Портфельні інвестиції**- це капіталовкладення у боргові цінні папери.

Міжнародна валютно-кредитна система складається не тільки з міжнародних валютно-кредитних відносин, а й з інститутів, без яких ці відносини не існували б.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттю «валюта».
2. Перелічіть та охарактеризуйте, які види конвертованості валют вам відомі?
3. Розкрийте стадії становлення європейської валютної системи.
4. Проаналізуйте, у чому полягають недоліки і переваги євро?
5. Визначте, які види міжнародних валютно-кредитних відносин закріплені в міжнародних договорах?
6. Які міжнародні валютні організації вам відомі?
7. Охарактеризуйте форми міжнародного кредиту.

Лекція 11. МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного інвестиційного права і його місце в системі міжнародного економічного права.

2. Джерела міжнародного інвестиційного права.

3. Міжнародні договори у сфері інвестиційної діяльності.

4. Міжнародно-правове регулювання іноземних інвестицій

Основні поняття: інвестиція, інвестор, інвестиційна діяльність, прямі і непрямі інвестиції, міжнародне інвестиційне право, захист іноземних інвестицій, інвестиційний договір, інвестиційні гарантії, національний режим, режим найбільшого сприяння, інвестиційний спір.

1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА І ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

У системі міжнародних економічних відносин слід виділити особливу групу відносин, пов'язаних з наданням та використанням інвестицій.

Інвестиційне право є новою підгалуззю міжнародного економічного права, що вивчає специфіку правового регулювання міжнародної інвестиційної діяльності як різновиду господарської діяльності.

Інвестиції - це будь-який вид майна, яке можуть передавати юридичні та фізичні особи для відповідного його вкладення (інвестування) однією державою в економіку іншої.

Міжнародна інвестиційна діяльність дає змогу інвестору мати прибутки не лише тоді, коли він передав свої інвестиції суб'єкту іншої держави, а й тоді, коли зазначений суб'єкт здійснює фінансово-господарську діяльність на місцевому ринку і теж отримує певний прибуток, частина якого знову надходить інвестору.

Види інвестицій:

- матеріально-майнові (машини, устаткування, товари, об'єкти, що будуються, тощо);
- немайнові (права та інтереси, інтелектуальна власність тощо);
- грошові.

Залежно від спрямування інвестицій їх можна поділити на:

• реальні, які використовуються з метою підвищення економічного, виробничого, матеріально-технічного потенціалу;

- фінансові, характерні для фінансової сфери, коли інвестиції вкладаються в облігації, векселі, акції та інші цінні папери.

Інвестиції можуть бути:

1. **Прямими**, що дають змогу інвестору брати участь в управлінні об'єктом, що ним інвестується.

2. **Непрямими**, так званими «портфельних», коли спостерігається вкладення коштів до набору «портфеля» всіляких цінних паперів.

Залежно від того, хто інвестує капітал, інвестиції можуть бути:

- Державними (в міжнародних інвестиційних відносинах вагому роль відіграє держава, оскільки може виступати, з одного боку, безпосередньо експортером капіталу, а з іншого - гарантом вивезення приватного капіталу).

- Приватними.

Інвестиційна діяльність - це відповідні дії держави, фізичної чи юридичної особи, пов'язані з відокремленням частки свого айдана і переданням його на територію іншої держави для отримання прибутку або досягнення іншого важливого для інвестора результату. Такі дії мають назву міжнародної інвестиційної діяльності, а відносини, які виникають при цьому, - міжнародними інвестиційними.

З метою регулювання міжнародних інвестиційних відносин використовуються норми і принципи міжнародного економічного права, система яких називається міжнародним інвестиційним царом.

Норми та принципи мають відповідні джерела:

1. Двосторонні міжнародні угоди (про сприяння та захист інвестицій, про усунення подвійного оподаткування, про економічне та цромирлрце співробітництво, торговельні угоди тощо) - Як приклад можна навести двосторонні угоди, укладені Україною з іншими державами.

2. Бататосторонні угоди, зокрема Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами. підписана Україною у Вашингтоні 3 квітня 1998 р. (ратифікована Верховною Радою України від 16 березня 2000 р.)

Певну роль у регулюванні інвестиційної діяльності відіграє і національне законодавство держав. Якщо вести мову про Україну, то нею були прийняті закони:

«Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р.

«Про іноземні інвестиції» від 13 березня 1992 р.

- «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р.

Суттєве значення у цій сфері правового регулювання мають також закони України:

«Про власність» від 7 лютого 1991 р.

«Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р.

«Про захист іноземних інвестицій в Україні» від 10 вересня 1991р.

«Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991р.

«Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 р.

Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. та ін.

2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРАВА

Міжнародний договір є основним джерелом МІП, зокрема такої його важливої частини, як міжнародне інвестиційне право.

З метою регулювання міжнародних інвестиційних відносин використовуються норми і принципи міжнародного економічного права, система яких називається міжнародним інвестиційним правом. Ці норми та принципи мають відповідні джерела.

Джерела міжнародного інвестиційного права:

- двосторонні міжнародні угоди;
- багатосторонні міжнародні угоди.

Двосторонні міжнародні угоди:

1. Про сприяння та захист інвестицій.
2. Про усунення подвійного оподаткування.
3. Про економічне та промислове співробітництво.
4. Торговельні угоди тощо.

До угод про сприяння та захист інвестицій можна віднести угоди ДІД -це двосторонні інвестиційні договори. Україна бере активну участь у підписанні двосторонніх інвестиційних договорів, щодо захисту інвестицій:

- Україна і США у 1996 році.
- Україна і Канада у 1994 році
- Україна і Німеччина у 1993 році.
- Україна і Франція у 1994 році.
- Україна і Італія у 1993 році.
- Україна і Греція у 1994 році.

• А також укладені договори із Великою Британією, Данією, Естонією, Китаєм, Литвою, Монголією, Нідерландами, Польщею, Угорщиною, Фінляндією, Чехією, Швейцарією та іншими державами.

Багатосторонні міжнародні угоди:

1. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами, підписана Україною у Вашингтоні 3 квітня 1998 р. (ратифікована Верховною Радою України від 16 березня 2000 р.).

2. Сеульська конвенція про заснування Багатостороннього агентства з гарантій інвестиційне спеціалізована установа, метою якої є заохочення надходження інвестицій у країни, що розвиваються, шляхом їхнього страхування від некомерційних ризиків(військових дій, експропріація майна інвестора та ін.);

3. Міжнародний центр розв'язання інвестиційних спорів (це спеціалізована установа правового спрямування, метою якої є стимулювання приватних інвестицій через урегулювання конфліктів між іноземними інвесторами та місцевими урядами).

4. Угода щодо торговельних аспектів іноземних інвестицій (ТРИМС), яка діє в системі СОТ (це система відповідних стимулів та обов'язків стосовно діяльності ТНК на території певної держави з тим, щоб не ігнорувались їхні інтереси, насамперед економічні).

5. Угода про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності.

3. МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Міжнародний договір є основним джерелом міжнародного економічного права, зокрема такої його важливої частини, як міжнародне інвестиційне право.

Прикладами перших договорів, де вирішується питання міжнародних інвестицій, є договори США, які були укладені в кінці 40-х років ХХ ст. із країнами, що зазнали поразки у Другій світовій війні. До них слід віднести договір, який був укладений між США і Німеччиною і став однією з правових основ реалізації Плану Маршалла. Відповідно до цього Договору значний обсяг американського капіталу був інвестований у німецьку економіку.

Досить активним був процес укладення міжнародних торговельних договорів у 50-х роках, коли країни, що звільнилися від колоніальної залежності, почали будувати свої відносини з промислово розвинутими країнами на принципово новій основі.

Розвиток міжнародного інвестиційного процесу зумовив укладення спеціальних угод про сприяння і взаємний захист інвестицій. Уже на початок 1988 р., за даними Центру ООН, було укладено 265 таких договорів.

Україна після проголошення своєї незалежності, ставши самостійним суб'єктом міжнародного права, активно укладає угоди щодо міжнародного інвестування.

В основному в них ідеться про заохочення та взаємний захист інвестицій або про сприяння та взаємний захист інвестицій. Подібні угоди укладені Україною із Великою Британією, Грецією, Данією, Естонією, Канадою, Китаєм, Литвою, Монголією, Нідерландами, Польщею, США, Угорщиною, Фінляндією, Францією, ФРН, Чехією, Швейцарією та іншими державами.

Аналіз змісту укладених договорів (угод) про заохочення і взаємний захист інвестицій свідчить, що в них розглядається питання щодо визначення:

- термінів «інвестиція», «інвестор», «доходи», «територія» та ін.;
- сфери застосування договору;
- умов сприяння та захисту іноземних інвестицій;
- умов надання іноземним інвестиціям національного режиму та режиму найбільшого сприяння;
- порядку компенсації збитків іноземним інвесторам; порядку вирішення спорів тощо.

До міжнародних угод у сфері інвестиційної діяльності з участю України слід віднести такі, що регулюють питання уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та запобігання ухиленню від сплати податків. Вони укладені з Великою Британією, Іраном, Польщею, Білоруссю, Туреччиною, Угорщиною, Францією, Чехією та іншими державами.

У системі міжнародних інвестиційних договорів є такі, що мають специфічний зміст, наприклад Угода між Держатомнаглядом, Держкоматомом та Міністерством навколишнього середовища, охорони природи та ядерної безпеки Німеччини про наміри в галузі інвестування заходів з підвищення безпеки АЕС України з реактором типу ВВЕР від 25 серпня 1993 р., Договір між Україною та США про сфери компетенції Українсько-Американської спільної комісії сприянню розвитку торгівлі та інвестиціям від 1 березня 1994 р.

З метою кращого уявлення про структуру та зміст міжнародних інвестиційних угод, як приклад, наводиться Угода між Україною та Югославією про взаємне сприяння та захист інвестицій, ратифікована Верховною Радою України 5 липня 2000 р.

Структура міжнародної інвестиційної угоди між Україною та Югославією

Визначення (роз'яснення термінів, які використовуються в угоді).

Заохочення та захист інвестицій.

Національний режим і режим найбільшого сприяння (сприятливий режим як для внутрішніх так і для зовнішніх інвестицій).

Компенсація затрат (компенсація втрат через війну, переворот, збройний конфлікт і т.д.).

Експропріація (гарантія захисту від націоналізації іноземних інвестицій).

Перекази (вільний переказ платежів, що стосуються інвестицій).

Суброгація.

Вирішення спорів між Договірними Сторонами (спори вирішуються шляхом переговорів).

Вирішення спорів між Договірною Стороною та інвестором іншої Договірної Сторони.

Відносини між Договірними Сторонами.

Застосування цієї Угоди (положення цієї Угоди стосуються інвестицій, здійснюваних інвесторами кожної Договірної Сторони).

Набуття чинності, тривалість та припинення дії цієї Угоди

4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Важливе значення в регулюванні міжнародних інвестиційних відносин, як зазначалося, належить багатостороннім міжнародним угодам.

Багатосторонні міжнародні угоди:

- а) установлення абсолютної кількості кінцевого продукту;

б) визначення кількості, яка б компенсувала імпорتنі заку- півлі іноземного інвестору.

До інших вимог, які визначені у цій Угоді та є обмежувальними заходами для іноземних інвестицій, можна віднести такі:

передання технологій;

дотримання принципу рівного доступу господарюючим суб'єктам країни, в яку надходять інвестиції, до інвестиційного проекту;

вимоги надання робочих місць, місця розташування, фінансування, якими встановлюються особливості використання місцевих трудових ресурсів, номінальний розмір підприємства, правила залучення місцевих фінансових ресурсів тощо.

Важливі положення містить Хартія економічних прав і обов'язків держав 1974 р.

У § 2 ст. 2 цього документу звертається увага на те, що національний контроль над іноземними інвестиціями є формою реалізації державою її невід'ємного суверенітету: «Кожна держава має право регулювати і контролювати іноземні інвестиції в межах дії своєї національної юрисдикції відповідно до національного законодавства і національних інтересів. Жодна держава не може бути примушена до надання пільгового режиму іноземним інвестиціям»

До міжнародно-правових документів з питань правового регулювання міжнародних відносин щодо надання та використання інвестицій можна віднести Декларацію про міжнародні інвестиції і транснаціональні корпорації, схвалену 21 червня 1976 р. Організацією з економічного співробітництва і розвитку. В 1997 р. Міжнародна організація праці прийняла тристоронню Декларацію про принципи стосовно транснаціональних корпорацій і соціальної політики. У 1980 р. Генеральна Асамблея ООН схвалила Звід багатосторонніх погоджених правил і принципів щодо контролю за відповідними видами господарської діяльності.

Є й інші міжнародно-правові документи, норми яких регулюють міжнародні інвестиційні відносини. Так, Україна є учасницею ряду багатосторонніх угод з питань інвестиційної діяльності, що укладені між країнами - членами Співдружності Незалежних Держав (наприклад, Угода про співробітництво в галузі інвестиційної діяльності, Конвенція про захист прав інвестора від 28 березня 1997 р. та ін.).

Питання для самоконтролю:

1. З'ясуйте, що може вважатися іноземними інвестиціями?
2. Перелічіть та охарактеризуйте, які види інвестицій вам відомі?
3. Розкрийте правовий статус інвестора в міжнародному економічному праві.
4. Визначте, в чому полягають гарантії іноземних інвестицій?
5. Проаналізуйте, які способи захисту іноземних інвестицій закріплені в міжнародних договорах?
6. Визначте, яка міжнародна організація покликана вирішувати інвестиційні спори?
7. Охарактеризуйте положення Угоди щодо торговельних аспектів іноземних інвестицій.

Лекція 12. МІЖНАРОДНЕ ТРАНСПОРТНЕ ПРАВО

1. **Поняття та джерела міжнародного транспортного права.**
2. **Міжнародно-правове регулювання морських перевезень.**
3. **Міжнародно-правове регулювання річкових перевезень.**
4. **Міжнародно-правове регулювання залізничних перевезень.**
5. **Міжнародно-правове регулювання повітряних перевезень.**
6. **Міжнародно-правове регулювання автомобільних перевезень.**

Основні поняття: транспорт, міжнародне транспортне право, міжнародні перевезення, транспортне сполучення, фрахт, коносамент, пасажир, вантаж, багаж, відправник, перевізник, вантажоодержувач, транзит, супровідні документи.

1. ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

Транспорт - одна з найважливіших галузей суспільного виробництва, що покликана задовольняти потреби населення та інших галузей суспільного виробництва в перевезеннях. Розвиток і вдосконалення транспорту здійснюються відповідно до національної програми з урахуванням його пріоритету та на основі досягнень науково-технічного прогресу і забезпечуються державою.

Міжнародні перевезення:

- перевезення вантажів і пасажирів між двома чи кількома державами, що виконуються на умовах, встановлених укла-деними цими державами міжнародними угодами;

- переміщення має міжнародний характер: місце відправлення та місце призначення знаходяться на території різних країн або саме переміщення здійснюється на території іноземної країни, а також інші аналогічні ситуації;

- регулювання міжнародних перевезень здійснюється на підставі конвенцій та двосторонніх угод щодо міжнародного сполучення, які містять уніфіковані матеріальні та колізійні норми.

Транспорт має обслуговувати всі галузі суспільного виробництва. З допомогою транспортних засобів суб'єкти господарювання надають два різновиди послуг: перевезення вантажу, пасажирів та їхнього багажу, а також транспортування нафти, природного газу, електроенергії тощо.

Договори міжнародного характеру на надання транспортно-експедиційних послуг мають істотну відмінність від інших зовнішньоекономічних договорів. Як з нормативного, так і з наукових визначень зовнішньоекономічного договору впливає, що його суб'єктами (сторонами) є комерційні підприємства, розміщені в різних країнах. Деякі вчені, моделюючи визначення тих чи інших різновидів договорів міжнародного перевезення, що мають зовнішньоекономічну природу, використовують саме цей критерій.

Джерелами міжнародного транспортного права є:

- а) міжнародні акти загального характеру, в яких передбачено загальні напрямки щодо співробітництва в галузі транспортної політики, закріплено статус міжнародних транспортних організацій, врегульовано правила руху тощо;

- б) міжнародні акти, які безпосередньо спрямовані на гармонізацію національного законодавства у галузі міжнародних перевезень пасажирів, "їхнього багажу та вантажів з допомогою різних видів транспорту: морського, річкового, повітряного, залізничного, автомобільного.

Головна мета всіх конвенцій і договорів, які стосуються міжнародного транспортного сповіщення, є створення безпеки перевезень і спрощення формальностей, а також захист державних інтересів та інтересів осіб, які безпосередньо беруть участь у транспортній операції.

Види міжнародного сполучення:

- з урахуванням порядку проходження вантажами та пасажирями прикордонних пунктів — перевезення безперевантажні;

- (безпересадочні) та перевезення вантажні (пересадочні);

- залежно від періодичності транспортних операцій — регулярні перевезення (лінійні) та нерегулярні;

- залежно від того, завершується чи ні перевезення на території країни-сусідки, — перевезення сусідні, транзитні та прохідні (кільцеві);

- залежно від того, здійснюється сповіщення на підставі одного чи кількох договорів перевезення, — перевезення прямого сполучення, непрямого (ламаного) сполучення.

2. Міжнародно-правове регулювання морських перевезень

- Існують такі способи міжнародних морських перевезень:
- фрахтування всього судна за договором морського чартеру;
- перевезення окремих партій вантажів у трюмі або на палубі судна на підставі коносаменту.

Коносамент — документ, який підтверджує договір морського перевезення та прийом вантажу перевізником і згідно з яким перевізник є зобов'язаним здати вантаж.

• Різновиди коносаментів:

- чистий коносамент і коносамент із застереженням;
- оборотний коносамент та коносамент на пред'явника;
- наскрізний коносамент, який використовується при змішаних перевезеннях.

Правове регулювання міжнародних морських перевезень здійснюється такими нормативно-правовими актами

<p>Міжнародна конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент, від 25 серпня 1924 р.</p>	<p>містить перелік заходів, які перевізник зобов'язаний здійснити для приведення судна в необхідний для перевезення вантажів стан. Капітан або перевізник чи його агент зобов'язаний видати відправнику вантажу коносамент, який повинен містити перелік відомостей, зазначений у статтях Конвенції. У конвенції передбачено межі відповідальності перевізника за втрату або пошкодження вантажу, а також обставини, які виключають його відповідальність. Зокрема: непереборна сила, дії антисуспільних елементів, арешт або затримання владою, карантинні обмеження, спасіння життя або майна на морі тощо. У Конвенції приділено увагу також процедурним питанням, пов'язаним з формою та строками повідомлення перевізником про втрату або пошкодження багажу, та порядку визначення вартості багажу, якщо відомості про неї не були внесені у коносамент.</p>
<p>Конвенція про полегшення міжна родного морського судноплавства від 5 квітня 1965 р.</p>	<p>врегулює питання щодо порядку перерахування коштів за договором, про межі відповідальності, порядок їх застосування, передумови об'єднання позивних вимог до перевізників, випадки втрати права перевізником на обмеження відповідальності, порядок повідомлення пасажиром про втрату чи пошкодження багажу, строк позовної давності, питання підсудності тощо. Закріплює положення про те, що державна влада не має права вимагати при прибутті та відправленні суден будь-яких інших документів, окрім: загальної декларації, декларації про вантаж, декларації про суднові припаси, декларації про особисті речі екіпажу судна, списку пасажирів та документів, щодо яких є розпорядження Всесвітньої поштової конвенції та морської санітарної декларації.</p>
<p>Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їхнього багажу від 13 грудня 1974 р.</p>	<p>застосовують до будь-якого міжнародного перевезення, якщо судно плаває під прапором держави, яка є стороною цієї Конвенції, або зареєстроване в такій Державі, або сам договір перевезення укладено в державі, яка є стороною цієї Конвенції, або відповідно до договору перевезення місце відправлення чи місце призначення знаходяться в такій Державі. Разом з тим, Конвенція не застосовується, якщо перевезення підпадає під</p>

	режим цивільної відповідальності, передбаченої положеннями будь-якої іншої міжнародної конвенції про перевезення пасажирів та їхнього багажу іншим видом транспорту, у випадку застосування цих положень до перевезення морем. Перевізник відповідає за шкоду, завдану в результаті смерті пасажирів або заподіяння йому тілесного ушкодження, а також в результаті втрати або пошкодження багажу, якщо подія, внаслідок якої було завдано шкоду, сталася під час перевезення і була наслідком вини або недбалості перевізника, його службовців або агентів, які діяли в межах своїх службових обов'язків.
Конвенція ООН щодо морського перевезення вантажів, 1 січня 1978 р.	застосовується до договорів морського перевезення, якщо порт навантаження чи порт розвантаження розташований на території однієї з Договірних країн або коносамент чи інший документ, що підтверджує договір морського перевезення, виданий в одній з договірних країн, а також в інших випадках, зазначених у Конвенції. Конвенція надає визначення коносаменту. Відповідно до її положень, останній є документом, який підтверджує договір морського перевезення та прийом вантажу перевізником і згідно з яким перевізник є зобов'язаним здати вантаж проти цього документу. У змісті Конвенції значну увагу приділено питанням, пов'язаним з відповідальністю перевізника за втрату та пошкодження вантажу, серед яких є встановлення періоду, протягом якого перевізник несе відповідальність, перелік підстав відповідальності та її межі. Перевізник несе відповідальність за збиток, що є результатом втрати чи пошкодження вантажу, за затримку в його отриманні, якщо обставини, що призвели до цього, мали місце у той час, коли вантаж перебував у його веденні, якщо тільки перевізник не докаже, що він, його службовці чи агенти вжили всіх заходів для того, щоб уникнути таких обставин.

3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РІЧКОВИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Міжнародні річки - це річки, які перетинають чи розділяють території держав або протікають територією двох або більше держав та використання яких є предметом міжнародно-правових взаємовідносин відповідних держав

Віднесення річки до категорії міжнародних базується на наступних критеріях: міжнародне значення річки та міжнародний режим, який формують права і обов'язки держав її басейну.

Міжнародними річками є: Дунай, Рейн, Амазонка, Нігер, Конго. Серед міжнародних річок є й така категорія, як прикордонна річка, яка служить кордоном між державами.

Міжнародно-правове регулювання річкових перевезень:

1921 р.	укладено Конвенцію про свободу транзиту.
1960 р.	укладено Конвенцію про уніфікацію деяких принципів, що стосуються відповідальності при зіткненні річкових суден.
Дана	• визначає порядок відшкодування збитків, заподіяних

Конвенція:	зіткненням суден внутрішнього плавання у водах однієї з договірних сторін або шкоди суднам, особам чи речам, що перебували на них; <ul style="list-style-type: none"> • визначає порядок відшкодування будь-яких збитків, спричинених виконанням або невиконанням маневру чи недотриманням судном правил внутрішнього плавання у водах однієї з договірних сторін, або іншим суднам внутрішнього плавання, особам чи предметам, що перебували на борту цих суден, навіть, якщо зіткнення відбулося.
1965 р.	укладено Конвенцію про реєстрацію суден внутрішнього плавання.
Дана Конвенція:	<ul style="list-style-type: none"> • визначає умови реєстрації суден внутрішнього плавання, переведення судна з реєстру однієї договірної сторони до реєстру іншої договірної сторони і вилучення запису судна, внесеного до реєстру.
1966 р.	укладено Конвенцію про обмірювання суден внутрішнього плавання.
Дана Конвенція:	<ul style="list-style-type: none"> • передбачає засоби обмірювання суден внутрішнього плавання, а також зразки свідоцтв, що повинні видаватися бюро з обмірювання суден, призначені для території кожної договірної сторони.
2001р.	укладено Будапештську Конвенцію про договір перевезення вантажів внутрішніми водними шляхами
Дана Конвенція:	<ul style="list-style-type: none"> • застосовується до будь-якого договору перевезення, згідно з яким порт завантаження або місце прийому вантажу та порт розвантаження чи порт, де здається вантаж, розташовані у двох різних державах, з яких хоча б одна є учасницею Конвенції; • поширюється на договір, якщо предметом його є перевезення вантажу без перевалки як внутрішніми водними шляхами, так і шляхами, на які поширюється режим морських перевезень; • передбачає умови звільнення перевізника від відповідальності, а також визначає межі його відповідальності; • передбачає кілька видів транспортних документів - коносамент та накладну але не виключає і будь-який інший документ, що використовується в комерційній практиці й підтверджує договір перевезення вантажу прийняття чи завантаження вантажу на судно перевізником.

Отже, міжнародно-правове регулювання річкових перевезень наразі є недостатньо розвиненим. Фактично єдиною універсальною конвенцією в сфері транспорту внутрішніх водойм слід вважати Конвенцію про уніфікацію деяких принципів, що стосуються відповідальності при зіткненні річкових суден. Інші конвенції або не набули чинності (Конвенція про обмеження відповідальності власників суден внутрішнього плавання, Конвенція про договір міжнародного перевезення пасажирів і багажу внутрішніми водними шляхами) або знаходяться на етапі доопрацювання (Конвенція про міжнародні перевезення річковими суднами).

4.МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Залізничне перевезення, порівняно з перевезеннями за допомогою інших різновидів транспорту, за своєю вартістю та безпекою є найбільш привабливе як для громадян, так і

для суб'єктів господарювання. На сьогоднішній час розроблено значну кількість договорів (конвенцій), головною метою яких є уніфікація правил міжнародного залізничного перевезення.

Під час укладання двосторонніх і багатосторонніх угод на перевезення вантажів і пасажирів, як правило дотримуються певних стандартних умов:

- приймаючи вантаж для міжнародних перевезень, застосовують правила залізниці країни-відправника, але з урахуванням правил, які діють у країні, до якої надсилається вантаж;
- в угодах обумовлюється, що до перевезення забороняється вибухонебезпечні, легкозаймисті предмети, горючі гази, самозаймисті і радіоактивні речовини, всілякі боєприпаси;
- що стосується негабаритних, важковагових, довгомірних вантажів, а також вантажів, які перевозяться у спеціальних цистернах (наприклад, кислоти), то вони можуть бути прийняті до перевезення лише за попередньою згодою країни призначення;
- у міжнародних угодах обумовлюються також вимоги до тари й упаковки, які мають забезпечити збереження вантажів під час транспортування;
- при оголошенні цінності вантажу необхідно враховувати його фактичну вартість, а якщо він не призначений для продажу, то ринкову;
- вартість проїзду пасажирів і перевезення багажу визначається ставками або внутрішнім тарифом країн, що беруть участь у цих перевезеннях, або спеціальними ставками міжнародних тарифів, що встановлюються у межах міжнародних угод відповідними державами.

Міжнародно-правове регулювання залізничних перевезень:

1923 р.	укладено Конвенцію про статус і міжнародне облаштування залізниць;
Дана Конвенція:	<ul style="list-style-type: none"> • містить уніфіковані норми стосовно організаційних питань міжнародного залізничного сполучення.
1980 р.	укладено Конвенцію, що стосується міжнародних залізничних перевезень КОТІФ;
Дана Конвенція:	<ul style="list-style-type: none"> • передбачає відповідальність перевізника; • встановлює порядок висування претензій і позовну давність; • визначає товаросупроводжуючі документи.

Дана Конвенція містить два додатки:

1. Додаток А «Єдині правила Міжнародної пасажирської конвенції». Стосується умов перевезення пасажирів.
2. Додаток В «Єдині правила Міжнародної вантажної конвенції». Застосовується лише до перевезень залізницями, перелік яких визначений учасниками Угоди про міжнародний залізничний транспорт.

5. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВІТРЯНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Термінологія в авіаперевезеннях багато в чому нагадує термінологію, прийняту в морських транспортних відносинах: «судно», «борт», «фрахт», «чартер», «коносамент».

Консоамент - це документ, який підтверджує прийняття вантажу на перевезення і зобов'язує перевізника передати вантаж отримувачеві вантажу.

Чартер - це договір між володарем судна і фрахтувальником на оренду усього судна або його частини на визначений термін.

Фрахт - це перевізна плата за транспортування вантажу чи використання судна.

Використання цивільного повітряного флоту для здійснення міжнародних перевезень вантажів і пасажирів потребує відповідного правового регулювання відносин, що складаються при цьому та створення міжнародних організацій у цій галузі.

Правове регулювання міжнародних повітряних перевезень здійснюється такими нормативно-правовими актами.

1. *Варшавська конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень*, 12 жовтня 1929 р., застосовується до будь-якого міжнародного перевезення людей, багажу чи вантажу, що здійснюється за винагороду з допомогою повітряного судна. Вона застосовується до безкоштовних перевезень, що здійснюються з допомогою повітряного судна авіатранспортного підприємства, а також до перевезень, що здійснюються державою або іншими юридичними особами публічного права, та в інших випадках, зазначених у Конвенції.

2. *Конвенція, додаткова до Варшавської конвенції для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, що здійснюються особами, які не є перевізниками за договором*, 18 вересня 1961 р., містить низку додаткових положень, які спочатку не було висвітлено у Варшавській конвенції. Насамперед, вона розмежовує поняття «перевізника за договором» і «фактичного перевізника»: «перевізник за договором» означає особу, яка уклала як Договірна Сторона, що підпадає під дію Варшавської конвенції, договір про перевезення з пасажиром або відправником; «фактичний перевізник» - це особа, яка не є перевізником за договором, але уповноважена перевізником здійснювати все перевезення або його частину. Відповідно до Положень Конвенції, перший з них підпадає під дію правил Варшавської конвенції відносно всього перевезення, передбаченого в договорі; другий - лише відносно того перевезення, яке він здійснює; проведено розмежування їх відповідальності як за дії, так і за бездіяльність.

3. *Конвенція для Уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень*, 28 травня 1999 р., є чинною для України. Названа Конвенція модернізує вищезазначені міжнародні акти, її сфера застосування майже ідентична зі сферою, передбаченою Конвенцією 1929 р. Однак, на відміну від останньої, в її змісті зазначено, що при перевезенні поштових відправлень, перевізник несе відповідальність лише перед відповідною поштовою організацією.

4. *Конвенція про міжнародну цивільну авіацію*, 7 грудня 1944 р., є чинною для України. Її положення застосовуються лише до цивільних повітряних суден і не поширюються на судна, що використовуються військовою, митною та поліцейською службами. Кожна з Договірних Сторін зобов'язується не використовувати цивільну авіацію з метою, яка є несумісною з даною Конвенцією. Вона встановлює низку положень щодо регулярних (нерегулярних) міжнародних сполучень, каботажу, заборонних зон, спрощення формальностей для прискорення навігації повітряних суден, а також правила про повітряний рух, митні, імміграційні процедури й порядок розслідування повітряних пригод.

5. *Угода про транзит при міжнародних повітряних сполученнях*, 7 грудня 1944 р., діє для України відповідно до указу Президента України «Про приєднання до Угоди про транзит при міжнародних повітряних сполученнях» від 4 червня 1997 р. №490/97. Відповідно до даної Угоди, кожна країна (Договірна Сторона) надає іншим країнам (Договірним Сторонам) такі свободи повітря відносно регулярних міжнародних повітряних ліній: переважне право пролітати над її територією, переважне право приземлятися з некомерційними цілями. Кожна країна (Договірна Сторона) за умови дотримання положень Угоди може визначати у межах своєї території маршрут для будь-якої міжнародної повітряної лінії та аеропорти, що можуть використовуватися на таких лініях і т. ін.

6. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АВТОМОБІЛЬНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

Міжнародні автомобільні перевезення мають свої недоліки і переваги.

До переваг належать: мобільність і швидкість перевезень, висока схоронність вантажів, ритмічність перевезень.

До недоліків належать: обмеження перевезень на великі відстані, залежність від дорожньої мережі, висока вартість перевезень, залежність від погодних умов, швидка зношуваність транспортних засобів.

При перевезенні автомобільним транспортом видаються такі документи: книжка МДП carnet TIR, а також міжнародна товарно-транспортна накладна.

Міжнародні автомобільні перевезення здійснюються на основі укладених конвенцій і угод.

З метою полегшення міжнародного дорожнього руху та підвищення рівня безпеки на дорогах шляхом прийняття однакових правил руху, а також дорожніх знаків і сигналів 8 листопада 1968 р. було прийнято дві *Віденські конвенції*: *Конвенція про дорожній рух* з поправками від 3 березня 1993 р. та *Конвенція про дорожні знаки та сигнали*. Обидві вони є чинними для України.

Окрім них, основними документами, що регулюють автомобільні перевезення, вважаються ще чотири.

Європейська угода про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів від 30 березня 1957 р., діє для України на підставі Закону України «Про приєднання України до Європейської Угоди про міжнародне дорожнє перевезення небезпечних вантажів» від 2 березня 2000 р. № 1511. У цій Угоді йдеться про «транспортні засоби» - автомобілі, тягачі а напівпричепами, причепи й напівпричепи, що відповідають визначенням, наведеним у статтях Конвенції про дорожній рух від 19 вересня 1949 р., за винятком транспортних засобів, що належать збройним силам однієї з Договірних Сторін або перебувають у підпорядкуванні цих збройних сил. У свою чергу, термін «небезпечні вантажі» означає речовини і предмети, що не допускаються до міжнародного дорожнього перевезення, згідно з положенням додатків А і В, або допускаються до такого з дотриманням визначених умов. Додатки до цієї Угоди є її невід'ємною частиною. Конвенція передбачає також можливість збереження кожної Договірної Сторони за собою права регламентувати або забороняти ввезення на свою територію небезпечних вантажів з причин інших, ніж безпека в дорозі.

Конвенція про договір міжнародного перевезення вантажів по дорогах від 19 травня 1956 р., зі змінами, внесеними Протоколом від 5 липня 1978 р. СРСР приєдналася до Конвенції 1 серпня 1983 р. Конвенція є чинною для України як правонаступниці СРСР. Вона застосовується до будь-якого договору дорожнього перевезення вантажів за винагороду з допомогою транспортних засобів, коли місце завантаження та місце доставки вантажу зазначені в контракті, розміщені на території двох різних країн, з яких принаймні одна повинна бути учасницею Конвенції. Остання не застосовуються до перевезень, що відбуваються згідно з міжнародними поштовими конвенціями, до перевезень покійників, перевезень обстановки та меблів при переїздах. Згідно з положеннями Конвенції, договір перевезення встановлюється накладною. Відсутність, неправильність або втрата накладної ні на існування, ні на дійсність договору перевезення не впливають і в такому випадку застосовуються положення Конвенції. У її статтях врегульовано порядок оформлення накладної, її зміст, необхідні дії перевізника щодо перевірки відомості, зазначеної у накладній.

Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення пасажирів та вантажу від 1 березня 1973 р. є чинною для України. Дана Конвенція застосовується до будь-якого договору автомобільного перевезення пасажирів, а в певних випадках їхнього багажу транспортними засобами, якщо в договорі зазначено, що перевезення здійснюється

на території не менш, як двох країн, і що пункт відправлення або пункт призначений чи вони обидва розміщені на території однієї з Договірних країн.

Якщо автомобільне перевезення переривається та використовується інший вид транспорту дана Конвенція застосовується до тих частей перевезення, які здійснюються автомобільним транспортом, навіть якщо вони не є міжнародними згідно з Конвенцією, але за умовою, що бони не є допоміжними стосовно іншого виду транспорту. Окремий розділ Конвенції присвячено транспортним документам, його положення багато в чому є ідентичними положенням інших конвенцій про договори міжнародного перевезення, однак є і свої особливості. Так, наприклад, індивідуальний пасажирський квиток, якщо на ньому не зазначено інше і якщо вік не є іменним, можна передати іншій особі до початку перевезення. Значну увагу приділено правам і обов'язкам сторін договору, відповідальності перевізника, положенням щодо позивної давності тощо.

З метою полегшення міжнародних перевезень вантажів автомобільними шляхами прийнято цілу низку митних конвенцій, серед яких варто відзначити Митну конвенцію про перевезення вантажів із застосуванням книжки МДЛ від 1975 р., вона є чинною для України на підставі Закону України «Про участь України у Митній конвенції про перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП» від 15 липня 1994 р. № 117/94- ВР.

Питання для самоконтролю:

1. З'ясуйте, що слід розуміти під міжнародними перевезеннями?
2. Визначте та охарактеризуйте, які основні ознаки суб'єктів міжнародного транспортного права?
3. Охарактеризуйте основні джерела міжнародного транспортного права?
4. Перелічіть, які способи міжнародних морських перевезень вам відомі?
5. Визначте, які різновиди коносаменту використовуються в міжнародних морських перевезеннях?
6. Дайте відповідь, які річки можна віднести до міжнародних?
7. Визначте, в чому відмінність між лінійними і нелінійними перевезеннями?
8. Визначте і проаналізуйте, які міжнародні нормативно-правові акти регулюють міжнародні залізничні перевезення?
9. Охарактеризуйте, які ви знаєте способи фрахтування повітряних суден?
10. Визначте переваги і недоліки міжнародних автомобільних перевезень.

Лекція 13. МІЖНАРОДНЕ МИТНЕ ПРАВО

1. Поняття міжнародного митного права і його місце в системі міжнародного економічного права.

2. Джерела міжнародного митного права.

3. Організаційно-правові форми міжнародного митного співробітництва.

4. Міжнародно-правове регулювання в галузі митного співробітництва

Основні поняття: мито, митна справа, митна політика, декларування, митна зона, митний режим, митний тариф, митний кордон, міжнародне митне право, митне співробітництво, митний союз, митна конвенція.

1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО ПРАВА І ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРАВА

Митна справа - це порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з установленням і справлянням митних податків та зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил.

Постійне переміщення громадян, вантажів, цінностей через кордони держав вимагає застосування:

- національного законодавства;
- міжнародного права.

Міжнародне економічне співробітництво, насамперед між державами, обумовлює необхідність співпраці й у сфері організації та здійснення митної справи. Цей напрям співробітництва спрямований на вирішення системи економічних, організаційних, правових та інших питань, які забезпечують сприятливі умови для розвитку та захисту економічних інтересів відповідних держав, захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності та громадян. Кожна держава здійснює свою митну політику, як систему принципів та напрямів її діяльності у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою:

- митно-тарифних заходів регулювання;
- нетарифних заходів регулювання.

Митна політика лежить в основі організації *митної справи*, як окремого напряму діяльності держави.

У митній справі Україна додержується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування, єдиної форми:

- декларування товарів;
- експорту товарів;
- імпорту товарів;
- митної інформації;
- інших міжнародних норм та стандартів.

Підходи, різні точки зору вчених на визначення міжнародного митного права, його місце в системі міжнародного права:

• К. К. Сандровський під міжнародним митним правом розглядає самостійну галузь міжнародного права, яка складається з принципів і норм, що регулюють відносини між суб'єктами міжнародного права в процесі їх співробітництва з митних і пов'язаних з ними питань міжнародних економічних, торговельних, транспортних зв'язків і туризму.

• В. О. Василенко вказує на те, що міжнародне митне право пов'язане з іншими галузями і підгалузями міжнародного права, тобто воно має комплексний характер, хоча й не заперечує, що його слід віднести до міжнародного економічного права.

• Б. І. Кучер розглядає міжнародне митне право, як підгалузь міжнародного економічного права.

Аналіз існуючих точок зору дає можливість зробити висновок про те, що міжнародне митне право слід розглядати, як складову міжнародного економічного права у зв'язку з тим, що абсолютна більшість його норм і принципів спрямована на регулювання міжнародних економічних відносин. А те, що окремі його норми і принципи можуть входити до міжнародного торговельного, міжнародного транспортного права, права зовнішніх відносин, є скоріше за все винятком із загального правила і вказує на системний взаємозв'язок різних галузей і підгалузей міжнародного права.

Таким чином, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновок, що *міжнародне митне право* - це підгалузь міжнародного економічного права, яка включає в себе систему норм і принципів, що регулюють відносини між державами з митних та пов'язаних з ними інших питань міжнародного економічного співробітництва.

2. ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО ПРАВА

Норми і принципи будь-якої галузі, підгалузі міжнародного права та їх інститутів знаходять своє юридичне вираження і закріплення у відповідних формах, а саме у джерелах міжнародного права. Що стосується міжнародного митного права, то основними джерелами міжнародного митного права є:

- міжнародний договір;

- міжнародний звичай;
- акти міжнародних організацій;

• судовий та арбітражний прецедент. *Міжнародний договір* - це добровільна угода між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного права, відповідно до якої встановлюються, змінюються чи припиняються їх права і обов'язки. Міжнародний договір вважається найважливішим джерелом міжнародного митного права.

Міжнародний правовий звичай ~ це закріплені неписані, як самі собою зрозумілі правила організації і здійснення міжнародних економічних відносин. Вони використовуються з мовчазної згоди сторін (мовчазний договір) і, як правило, не мають свого формального (письмового) закріплення в жодному договорі або угоді. Міжнародні звичаї, як певні регулятори міжнародних відносин, часто використовуються в галузі торговельного мореплавства.

Не менш важливим джерелом міжнародного митного права є *Міжнародні організації*, що діють у сфері митної справи, приймають різні правові акти. Так, Всесвітня митна організація розробляє рекомендації, що забезпечують одноманітне тлумачення і застосування Конвенцій, укладених як за результатами роботи Ради, так і стосовно номенклатури для класифікації товарів у митних тарифах і оцінки товарів у митних цілях. Ці рекомендації підготовлені Групою з вивчення можливості створення Європейського митного союзу. Крім того, розробляються рекомендації щодо примирення під час розгляду спорів з тлумачення і застосування Конвенцій. Сторони спору можуть раніше домовитися, вважати для себе рекомендації Ради обов'язковими. До міжнародних організацій, які поряд з виконанням інших функцій, займаються і митними питаннями, слід включити Світову організацію торгівлі, Конференцію ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД), регіональні організації (наприклад, Європейські Співтовариства).

3. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

До організаційно-правових форм міжнародного митного співробітництва відносять створення:

- Вільної зони.
- Зони вільної торгівлі.
- Митного союзу.

Зона вільної торгівлі як одна з організаційно-правових форм міжнародного митного співробітництва, створюється на основі угоди двох і більше держав, за якою усуваються всі перепони в торговельних зв'язках між ними. Водночас ці угоди надають право визначати власну політику стосовно держав, які не є учасниками таких угод. Прикладом такої угоди може бути Угода про створення зони вільної торгівлі між країнами - членами СНД, яка була підписана 15 квітня 1994 р. Відповідно до ст. 1 зазначеної Угоди зона вільної торгівлі створюється для вирішення завдань, пов'язаних із скасуванням мита, а також податків і зборів, які мають з ними еквівалентну дію, і кількісних обмежень; усунення інших перешкод для вільного переміщення товарів і послуг; створення ефективної системи взаємних розрахунків і системи платежів у торговельних та інших операціях; співробітництво в проведенні торговельної економічної політики для досягнення цілей цієї Угоди в галузях промисловості, сільського господарства, транспорту, фінансів, інвестицій, у соціальній сфері, а також у розвитку добросовісної конкуренції тощо; сприяння міжгалузевій і внутрішньогалузевій кооперації та науково-технічному співробітництву; гармонізації та уніфікації законодавства Договірних Сторін тією мірою, якою це необхідно для належного та ефективного функціонування зони вільної торгівлі.

Вільна зона - це анклав у національній митній території, яка зазвичай розташовується поблизу від міжнародного морського порту або аеропорту. У цю зону без митних формальностей надходить устаткування, оснащення та інші товари іноземного

походження. Ця імпортована продукція переробляється в зоні, а потім експортується поза нею без втручання митних властей країни зони. Сьогодні ці зони здебільшого називаються спеціальними митними зонами, вільними економічними зонами, а також трапляються й інші назви. Правове регулювання їх функціонування здійснюється Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 р., Митним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами. Так, *спеціальна митна зона*-це митний режим, згідно з яким до товарів, які ввозять на території відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозять із території зазначених зон за межі митної території країни, не застосовуються заходи тарифного і нетарифного регулювання, якщо інше не передбачене законом.

Спеціальні митні зони є частиною території України, на яких запроваджується спеціальний митний режим. Ці зони створюються відповідно до законодавства країни про спеціальні (вільні) економічні зони шляхом прийняття окремого закону для кожної спеціальної митної зони з визначенням її статусу, території, строку, на які вона створюється, та особливостей застосування законодавства України на її території. Законом устанавлюються вимоги щодо створення спеціальної митної зони, видів товарів, дозволених до ввезення у таку зону, та характер операції, що здійснюється з товарами у межах зони. У законі також визначаються вимоги щодо організації роботи спеціальної митної зони та обов'язків органів управління зони щодо виконання вимог митного законодавства під час здійснення митного контролю.

Митний союз є також однією з форм співробітництва держав. Він створюється державами-учасниками з метою проведення спільної політики в галузі зовнішньоекономічних відносин і митного законодавства та усунення перешкод на шляху товарообміну між відповідними країнами-учасниками. Так, 6 січня 1995 р. була підписана Угода між Урядом Республіки Білорусь та Урядом Російської Федерації про створення Митного союзу, до якої підписавши відповідні Угоди, 20 січня 1995 р. приєдналася Республіка Казахстан, а 29 березня 1996 р. - Киргизька Республіка. У цій Угоді визначені цілі та принципи формування єдиного Митного союзу. До цілей, заради яких створювався Митний союз належать:

- забезпечення спільними діями соціально-економічного прогресу своїх країн через усунення між ними перепон, що їх розділяють, для вільної економічної взаємодії між суб'єктами господарювання;
- гарантування стійкого розвитку економіки, вільного товарообміну і добросовісної конкуренції;
- зміцнення координації торговельної політики своїх країн і забезпечення всебічного розвитку національного народного господарства;
- створення умов для формування загального економічного простору;
- створення умов для активного виходу держав - членів Митного союзу на світовий ринок.

Митний союз як економічне об'єднання держав, заснований на відповідних принципах. Одним із таких принципів є *наявність єдиної митної території держав - учасниць Митного союзу*. Його здійснення досягається скасуванням у торгівлі між державами товарами, які походять з їх території, митного обкладання податків і зборів, що мають еквівалентну дію, а також кількісних обмежень. Крім того, передбачається встановлення і застосування у відносинах з третіми країнами однакового торговельного режиму, загальних митних тарифів і заходів нетарифного регулювання зовнішньої торгівлі. І, нарешті, передбачається формування механізму взаємовідносин Митного союзу з третіми державами та міжнародними організаціями на основі положень Угоди між урядами держав-членів про єдиний порядок регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

В основі другого принципу лежить наявність однотипного механізму регулювання економіки, який базується на ринкових принципах господарювання й уніфікованому законодавстві. Зокрема, передбачалась уніфікація зовнішньоторговельного, митного, валютно-фінансового, податкового та іншого законодавства, що стосується економічних умов господарювання, цінової політики, валютного регулювання, валютного контролю, експортного контролю, недобросовісної конкуренції, обмеження ділової практики та інтелектуальної власності.

4. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В ГАЛУЗІ МИТНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

До універсальних багатосторонніх міжнародних договорів слід віднести Конвенцію про створення Ради митного співробітництва від 15 грудня 1950 р. (Брюссель), Конвенцію про номенклатуру для класифікації товарів у митних тарифах від 15 грудня 1950 р. (Брюссель), Митну конвенцію про ввезення комерційних автотранспортів на обмежений строк від 18 травня 1956 р. (Женева), Митну конвенцію відносно матеріалу життєзабезпечення мореплавців від 1 грудня 1964 р. (Брюссель), Міжнародну конвенцію про спрощення і гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 р., відому ще як Конвенція Кіото, Митну конвенцію про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МТД від 14 листопада 1975 р. (Женева), Міжнародну конвенцію щодо взаємної адміністративної допомоги, у відверненні, розслідуванні та припиненні порушення митного законодавства від 9 червня 1977 р. (Конвенція Найробі), Конвенцію ООН про міжнародні змішані перевезення вантажів від 27 травня 1980 р.

Серед джерел міжнародного митного права є також багатосторонні угоди, які укладаються на регіональному рівні між відповідними країнами. Прикладом може бути Угода про співробітництво і взаємодопомогу у митних справах від 15 квітня 1994 р., яка укладена в рамках СПД. Немало укладається між державами і двосторонніх угод, що стосуються митної справи. З участю України укладено понад 30 угод та договорів з окремих питань митної справи, наприклад: Угода про митне оформлення транзитних вантажів і багажу громадян України та Грузії; Угода, про взаємне визнання митних документів і митних забезпечень; Угода про співробітництво в боротьбі з контрабандою та порушення митних правил та ін.

Питання для самоконтролю

1. Визначте, яке місце посідає міжнародне митне право в системі міжнародного економічного права?
2. Охарактеризуйте, в чому полягає зміст митної справи?
3. Назвіть основні джерела міжнародного митного права.
4. Визначте, який порядок митного декларування товарів?
5. З'ясуйте, чим відрізняється зона вільної торгівлі від вільної зони?
6. Визначте, який правовий режим митного союзу?

Лекція 14. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОМИСЛОВІСТІ ТА СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

1. Загальносвітові тенденції розвитку промисловості та сільського господарства.
2. Правове регулювання міжнародного співробітництва у промисловості та сільському господарстві.

Основні поняття: міжнародне співробітництво, промисловість, промислова кооперація, спільне виробництво, підприємство, матеріально-технічне забезпечення, компенсаційна угода, сільське господарство, агропромисловий комплекс.

1. ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Промисловість є провідною галуззю господарства. Вона справляє вирішальний вплив на рівень економічного розвитку суспільства. Складається з двох великих груп галузей: видобувної та обробної. Умовно промисловість поділяється на виробництво засобів виробництва та виробництво предметів споживання.

Перехід від мануфактури до машинного виробництва в історії людства відомий як «промисловий переворот». Першою країною, яка стала на шлях промислового розвитку, є Нідерланди (XVII ст.). У другій половині XVIII - на початку XIX ст. «промисловий переворот» відбувся у Великобританії. У

середині XIX ст. на шлях індустріалізації стали США, Франція, Німеччина, Італія та Японія. У Росії «промисловий переворот» розпочався наприкінці 80-х років XIX ст.

Найвищого рівня промислового розвитку досягли країни Європи, Північної Америки та Японія. З'явилися теорії про індустріальну Північ та сільськогосподарський Південь планети.

Поняття «промислово розвинені країни» традиційно ототожнюється з поняттям «економічно розвинені країни». Країни, що не пройшли індустріалізації, належать до економічно відсталих країн світу, які для шляхетності називаються країнами, що розвиваються. Це позначення застосовується до незалежних, зокрема колишніх колоніальних та напівколоніальних, країн, що відстали від інших країн за рівнем соціально-економічного розвитку з огляду на особливості їх історичного шляху. Деякі з раніше відсталих країн протягом останніх десятиліть досягли вражаючого рівня промислового розвитку і тому були названі «економічними драконами» (наприклад, Сінгапур, Таїланд, Південна Корея, Тайвань).

Нині (як і в історичному минулому) сільське господарство є сферою господарської діяльності, де людина якнайтісніше контактує з навколишнім середовищем. Земля була, є й, очевидно, завжди буде основним засобом виробництва в сільському господарстві.

У сільському господарстві економічно розвинених країн переважає високотоварне агропромислове виробництво. Фермери виробляють такий обсяг сільськогосподарської продукції, який набагато перевищує їх власні потреби. У країнах, що розвиваються, переважає дрібнотоварне сільське господарство. Дрібнотоварне виробництво орієнтується переважно на задоволення власних потреб фермерських господарств у продуктах харчування.

У сільському господарстві окремих країн, що розвиваються, поширені плантації. Плантаційну систему запровадили португальці ще в XIV ст. на тропічних островах західноєвропейського узбережжя. Плантації - це великі сільськогосподарські підприємства, що спеціалізуються на вирощуванні певного тропічного продукту, який постачається на ринок.

Широкомасштабні перетворення на основі сучасної агротехніки було названо «зеленою революцією». У США, Канаді, Великобританії та інших економічно розвинених країнах «зелена революція» відбулась ще перед Другою світовою війною. Механізація сільськогосподарського виробництва, запровадження передової агротехніки, укрупнення фермерських господарств зумовили небачений до того рівень продуктивності аграрної праці. Згодом «зелена революція» поширилась і на країни, що розвиваються, де примітивне сільське господарство розвивається шляхом, який вже пройшли країни Заходу. А в останніх у цей час сільське господарство опинилось в умовах нового етапу «зеленої революції» - «біотехнологічної революції», яка передбачає широке застосування біотехнології, комп'ютерної техніки, нових засобів захисту рослин, обробки ґрунтів тощо.

Інакше кажучи, поки країни, що розвиваються, займаються механізацією сільського господарства, розвинені країни світу задіяні у його біотехнологізації.

До «зеленої революції» голод періодично загрожував населенню окремих (а іноді й групі) країн, що розвиваються. Завдяки «зеленій революції» багато з цих країн зуміли повністю задовольнити свої потреби, спираючись на власне виробництво сільськогосподарської продукції. Деякі з країн цієї групи спромоглися навіть перетворитись на експортерів продуктів сільського господарства.

Загроза голоду чатує в окремих країнах, що розвиваються. Цьому значною мірою сприяє демографічний вибух, що відбувається там.

2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ПРОМИСЛОВІСТІ ТА СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

За розподілом ЄЕК ООН серед форм промислового співробітництва виділяються:

- поставка комплектних підприємств та обладнання з наступною оплатою їхньої вартості продукцією, що має бути виготовлена на їх основі;
- надання ліцензій та (або) виробничого досвіду і знань з наступною оплатою їхньої вартості поставками продукції, отриманої з їх використанням;
- підряд;
- спільне виробництво, включаючи науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДЦКР);
- спільні підприємства;
- спільні проекти.

Промислове співробітництво - відносини, пов'язані із створенням довготривалої спільності інтересів між незв'язаними між собою підприємствами різних країн (згідно з глосарієм термінів, який було опубліковано Європейською економічною комісією ООН (ЄЕК ООН) у 1983 році, до терміну «промислове співробітництво» прирівнюється термін «виробнича кооперація» у широкому своєму значенні).

Особливості міжнародного співробітництва у промисловості

- Це об'єктивний історичний процес, який притаманний усім способам виробництва.
- Притаманний країнам з будь-яким соціально-економічним ладом.
- Поєднуються та матеріалізуються передові ідеї, досягнення в галузях фундаментальної науки, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДЦКР), виробничих, конструкторських, управлінських та інформаційних технологій.

- Кооперація безпосередніх виробників, дослідників та розробників у сучасному світі постає відтворювальною базою соціально-економічного та науково-технічного прогресу країн світу, серцевиною світогосподарських процесів, регіональної економічної інтеграції, транснаціоналізації (виробництва, НДЦКР, інформаційно-фінансової сфери тощо), міжнародного промислового співробітництва, глобалізації світової економіки у сфері матеріального виробництва.

- Ця форма взаємодії стала прискорювачем структурної перебудови промисловості, її галузевих та міжвідомчих комплексів на новій технологічній основі, в тому числі широкому застосуванні електронних та інформаційних технологій.

Структура міжнародного промислового співробітництва:

- Енергетичне співробітництво.
- Співробітництво у галузі сировинного виробництва.
- Співробітництво у сфері переробного виробництва.
- Агропромислове співробітництво

Багатостороннє промислове співробітництво в міжнародній практиці означає економічні відносини та діяльність, зумовлені: Укладенням договорів на тривалий термін, які виходять за межі простої купівлі-продажу товарів та послуг і охоплюють ряд взаємозалежних операцій (на рівні виробництва, розробки та передачі технології, збуту

тощо). Укладенням договорів, що визначені урядами у двосторонніх та багатосторонніх угодах як договори про промислове співробітництво.

Моделі міжнародного промислового співробітництва

- Науково-технічна кооперація.

• Виробничо-технічна кооперація (у тому випадку, коли коопераційні зв'язки в науково-дослідницькій діяльності розповсюджуються у подальшому й на сферу безпосередньо виробництва).

• Науково-виробничо-збутова (при домовленості партнерів з виробничо-технічної кооперації про спільний збут продукції, що ними випускається).

Перш ніж ухвалити остаточний текст договору про промислове співробітництво, сторони інколи укладають попередню згоду або договір, яким, зокрема, передбачається:

- період планованого співробітництва;
- основні напрями цього співробітництва;
- положення, що стосуються технічних і торгових таємниць, які буде розкрито в ході попередніх переговорів;
- початкові заходи, необхідні для здійснення співробітництва, і договірні положення, які в цьому зв'язку належить прийняти;
- умови набрання чинності остаточним договором;
- можливість дальшого поглиблення співробітництва.

Компенсаційні угоди на основі угод про промислове співробітництво:

- угоди про розподіл продукції;
- операції на давальницьку сировину;
- угоди «розвиток-імпорт»;
- на довгострокові компенсаційні угоди зі зворотною закупкою товарів;

Питанням промислового співробітництва відведене чільне місце у Заключному акті Ради з безпеки і співробітництва у Європі (укладено 1 серпня 1975 р.)

Промислове співробітництво, яке ґрунтується на економічних інтересах, може створити стабільні зв'язки і зміцнити довготривале економічне співробітництво в цілому; воно здатне також прискорити економічний розвиток усіх держав, які беруть у ньому участь.

Важливу роль у правовому регулюванні міжнародних економічних відносин у сфері промислового співробітництва відіграють міжнародні економічні органи та організації. Отже, довготермінові комплексні угоди укладаються в рамках діяльності міжнародних організацій.

Організації, які займаються питаннями промислового співробітництва:

- Організація об'єднаних націй з промислового розвитку ЮНІДО.
- Конференція ООН з торгівлі та розвитку ЮНКТАД
- Комітет з промислового розвитку Економічної і соціальної ради ООН та її регіональні комісії.

ЮНІДО була заснована рішенням Генеральної Асамблеї ООН в 1967 р. Головна мета ЮНІДО:

Координувати зусилля ООН у сприянні промислового розвитку й співробітництва в цій га лузі на глобальному регіональному й національному рівнях.

- пріоритетну індустріалізацію країн Африки;
- допомогу малим і середнім підприємствам;
- надання технічної допомоги країнам, що розвиваються;
- промисловий розвиток сільських районів;
- поширення промислової інформації, сприяння інвестиціям і технічному прогресу;
- підвищення конкурентоспроможності промислових товарів країн, що розвиваються;
- сприяння в ефективному використанні національних природних ресурсів.

Конференція ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) заснована в 1964 р. як постійний орган Генеральної Асамблеї ООН.

Економічної і соціальної ради ООН:

- проводить консультації з питань прискорення промислового розвитку;
- розробляє робочі програми щодо індустріалізації та підготовки рекомендацій щодо їх подальшого роздроблення;

- проводить дослідження і семінари з питань найефективнішого застосування промислових методів виробництва в країнах, що розвиваються;

Угоди про комплексне співробітництво також укладаються між блоками держав на багатосторонній основі, а також на двосторонньому рівні між певними державами. При цьому, комплексне співробітництво передбачає кооперацію у багатьох галузях промисловості, зокрема:

- легка промисловість;
- транспорт, включаючи транспортні засоби;
- енергетика;
- охорона здоров'я та фармацевтична промисловість;
- хімічна та нафтохімічна промисловість;
- газова промисловість;
- деревообробна промисловість, включаючи целюлознопаперову;
- електрообладнання та електропобутові прилади;
- електронна та електротехнічна промисловість;
- металургія, включаючи металообробну промисловість;
- промислове обладнання;
- сільськогосподарська та лісова техніка;
- обладнання для харчової промисловості, включаючи обладнання для переробної промисловості;
- екологічне машинобудування.

Продукція сільського господарства не лише задовольняє потреби людей у продуктах харчування, а й є важливою сировиною для промисловості. При цьому, продукція сільського господарства не лише задовольняє національні суспільні потреби, а й експортується (імпортується) на взаємовигідних засадах в інші країни, тобто вона є предметом міжнародних, міждержавних економічних відносин.

Основні особливості сільськогосподарського співробітництва:

- на відміну від галузей промисловості, для яких земля є всього лише загальною умовою для функціонування в сільському господарстві земля виступає головним об'єктом виробничих відносин і основним засобом виробництва;

- збіг часу виробництва і робочого часу, що породжує сезонний характер виробництва;

- кінцевим результатом в сільському господарстві є сума зусиль людини і природи;

- складність і різноманітність економічних зв'язків, породжених входженням сільського господарства до агропромислового комплексу;

- відновлення функціонування рентних відносин;

- розвиток і вдосконалення відносин власності і майнових відносин.

Практично держави всіх континентів тією чи іншою мірою вступають у міжнародні економічні відносини, пов'язані з обміном продукцією сільського господарства. Сприяння розвитку цих відносин, удосконаленню їх міжнародно-правового регулювання - завдання ряду міжнародних економічних організацій.

Організації з регулювання у галузі сільського господарства:

- Продовольча й сільськогосподарська організація (ФАО);
- Всесвітня продовольча програма (ВПП);
- Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку (ІФАТ);
- Всесвітня продовольча рада (ВІР).

ФАО - міжнародне агентство в рамках ООН» створена з ціллю боротьби з голодом та контролем шості продуктів харчування у світі Напрямки діяльності ФАО у сфері сільськогосподарського співробітництва:

- Займається проблемами розвитку сільських регіонів і сільськогосподарського виробництва в системі ООН.

- Діяльність направлена на зменшення гостроти проблем бідності і голоду в світі шляхом сприяння розвитку сільського господарства, поліпшенню харчування.

- Рішення проблеми продовольчої безпеки — доступності всім і завжди продуктів харчування, необхідних здорового життя.

Стратегічний план роботи ФАО до 2015 року:

- підвищення значення продовольчої безпеки;

- переведення штату з штаб-квартири на місця;

- збільшення використання експертів країн, які розвиваються, та з перехідними економіками;

- розширення зв'язків з приватним сектором та недержавними організаціями;

- збільшення електронного доступу до статистичної бази даних та документів ФАО.

Всесвітня продовольча програма (ВПП) - заснована в 1962р., як центральна міжнародна організація по розподілу продовольчої допомоги, У своїй діяльності ВПП співробітничала з ФАО та ПРООН.

Головна мета. Надання продовольчої допомоги країнам, які мають низький економічний рівень розвитку або потерпали від стихійного лиха.

Структура ВПП.

1. Комітет з політики й програм продовольчої допомоги.

2. Секретаріат.

Функції ІФАТ у сфері сільськогосподарського співробітництва:

- надавати позики і кредити на пільгових умовах для здійснення проектів і програм з удосконалення виробництва продовольства в країнах-членах;

- фінансувати розвиток сільських районів і населених пунктів;

- надавати фінансову допомогу дрібним фермерам і безземельним селянам у країнах, що розвиваються;

- складність і різноманітність економічних зв'язків, породжених входженням сільського господарства до агропромислового комплексу;

- відновлення функціонування рентних відносин;

- розвиток і вдосконалення відносин власності і майнових відносин.

Основні сфери сільсько-господарського співробітництва у рамках ІФАТ:

- сільськогосподарський розвиток;

- розвиток сільських районів і населених пунктів; кредитування;

- меліорація; тваринництво;

- переробка сільськогосподарської продукції;

- підготовка кадрів;

- рибальство;

- зберігання й збут продукції

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте зміст поняття «міжнародне співробітництво».

2. Визначте та охарактеризуйте, які форми промислової кооперації вам відомі?

3. Назвіть основні комплексні угоди про промислове комплексне співробітництво.

4. Визначте, які існують міжнародні організації в галузі сільськогосподарського співробітництва?

5. З'ясуйте, що є основною метою діяльності ФАО?

6. Охарактеризуйте основні види сільськогосподарського співробітництва.

ЛЕКЦІЯ 15. МІЖНАРОДНЕ ФІНАНСОВЕ ПРАВО

1. Поняття та розвиток міжнародного фінансового права
2. Сучасна фінансова система

1. ПОНЯТТЯ ТА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Сукупність міжнародно-правових норм, що регулюють відносини в міжнародній фінансовій системі, називається *міжнародним фінансовим правом* (МФП). МФП - лише частина міжнародної фінансової системи і частина її регулятивного компонента. МФП становить підгалузь міжнародного економічного права. МФП регулює, головним чином, відносини між публічними особами (державами, міжнародними організаціями) з приводу:

- Транскордонного руху фінансових ресурсів, потоків (на двосторонньому і багатосторонньому рівнях);
- Внутрішніх правових режимів, в рамках яких здійснюється рух фінансових ресурсів;
- Організації, принципів побудови і функціонування міжнародного фінансового правопорядку.

Виходячи з цього предметом правовідносин у міжнародній фінансовій системі можуть бути і є: права і обов'язки держав але забезпечення фінансових потоків; правовий статус речей і осіб (грошових одиниць, інших фінансових інструментів, банків і т.п.); порядок і форми міжнародних розрахунків; питання функціонування платіжного балансу; умови оборотності валют; надання кредитів; боргові зобов'язання; фінансова допомога і т.п. Міжнародне фінансове право сприяє гармонізації та уніфікації внутрішнього права членів світового співтовариства держав у фінансовій сфері; служить механізмом, за допомогою якого відбувається демонтаж різних внутрішніх бар'єрів на шляху іноземного фінансового елемента і перебудовується вся міжнародна фінансова система.

У систему МФП входить цілий ряд міжнародно-правових інститутів: міжнародне валютне право; міжнародне кредитне право; міжнародне боргове право; міжнародний платіжний право; міжнародне бюджетне право; міжнародне податкове право; інститут, який регулює відносини по боротьбі з відмиванням злочинних доходів, та ін. Можна додати міжгалузевий інститут міжнародно-правового регулювання фінансових послуг (він частково знаходиться також в міжнародному торговельному праві). МФП найтіснішим чином стикається і навіть перетинається з міжнародним *інвестиційним* правом.

Інституціональним ядром глобальної фінансової системи є Міжнародний валютний фонд, за допомогою якого держави підтримують відносна рівновага платіжних балансів. Між МВФ і групою розвинених держав було підписано так зване Генеральна угода про позики 1962 року - "General Arrangements to Borrow" (воно регулярно переглядається). За Угодою держави-учасниці надають Фонду позики для додаткового кредитування держав-членів через механізм МВФ. У 1997 р Рада керуючих затвердив Нова угода про позики (New Arrangements to Borrow) між МВФ і 25 членами МВФ з метою залучення додаткових фінансових ресурсів. Нова угода набула чинності в 1998 р Генеральна угода про позики і нову угоду про позики діють одночасно.

Договір про МВФ - основний багатосторонній джерело міжнародного фінансового права. Норми Договору і внутрішнє право Фонду утворюють міжнародно-правовий інститут, який можна назвати "правом МВФ". Найважливішою статтею Договору про МВФ вважається ст. IV, яка зобов'язує держави-учасниці співробітничати з МВФ і один з одним "в забезпеченні упорядкованості валютних режимів" і "в сприянні стабільності системи валютних курсів". Держави не має права маніпулювати валютними курсами або "міжнародною валютною системою". Кожна держава зобов'язана повідомляти

МВФ про зміни в своєму валютному режимі, а МВФ здійснює нагляд за валютною політикою держав, а також вимагати від держави провести консультації з питання валютних курсів.

У Договорі про МВФ юридично закріплений принцип конвертованості національних валют (ст. VIII) по **поточним** операціям, тобто у зовнішній торгівлі. Відповідно до ст. VIII Договору державам - членам М ВФ забороняється брати участь в дискримінаційних валютних угодах і "використовувати практику множинності валютних курсів". Держави приймають на себе зобов'язання співпрацювати з МВФ і один з одним в частині своїх валютних резервів, маючи на увазі виконання завдання вдосконалення міжнародного нагляду за ліквідністю і перетворення спеціальних прав запозичення (СПЗ) в "основний актив міжнародної валютної системи".

У парі з МВФ в 1944 р був створений і Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР). Сьогодні МБРР укладає з державами-членами наступні, зокрема, види угод: угоди про гарантії, в яких Банк гарантує розміщення інвестицій; угоди про розподіл частки участі в інвестиційних проектах; угоди про надання великих кредитів країнам, що розвиваються, наприклад для будівництва об'єктів в цих країнах. У систему МБРР на правах його філій входить цілий ряд міжнародних організацій: Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ) та ін.

У 1930 р центральні банки провідних держав світу створили міжнародну організацію - Банк міжнародних розрахунків (БМР). Правовою підставою для цього стало Гаазька угода центральних банків п'яти держав, а також конвенція між ними і Швейцарією про штаб-квартирі БМР в Базелі. Учасниками БМР є центральні банки 60 країн. Центральний банк РФ бере участь в БМР з 1996 р БМР співпрацює з МВФ.

Зі створенням БМР формально-юридичний характер придбали регулярні зустрічі представників центральних банків провідних країн світу. З'явилися процедурні правила. Були утворені комітети, зокрема але банківського нагляду; по глобальній фінансовій системі; за платіжними та розрахунковими системам. Найбільш відомий сьогодні створений під егідою БМР в 1974 р Базельський комітет з банківського нагляду і банківського регулювання (Basel Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices), згодом перейменований в Базельський комітет з банківського нагляду.

Головна турбота Комітету - виробити правила, що підвищують надійність банків, прогнозованість їх роботи. У 1987 р в рамках Комітету завершилася багаторічна робота з гармонізації нормативних актів, що стосуються банківського нагляду і вимог до банківських активів (банківського капіталу). У 1988 р був прийнятий документ, що отримав неофіційну назву "Угоди щодо адекватності капіталу" (але іншою версією - "Угода по достатності капіталу"), по відомого як "Базель-I". Норми "Базель-I" застосовуються більш ніж в 100 державах. У 2004 р був готовий документ "Міжнародна гармонізація вимірювань і стандартів капіталу: переглянута редакція", що отримав назву "Основні принципи ефективного банківського нагляду" ("Core Principles for Effective Bank Supervision"), або "Базель-II". У 2010 р Базельський комітет оголосив, що готовий документ під назвою "Базель-III", реалізація якого почнеться через кілька років.

У 1989 р за рішенням наради на вищому рівні країн "Великої сімки" було створено Спеціальну фінансову комісію з проблем "відмивання грошей", більш відома під аббревіатурою ФАТФ (FATE - Financial Action Task Force on Money Laundering). Комісія є міжурядовою організацією, мета якої - розробляти спільну політику держав по боротьбі з "відмиванням грошей", фінансовим шахрайством, а також сприяти цій політиці. Членами ФАТФ є близько 30 держав (в основному держави - члени ОЕСР). Росія - член ФАТФ.

У міжнародній фінансовій системі діє велика кількість організацій регіонального і міжрегіонального рівня: міжнародних банків, фондів. Цілу світову систему складають однотипні за родом діяльності **міжнародні банки і фонди розвитку**.

В рамках ЄС була створена власна - регіональна - валютна система і сформовано **фінансове право ЄС**, яке продовжує активно розвиватися. На пострадянському просторі також велика увага приділяється створенню і зміцненню певного фінансового правопорядку. Держави СНД домовилися про створення Платіжного

союзу; був створений Міждержавний банк СНД, а пізніше Євразійський банк розвитку; поставлена мета створення валютного союзу; оформлено і здійснюється взаємодія на багатосторонньому рівні по лінії центральних банків і міністрів фінансів; почалася гармонізація та уніфікація, серед іншого, національного законодавства в частині валютно-фінансового регулювання і т.п.

2. СУЧАСНА ФІНАНСОВА СИСТЕМА

На сьогоднішній день не існує загального визначення міжнародної фінансової (або валютної) системи (надалі - МВФС або МФС чи МВС (залежно від конкретних поглядів, висловлюваних дослідниками)). Можна лише робити припущення щодо її визначення з огляду на конкретні цілі - забезпечити рамки, які полегшують обмін між націями майном, послугами та капіталом і сприяють нормальному економічному зростанню.

Заслужують на увагу твердження окремих російських науковців у галузі міжнародного економічного права, зокрема Моїсєєв О. О. визначає міжнародну фінансову систему як розгалужену схему з великою кількістю державних та приватно-кредитних елементів, через які здійснюється координація фінансових зв'язків у світі.

Ще один російський науковець Шумілов В. М. зазначає, що міжнародна фінансова система є сферою транскордонного переміщення фінансових засобів та виділяє міжнародну фінансову систему у якості підсистеми загальної та більш широкій міжнародної економічної системи. Також він зазначає, що МФС зокрема охоплює:

1) міжнародні фінансові відносини (окремою складовою яких виступають відносини учасників міжнародного валютного ринку);

2) операторів міжнародних фінансових відносин;

3) нормативну сферу регулювання міжнародних фінансових відносин;

4) способи, шляхи та методи, задіяні в управлінні міжнародних фінансових відносин тощо.

Одними з безпосередніх операторів виступатимуть саме міжнародні валютно-фінансові організації (або ж міжнародні фінансові організації - МФО).

Загалом, світова валютно-фінансова система пройшла наступні основні стадії еволюційного розвитку:

1) Паризька валютна система (1867-1922 рр.) (членами якої були Німеччина, Італія, Франція, Голландія, Норвегія, Данія, Швеція, а також Росія, Японія та США, що долучилися пізніше), спрямована на регулювання платіжних балансів на основі єдиного золотого стандарту: (видами „золотого стандарту” були: 1) золотомонетний стандарт; 2) золото злитковий стандарт; а також 3) золотовалютний (золотодев'язний стандарт)): зазнала кризи внаслідок жорсткого закріплення зв'язку між національною валютою та єдиним стандартом, інфляції у більшості країн Європи, що призвело до втрати їх валютами конвертованості;

2) Генуезька система золотодев'язного стандарту (1922-1934 рр.): орієнтована на застосування обміну національної валюти не на золото, а на банкноти, векселя, чеки (девізи) інших країн; розвалилася з огляду на нестабільність та постійні торговельні війни між державами, а також на зростаючу залежність грошової маси від видобутку золота;

3) Бреттон-Вудська багатостороння валютна система (1944-1976): використовувався золото-доларовий (доларовий) стандарт, що забезпечувався США; внаслідок дефіциту платіжного балансу США та оскільки золотий запас США вже не покривав об'єму випущених доларів, розвалилася система доларового паритету;

4) сучасна Ямайська валютна система (1976-по даний момент): на заміну золоту як курсового стандарту прийшла штучна валютна одиниця - спеціальні права запозичення (СДР); базується на застосуванні принципу свободи вибору будь-якого режиму валютного курсу та вибору між фіксованим чи плаваючим валютним курсом (не існує меж коливання валют).

Формування міжнародної кредитно-фінансової та валютної системи має свою історичну обумовленість: якщо на початковому етапі фінансові відносини виникали як одиничні явища, існували поза рамками системи та врегульовувалися з допомогою двосторонніх договорів, то в подальшому держави почали укладати багатосторонні угоди.

Теоретичною основою створення МФО стали ідеї, запропоновані двома відомими західними економістами: американцем Гаррі Декстером Уайтом і англійцем Джоном Кейнсом. Поштовхом до даних досліджень стала найважча для світової економіки фінансова криза, що мала місце на початку 30-х років минулого століття, коли наслідками Великої Депресії стали відмова низки промислово розвинутих країн від валютної системи золотого стандарту, невизначеність у сфері обмінних курсів і як наслідок зниження зовнішньої торгівлі між державами.

Аналіз згаданих подій показав, що регулювання фінансової системи за допомогою періодичних міжнародних саммітів є неефективним, тому що існує необхідність у прийнятті термінових рішень з метою підтримки стабільності і поступового розвитку світової економіки.

У зв'язку з цим Джон Кейнс і Гаррі Уайт висунули проекти реорганізації світової фінансової системи, загальними положеннями яких були вільна торгівля; врівноважені платіжні баланси, стабільні валютні курси; золотодевізний стандарт; створення міжнародної організації для спостереження за функціонуванням світової валютної системи, для взаємного співробітництва і покриття дефіциту платіжного балансу.

Зазначені проекти лягали в основу Бреттон-Вудських угод, підписаних у 1944 р., результатом яких стало утворення двох наднаціональних інститутів -- Всесвітнього банку і Міжнародного валютного фонду (МВФ).

За планом Г. Уайта МВФ являє собою фонд стабілізації у вигляді загальної каси. Всіма країнами -- учасницями Фонду вносилися визначені внески, надані потім потребуючим країнам в обмежених межах і на визначених умовах. МВФ жорстко фіксує валютні паритети національних валют. У рамках МВФ вага кожної країни в прийнятті рішень залежить від величини участі в капіталі Фонду. Вже в момент створення МВФ вирішальна роль в управлінні світовою валютною системою належала США, квота яких була визначена в розмірі 3,2 млрд. дол. Таким чином, США мали близько 30% голосів Фонду і могли впливати на прийняті МВФ рішення.

Остаточне юридичне оформлення міжнародної фінансової системи (надалі - МФС) відбулося після її інституціоналізації з огляду на створення Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), а також Міжнародного валютного фонду (МВФ), укладенням міжнародних угод на валютно-фінансовій конференції ООН у Бреттон-Вудсі (США, Нью-Гемпшир) у 1944 р.[2, с.245]

Бреттон-Вудські угоди, з одного боку, є продовженням процесу пошуку форм правового регулювання кредитно-фінансових і валютних відносин, з іншого боку - початком нового етапу створення механізму міжнародно-правового регулювання в цих пов'язаних між собою сферах.

Вже в 20-х роках ХХ ст. ставилося питання про необхідність багатостороннього міждержавного правового регулювання міжнародних економічних відносин. З цією метою були скликані Брюссельська 1921 р. і Генуезька 1922 р. конференції з економічних проблем. На жаль обидві конференції не дали бажаних результатів, однак у рішеннях Генуезької конференції була здійснена спроба встановити юридично упорядковане багатостороннє фінансове співробітництво держав на основі золотомонетного стандарту.

Згодом Друга світова війна остаточно виявила тісну взаємозалежність світового ринку і національних економік. Одним із трагічних результатів Другої світової війни став розпад європейського регіонального ринку, що сповільнило розвиток глобального міждержавного економічного співробітництва, таким чином була необхідність у однаковому універсальному правовому регулюванні міжнародних економічних відносин.

Створення універсальних міжнародних економічних організацій йшло паралельно з утворенням структур ООН і включало формування механізмів потрійної міжурядової опори «міжнародної економічної конституції» у таких сферах, як розвиток всесвітньої кредитно-фінансової системи (МБРР, МАР, МФК); координація світового валютного ринку (МВФ); регулювання міжнародної торгівлі (ГАТТ).

Так у 1946 р. на першій сесії Генеральної Асамблеї ООН було прийняте рішення про створення в рамках Економічної і Соціальної Ради ООН організацій, відповідальних за проведення політики ООН в окремих географічних районах: зокрема, у 1947-1948 рр. були створені Європейська економічна комісія (ЄЕК), Економічна комісія ООН для Азії і Далекого Сходу (ЕКАДС, нині ЕСКАТО) і Економічна комісія ООН для Латинської Америки; у 1958 році заснована Економічна комісія для Африки.

Початком створення міжнародних регіональних банків можна вважати заснування в 1958 році Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) як інституту Європейського економічного співтовариства.

У 1959 р. членами Організації американських держав був створений Міжамериканський банк розвитку (МАБР); у 1964 р. на основі резолюції Конференції народів Африки 1960 р. -- Африканський банк розвитку (АфБР); у 1966 р. при участі ЕКАДС був заснований Азіатський банк розвитку (АзБР). До середини 60-х рр. діяльність міжнародних фінансових інститутів набула глобального характеру та охопила всі континенти -- Америку, Європу, Африку, Азію.

Фінансова система продовжувала розширюватися, створювалися субрегіональні банки розвитку. Так, перші субрегіональні банки з'явилися в Латинській Америці, яка відрізняється високим рівнем розвитку інтеграційних процесів: Центральноамериканський банк економічної інтеграції, заснований у 1960 р., Карибський банк розвитку, що почав свою діяльність у 1970 р. В Африці субрегіональні банки з'явилися пізніше: у 1967 р. був створений Східноафриканський банк розвитку; у 1974 р. - Арабський банк економічного розвитку Африки; у 1975 р. - Банк розвитку держав Центральної Африки й Ісламський банк розвитку; у 1976 р. -- Банк розвитку держав Великих озер. У Європі в 1976 р. заснований Північний інвестиційний банк.

На даний час міжнародна фінансова система являє собою розгалужену схему зі значною кількістю державних і приватно кредитних елементів, через які здійснюється координація фінансових зв'язків у світі.

Суб'єктами міжнародної фінансової системи з погляду міжнародного публічного права насамперед виступають держави і міжнародні організації, що володіють міжнародною правосуб'єктністю.

Участь приватних юридичних і фізичних осіб у міжнародній фінансовій системі слід розуміти як їхнє «залучення» у систему через правомірні дії у рамках кредитно-і валютно-фінансових операцій: надання й одержання кредитних ресурсів, проведення операцій по валютних переведеннях і т.д.

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення поняттю міжнародне фінансове право та міжнародне податкове право
2. Назвіть джерела міжнародного фінансового права
3. Розкажіть історію становлення міжнародної фінансової системи
4. Назвіть особливості сучасної міжнародної фінансової системи

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Конституція України. Київ. Видання Верховної Ради України, 2020.
2. [Балобанов, Олександр Олегович](#). Міжнародне економічне право та регулювання морських перевезень : навч. посіб. / Балобанов О. О., Допілка В. О. ; Одес. нац. мор. ун-т. Херсон : Грінь Д. С. [вид.], 2017. 103 с.
3. [Бліхар, М. М.](#) Міжнародне економічне право. Загальна частина: підручник / М. М. Бліхар, О. М. Омельчук, О. Ю. Черняк. Хмельницький : ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2020. 253 с.
4. [Дахно, Іван Іванович](#). Міжнародне економічне право-2: навч. посіб. / І. І. Дахно, В. М. Алієва-Барановська ; [за ред. І. І. Дахна]. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 367 с.
5. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: Підручник. Київ. КНЕУ, 2014. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Opryshko_Vitalii_Fedorovych/Mizhnarodne_ekonomichne_pravo_i_protsets/ (дата звернення 16.08.2020).

Додаткова література

6. Азулай Л. Значення та форми європейської правової інтеграції в економічній сфері. *Європейське право*. 2012. № 2-4. С. 54-70.
7. Бабій Л. Роль наднаціональності міжнародних економічних організацій у формуванні глобального економічного правопорядку. *Право України*. 2010. № 1. С.155-162.
8. Бліхар М. М. Фінансове право: навчальний посібник / Ю. С. Назар, Л. М. Сукмановська, О. Б. Мороз, М. М. Бліхар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2017. 580 с.
9. Вайцеховська О. Історія зародження міжнародних фінансових відносин в стародавній період / О. Вайцеховська // Митна справа. 2014. № 6(2.1). С. 102–107.
10. Герасименко Л. В. Міжнародний досвід вирішення проблем економічної безпеки. *Митна справа*. 2013. № Спец. вип.. С. 3-7.
11. Голубенко І. І. Міжнародно-правове регулювання інвестиційних відносин: поняття капіталу та інвестицій. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1(2). С. 90-96.
12. Гронтковська Г. Е., Ряба О. І., Венцурик А. М., Красновська О. І. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Г.Е. Гронтковської К.: Центр учбової літератури, 2014. 384 с.
13. Козак Ю. Г. Міжнародна торгівля: навч. посібник / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, Н. В. Припула та інші. 5-те вид., перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 272 с.
14. Костюченко Я. Теоретичні засади правового регулювання європейської економічної інтеграції. *Європейське право*. 2012. № 2-4. С. 48-53.
15. Мазаракі А. А., Мельник Т. М., Інсарова Н. О. та ін. Зовнішня торгівля України: XXI ст.: монографія ; за ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2016. 600 с.
16. Міжнародне торгове право : навч. посіб. Київ. КНЕУ, 2010. 450 с.
17. Міжнародна економіка: підручник / У двох частинах.; за наук. ред. А. А. Мазаракі. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. Ч.І. 633 с.
18. Омельченко А. Організаційно-правові засади надання Україні міжнародної фінансово-економічної допомоги для подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. *Підприємництво, господарство і право*, 2011. № 6. С.160-163.
19. Омельченко А. Сучасне науково-теоретичне дослідження міжнародного економічного права і процесу. *Віче*. 2014. № 20. С. 6-7.

20. Пальчик М. Л. Проблеми практичного застосування режиму найбільшого сприяння в двосторонніх торговельно-економічних договорах України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 6-2, том 2. С. 151-154.
21. Перепьолкін С. М. Міжнародне прав: словник-довідник: за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Сироїд Т. Л. Харків : Юрайт, 2014. 403 с.
22. Письменна В. О. Міжнародне право крізь призму солідаристського та структурно-функціонального підходів. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 54. С. 80-90.
23. Радзівілл О. А. Загально правові принципи як джерела міжнародного економічного права. *Юридична наука*. 2014. № 2. С. 54-66.
24. Рязанова Н. С. Міжнародні фінансові організації : підручник. Київ. КНЕУ, 2010. 230 с.
25. Шаповалова О. І. Сутність та типологія норм у міжнародних відносинах: аналіз з позицій концепції нормативної сили. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право*. 2013. № 2. С. 28-35.
26. Щелкунова М. С. Міжнародна економічна інтеграція як вища форма розвитку світогосподарських зв'язків . *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2013. № 1042, вип. 1. С. 48-51.
27. Фединець Р. В. Глобальні економічні проблеми сучасності і міжнародне економічне право. *Публічне право*. 2015. № 4. С. 160-166.
28. Яковлев В. В. Принцип взаємної вигоди у міжнародному економічному праві. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право"*. 2012. Вип. 19. С. 179-187.
29. Якубовська Н. О. Міжнародне торговельне право: потенційний вплив на економічний розвиток держав. *Митна справа*. 2013. № 4. С. 10-17.

Інформаційні ресурси

30. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 03.08.2020).
31. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України "Урядовий портал України URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/>. (дата звернення: 03.08.2020).
32. Портал Лига Закон : Законы Украины, последние новости Украины URL: <http://www.ligazakon.ua/>. (дата звернення: 03.08.2020).
33. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 03.08.2020).
34. Офіційний сайт Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 03.08.2020).
35. Офіційний сайт Світової організації торгівлі. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення: 03.08.2020).
36. Офіційний сайт «Мережа аналітичних центрів України». URL: <http://www.intellect.org.ua> (дата звернення: 03.08.2020).
37. Journal website «Journal of Economic Theory». URL: <https://www.journals.elsevier.com/journal-of-economic-theory> (дата звернення: 03.08.2020)